

Brev från Fronterna

Tyska, Franska och Engelska soldatbrev och korrespondenser

Stockholm
Albert Bonniers förlag

Pris 1: 75.

BREV FRÅN FRONTERNA

TYSKA, FRANSKA OCH ENGELSKA
SOLDATBREV OCH KORRESPONDENSER
SAMMANSTÄLLDA UR UTLÄNDSKA
TIDNINGAR

Stockholm
Albert Bonniers förlag

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1914

FRÅN STRIDERNA I VÄSTER

Tyska brev.

I.

Från gränsen till Liége.

Följande skildring av en från Bremen härstammande, vid stormningen av Liége svårt sårad reservofficer ha vi hämtat ur Weserzeitung:

Vår färd gick på 27 timmar som ett triumftåg till den belgiska gränsen. Strömmande regn. Marsch över Ardennerna. Byarna som utplundrade på alla livsmedel; om natten beskjutna och alarmerade; ingen ro. Klockan 5 på morgonen den 6 augusti marsch genom Ourthedalen, långsamt, överallt hinder. Träd kapade, klippor sprängda, slutligen över kvarlevor av broar och vägar, en fruktansvärd marsch. Eftermiddagen kvarter i Comblin au Pont (söder om Liége): husen i hast uppbrutna — tack så mycket! Inte ett halmstrå, ingen mat. Vid bangården upptäcker jag ett värdshus — bönor, vin — storartat! Nu skulle det bli vila. Men —! Nästet såg mycket ruskigt ut, inklämt mellan höga, branta skifferväggar, Ourthebron framför oss halvt sprängd. Klockan 7 på kvällen alarm. Kaptenen störtar

fram: »Storma Liége!» Omöjligt, folket kan inte marschera, forten ligga på 35 kilometers avstånd. Redan efter 30 minuter skjuter man från höjderna, ja, nu direkt bredvid oss. Fram med revolvrarna och upp! Tre karlar ta till flykten — en hel hord. »Levez les mains!» (Händer upp!) Krigsrätt! Vidare — det vimlar av alla slags trupper, fruktansvärt regn, åskväder, kolsvart mörker. Alltjämt vidare! Folk faller, de bli liggande, massvis. Klockan 12 månsken, bättre väder, granatdunder. Plötsligt rapport: vårt bagage överfallet, ett kompani tillbaka, byn nedbränd, befolkningen skjuter. Franctirörgräsligheter! Vi storma emellertid vidare — nästan fram till Liége. Granater vina, men utan mål. Hålväg; vårt artilleri sitter hjälplöst fast i dyn ända upp till magen och kan ej komma framåt; vi förbi, ingen marsch — galopp! Plötsligt vilt kulregn bredvid oss — vårt eget folk skjuter på oss. Vi lyckas till sist känna igen varandra. Direkt framför fortens eldlinje. Vilt skrik: »Paroll Wörth!» Vän och fiende omöjliga att särskilja; jag ligger framför en träd- och taggtrådförhuggning, kamraten löjtnant G. bredvid mig, kaptenen till höger. Granater plötsligt överallt. Helveteslarm, gevärseld, så att luften är het. Några steg framför oss bättre täckning. Jag knuffar på löjtnant G.: »Rycka fram?» Intet svar — död! Kaptenen springer upp, träffad i bröstet, ramlar baklänges. Jag sträcker upp armen; kompaniet lyssnar till mitt kommando; jag rusar fram, fruktansvärd stöt, flyger tre steg tillbaka, vansinnig smärta: granat i vänstra höften! En

officer framför mig ropar sitt namn, räcker mig handen och — död! Framför mig en fana, bäraren död; jag vill krypa dit, då får jag det andra och tredje skottet i den vänstra och sedan i den högra armen. Jag biter i marken av smärta; en sårad officer bredvid mig ropar på förstärkning, men allt går åt fanders. Några få steg framför oss den belgiska skyttegraven. Trots kulregnet händer mig ingenting vidare. Legat i nära tolv timmar, under tiden förbunden av en läkare, kan ännu ej transporteras. Vid middagstiden bortburen av manskap, träffar i halv feber regementet; fruktansvärda förluster: 3 kaptener, 3 löjtnanter döda, nästan alla vid min bataljon. Sedan på bår, därefter på fraktvagn, jag vet inte riktigt hur, till lasarettet. Katolsk skola, rysk-judiska studenter som sjukvårdare. De första dagarna hade jag gemena plågor och ansågs allvarsamt hotad. Nu är det någorlunda skapligt. Det finns andra här, som fått utstå långt förfärligare lidanden än jag, då blir man lugn. En kaptensfru hade skyndat hit för att ännu en gång se sin döde man; en granat träffade automobilen, i går begravdes hon här.

Jag äger ingenting mera: bagaget plundrat, tornistern förlorad före stormningen; vad jag hade på mig var så genomdränkt med blod, att alltsammans måste brännas upp. En uppsättning underkläder har en ryss köpt åt mig; en gammal rörande liten gumma tvättar och lappar min uniform.

Jag läser »Gil Blas» för 20 centimer.

*

Liéges intagande.

Skildring av en deltagare i striden.

En av dem, som kämpat vid Liége, har sänt Kölnische Zeitung följande berättelse:

Tisdagen den 4 augusti. Tidigt i morse genom Aachenskogen, den är härlig! Inemot 11,15 passera vi den belgiska gränsen, befolkningen viftar med tyska flaggor och ställer vatten utanför dörrarna. Det går vidare, vi äro dödströtta, men fienden skall vara i närheten. Timme efter timme går. Tusentals soldater äro på marsch in i Belgien. Man ser stupade hästar ligga utmed vägen, automobiler med sårade susa förbi, de första krigstecknen. Det gäller att hinna fram till Maasbron i tid. Förgäves! Kort innan vi komma fram till Visé, flyger bron i luften.

Nu börjar den egentliga striden. Värre än soldaterna äro de civila, som skjuta bakifrån ur husen. Våra ryttare, för vilka folket hyser en panisk skräck, emedan dessa karlar störta fram som onda andar, ha på det sättet förlorat sex man. Den andra stranden av Maas är besatt av fienden, och en häftig gevärseld rasar ända till kvällen. Om kvällen skjutes en fientlig flygare ner av vårt artilleri. Vi få utmärkt förplägning, ty vi hämta allting ur de övergivna husen. Sedan jag och två kamrater mjölkat de kvarlämnade korna, gingo vi i bivack.

Onsdagen den 5 augusti. Omkring $^1/_2 3$, då vårt artilleri ämnar beskjuta en by på andra stranden.

Det är mycket kallt, över huvud taget besväras vi mycket av regn och kyla. På eftermiddagen marschera vi till X. Det arbetas fortfarande på hjälpfärjor för att övergå Maas. Jag flyger omkring på en damcykel, den är spritt ny. Då vi satts över, smäller plötsligt ett skott från ett hus. Vi besvara elden. Då störtar en kvinna gråtande ut ur husen och visar genom sina åtbörder, att hon ej vet av någonting. En officer tränger in i huset med mig och ett par man utan att finna något. Först då det strax därefter åter skjutes från huset bredvid, bli fem civilister nedskjutna under striden. Vi ha inga sårade.

Om kvällen måste åter en mängd civila arkebuseras, men jag kan till den tyska härens heder försäkra, att ingen kvinna, ingen flicka och inte ett enda barn rörts intill den stund, då jag skriver detta, lika litet som de belgiers tillhörigheter, som ej visat sig fientliga mot oss. Mot de andra måste vi gå hänsynslöst till väga, ty det finns ingenting ohyggligare än att bli anfallen bakifrån.

Om kvällen kunde jag för första gången tvätta mig i Maas; så härligt! Här vid stranden veno för första gången shrapnelkulor över oss utan att ändå anställa någon skada. Min kapten frågar mig, om jag vill följa med honom på en farlig färd. Naturligtvis svarar jag ja med glädje. Efter mörkrets inbrott sätta vi över floden och rycka fram med en truppkolonn. 2 à 2½ timmar varar marschen, det vet jag nu, för att överrumpla Liége. Vi kommo alldeles i närheten av staden, klockan är ½1.

Natten mellan onsdagen och torsdagen den 6 augusti börjar, den skall jag väl aldrig glömma i hela mitt liv. Medan vi ännu stå i byn, slå fientliga shrapnels plötsligt ner. De flesta gå för långt, endast några utföra sitt fruktansvärda arbete, och döden inhöstar sin skörd. Jag vill inte skildra för er allt vad jag såg; en sårad infanterist, som hade förlorat ett ben, släpade jag undan. Han skrek: »Ta mitt ben med, ta mitt ben med!» Jag tänkte i elden: här kan jag bli träffad, och jag har ju alltid varit i min kaptens närhet. Då det hette: hitåt, en man! och det gällde att undanröja något hinder och kaptenen såg mig bredvid sig, ropade han: »Det är bra! Håll er alltjämt främst!» Plötsligt fingo vi häftig eld från en buske till höger. Att kasta infanteristen ifrån mig och besvara elden var ett ögonblicks verk. Sedan gingo vi med hurra och påskruvade bajonetter till storms uppför kullen. Kamraten framför eller, rättare sagt, bredvid mig stöp och drog mig med sig, jag upp igen och framåt, men min trupp hade jag tappat bort.

Vi voro nu mellan två fort, Liége låg för våra fötter. Från forten kunde vi nu inte bli beskjutna. Liége ligger i en dal, och hela den östra sidan av höjden hade vi besatt. Då jag alltjämt var med officerarna i têten, medan vi långsamt ryckte utför höjden, varvid vi naturligtvis fingo ta emot en häftig eld, frågade en officer efter mitt regemente. Då jag strax därpå bad honom att få sluta mig till hans trupp, sade han, att det var en stor ära för honom, om jag gick med honom.

Då jag sedan berättade detta för min kapten, sade han, att det skulle han nog ha i minnet.

Så drogo vi sjungande in i staden. Ingen människa syntes till. Fönstren stodo merendels öppna, det låg kuddar på fönsterbrädena o. s. v., och på gatorna voro brasor tända. Allt detta frapperade mig, ty kuddarna voro präktiga gevärstöd. Då vi nu kommit halvvägs in i staden, började också mycket riktigt en fruktansvärd eld från alla fönster, och vi måste hastigt dra oss tillbaka. Även jag fick några små skärvor i knät. Man sköt på oss, ända tills vi kommit upp på höjden igen. Här träffade jag min kapten, som glad räckte mig handen, då han fick se mig. Nu lågo vi en liten hop uppe på berget, avskurna från all förbindelse bakåt, så att vår anförare måste ge sig, då även det fientliga artilleriet började beskjuta oss. Vi fördes utan gevär och tornister genom staden till fängelset. Trots skjutandet sovo vi hela natten, dödströtta som vi voro.

Fredagen den 7 augusti öppnades plötsligt dörren till vår cell, och en preussisk generalstabsofficer befriade oss. Han meddelade oss, att staden var i tyskarnas händer, framför allt citadellet. Där sitta vi nu sedan i går, och om belgierna vilja ha igen det, få de smaka på sin egen ammunition, ty vi ha erövrat mycket av den.

*

Erövringen av Liége.

Den holländske journalisten Pisuisse skildrar i »Telegraaf» för den 9 augusti tillståndet i Liége under tyskarnas bombardemang.

Medan allmänheten med jubel mottog de inryckande belgiska trupperna, trängde de väldiga explosionerna och skakningarna vid sprängningen av de sista Maasbroarna till torget utanför stadshuset, där jag befann mig, och högt i luften såg man nu också tydligt de tyska granaterna i deras eldröda anlopp till förstöringsverket. Som en komet ilar en sådan helvetesbomb med sin glödande svans genom luften, och knappt hade jag sett den slå ner på ett stort hus i hörnet av rue de Madeleine och Maaskajen, förrän ett becksvart moln redan sköt upp genom taket, blandat med klara lågor, en försmak av vad som kommer att hända, om tyskarna verkligen övergå till bombardemang i natt. Överallt ser man invånarna vid kajerna barrikadera sina fönster, och de få butiker, som ännu voro öppna i staden, bommade igen sina skyltfönster. Hotell och restauranger i stadens centrum hade redan stängts på morgonen. De flesta av dem hade märkts med Röda korsets flagga och inretts till mottagande av sårade. Plötsligt tystnar kanondundret där ute, som det sägs, för att ge bägge parterna tillfälle att föra bort sina döda och sårade; men upphetsningen avtar ej, icke heller ångesten. Tvärtom, denna stegras till en riktig panik, som driver icke-kombattanterna till flykt i massa. Alla vilja till Brüssel

eller åtminstone till Tongeren, i alla händelser bort från denna stad. Gripande scener utspelas på rue de Guillemins och på bangårdstorget. Vid bangården är det, som om helvetet sluppit lös. Ett par tåg stå framme vid perrongen. Man vet inte om de skola gå eller varthän, men alla vilja med.

I början av kvällen inemot klockan 9 sitta vi tysta tillsammans i ett inre rum under de med madrasser betäckta fönstren. Det smäller ett skott, som träffar tätt bakom huset, så att dundret kommer rutorna att klinga, de springa sönder, medan ett stycke av väggen förvandlas till grus. Sedan blir allt tyst, hemskt tyst, ute och inne. I den stora källaren under huset lågo redan ett par barn och sovo på madrasser. Ljus stå överallt, ämbar med vatten, spett och spadar, för att man skall kunna reda sig, om huset störtar in. Vi lägga oss på golvet i rummet inåt gården. Klockan 1 på natten höres ropet: »Elden är lös!» ute på gatorna, några timmar därefter omigen. Klockan 4 se vi ett starkt eldsken högt över staden. Det sägs, att citadellet brinner, men jag ser genom kikaren, att det bara är träd och låga hus. Nu, då natten är förbi, återvänder jag till mitt hotell, litet snopen och besviken.

Från fjärran höres ännu kanoneld, men det är mycket långt borta. Det talas om ett nytt vapenstillestånd, och helt plötsligt kommer den underrättelsen, att tyskarna tåga genom staden. Jag ger mig skyndsamt i väg med mitt pick och pack, ty om det är sant, måste jag genast till gränsen för

att telegrafera. Och det är sant. Då jag kommer till teatertorget, finner jag tyska grenadiärer där, snygga i sin khakiuniform, även kaskarna med överdrag i samma färg. De stå uppställda med gevär för fot och avlösa varandra i att bevaka gatorna. Hela vägen utmed Maaskajen, där broarna, även två av de innersta, äro jämmerligen förstörda, och på vägen till höjderna, där citadellet ligger, stå de tyska soldaterna, bakom och framför dem folkmassan, nyfiken men dödstyst. Icke ett ord, icke ett mummel, ingenting höres. De endast titta på de fruktade tyskarna, som nu stå där så lugna eller på sin höjd tvinga människorna att gå vidare med ett »Circulez, messieurs!» Det frapperade mig, hur många av dessa tyskar tydligen förstå och tala franska.

Invånarna voro ej att tro på. Borgmästaren hade i en proklamation uppmanat befolkningen att hålla sig lugn, och ändå sköts överallt från fönstren. Därför fysiljerades en del av den manliga befolkningen. Här, alldeles i närheten, så berättade en jägarlöjtnant mig, hade en borgare, som kom åkande på velociped, kommit fram till en ulan, hälsat och frågat honom på tyska, om han kunde få tala med honom. Plötsligt hade mannen sedan dragit upp en revolver och fyrat av den på ulanen, men bommat. I nästa ögonblick var han genomborrad av lansen. Och här hänga tre, fortfor min följeslagare, i det han pekade på träden framför oss. Och där hängde tre, även franctirörer, som skjutit på dem, som buro sårade, och hade mördat en kapten.

*

En färd i Röda korsets tjänst.

Söndagen den 9 augusti blev jag inkallad med order att med en automobil, som skulle tilldelas mig, delta i en transport av sårade. Från 3 på eftermiddagen till 8 på kvällen hörde vi ingenting av. Slutligen meddelade man oss, att vi skulle hålla oss redo att eventuellt ge oss av redan om natten. Till mig hade polisinspektören ett särskilt uppdrag: jag skulle till klockan 11 på kvällen hålla mig beredd att med tre assisterande läkare fara till Aachen och där anmäla mig vid Röda korsets transportkolonn för de sårade. Jag fick uppdraget klockan 10 på kvällen och for strax efter 11 med tre assistensläkare vid allmänna sjukanstalterna och två Mannesmann-automobiler. Det var mycket svårt att komma fram, då stora trupptransporter ej tilläto vår vagn ett raskare tempo. Dessutom blevo vi hejdade 23 gånger under vägen, ehuru vi hade Röda korsets bindel om armen och bilen förde den stora Rödakorsflaggan i dubbla exemplar.

Klockan ½ 3 på natten kommo vi till Aachen. Jag anmälde mig genast vid stationen och erhöll efter mycket spring fram och tillbaka slutligen order att klockan 6 på morgonen jämte läkarna ställa mig till transportens förfogande. Ehuru alla stadens kvarter voro överfulla på grund av talrika truppers därvaro, fick jag dock ett kvarter och kunde alltså åtminstone få sova ett par timmar. Klockan 6 på morgonen infann jag mig

punktligt. Vi fingo browningpistoler av grövsta kaliber, och man påpekade för oss, att vi ständigt måste visa vapnen, emedan trupperna och isynnerhet franctirörerna i Belgien ingenstädes ta hänsyn till Röda korset. Färden genom Aachenskogen i den vackra morgonens friskhet var vederkvickande för själen, till vänster det höga Benn, till höger Ardennernas utlöpare, allt i den skönaste morgonprakt. Det var härligt.

Vid Surdent överskredo vi den belgiska gränsen. Vid Baelen varseblevo vi den första döda hästen, strax därpå två sönderskjutna belgiska lokomotiv på en bana. ½ 12 på middagen foro vi igenom Verviers.

Hur försiktig man måste vara vid mottagandet av underrättelser, bevisar en rapport kort före Eupen; det påstods, att Verviers var jämnat med jorden. Det föreföll oss först också ganska troligt, ty alla de små byar vi passerade buro tydliga spår av en förmodligen strax förut utkämpad svår strid. Men då vi foro in i Verviers, möttes vi av den allra fredligaste tavla. Invånarna sutto gemytligt utanför sina portar med våra soldater, och ingenstädes syntes några spår av fientligheter. I Verviers lade jag märke till de många tyska skyltarna, nästan i alla butikfönster fanns anslaget: »Här talas tyska». Vi gjorde halt. Belgiska kvinnor kommo med vattenflaskor och glas, men vi betackade oss.

Kolonnen bestod av omkring 86 automobiler, däribland cirka 60 lastbiler. Vi hade fått order att hålla oss bakom lastbilerna. Men det var omöj-

ligt, ty dammet blev så fruktansvärt plågsamt, att vi ej kunde öppna ögonen. Kolonnen åtskildes sedan, och vi foro i raskt tempo till vårt mål, förbandsplatserna. Vi foro under militärisk betäckning. Sedan jag observerat, att vår väpnade hjälpare ej var i stånd att hantera geväret, skickade jag honom till kolonnen för att få en plats till i min bil.

Strax efter Verviers träffade vi på de första sårade. Det var av franctirörer beskjutna poster, som genast fördes på lastbilerna till lasarettet i Aachen. Vi foro genom Pepinster, en liten vacker stad, och observerade i ändan av den samma redan de flitigt arbetande franc-tirörernas list: en där befintlig vägvisare hade blivit omsvängd för att vilseleda oss beträffande vägarna, som delade sig där.

De tavlor, som nu upprullade sig för oss, hade ingenting fientligt. Alla soldaterna lågo i fredligt lugn och bekymrade sig endast om sina egna angelägenheter. Vid varje kompani, som vi sågo, var ett fältkök; överallt fördelades rikligt med bröd, kött och grönsaker, och de egna förråden kompletterades genom inköp hos invånarna.

Bortom Louvegne kommenderades plötsligt halt och helt om. Vi hade råkat in i förpostlinjen. De ifrågavarande förposternas anförare varnade oss för att ta vägen genom av våra trupper ej besatta trakter, då vi i detta fall, fastän vi stodo under Röda korsets skydd, säkert kunde räkna på att bli mål för franc-tirörernas eld. De senare hade dessutom genom hopande av glasskärvor,

taggtrådar och spikar mycket försvårat framkomsten. Vid Cheux tycktes ett slakteri ha inrättats för en stor avdelning; vi sågo ungefär 10 slaktade nötkreatur.

Då tiden emellertid var långt framskriden, måste vi fram i ursinnig fart. Var och en brann av begär, att »nu bara inte bli stående i stöpet», ty då skulle vagnen ha varit avskuren från alla förbindelser och prisgiven åt fienden, isynnerhet franctirörerna.

Vid Theux kommo vi till en minst 10 kilometer lång väg, som genom pålar och träd av infödingarna gjorts oframkomlig för våra trupper, men av pioniärerna genast försatts i sitt skick igen. Sedan såg man överallt vägarna avspärrade med tvärställda gatstenar. Men även här hade ett raskt pioniärarbete genast återställt trafiken.

Vid Forit sågo vi den första brinnande byn. Överallt sprungo svedda kreatur omkring. Många orter kunde vi knappt passera på grund av hettan från de brinnande byggnaderna. Vid Sprimont sågo vi det första stora krigslägret. I 80-kilometertempo gick det över Ardennerna.

Även vid Hodimont var vägen överallt belagd med stenar. Här sågo vi en gammal gumma stå hos anföraren för därvarande trupper och be, att hennes son skulle få hämta sin hustru, som befann sig i en av grannbyarna. Det beviljades naturligtvis icke på grund av den berättigade misstanken för spioneri. Vid Bettinge blev vår andra Mercedesvagn, som var tätt efter oss, anhållen av

den kommenderande generalen. Denne bad oss fara till Tillf, där det låg en stor mängd svårt sårade. Men vi måste hålla oss till vår order för att snart komma till förbandsplatserna vid Liége. I en liten by strax efter Bettinge sågo vi en häktad franctirör. Hans ögon voro förbundna; om några minuter skulle han kanske redan vara expedierad. I en by, vars namn jag ej kunde få veta, var en större truppförbandsplats inrättad. En del av vår avdelning for vidare, och våra två bilar togo upp fyra svårt sårade. På själva förbandsplatsen rådde oklanderlig ordning och stillhet. Vårt folk är ursinnigt på franctirörerna, vilka under marschen tillfoga dem — till och med våra sanitetskolonner — stora förluster. Följande fall berättades oss: En läkares hus hade stuckit ut vita flaggor ur alla fönster och anbragt ett anslag på dörren: »Här vårdas och förplägas sjuka och sårade.» Var och en, som råkade i denna fälla, blev skoningslöst nedskjuten. Ett annat fall: En officer beger sig till ett hus och riktar till hustrun, som tycks vara ensam hemma, den frågan, om det finns manliga invånare i huset. Hustrun förnekar detta under anropande av alla helgon. Men officeren tycks ändå hysa misstankar och sätter den röda hanen på taket. Då huset står i brand, stiga 23 beväpnade män upp ur källaren. Karlarna blevo skjutna dagen därpå.

Överallt, vart vi kommo, voro trupperna i den bästa ordning. Alla brunno av längtan att drabba samman med fienden. Det klagades mycket över, att de belgiska brunnarna blevo tomma alldeles

för snart. Sedan vi tagit avsked av sanitetsofficeren på förbandsplatsen, som var överlycklig över att vi kommit, bar det nu raskt av hem över Verviers med våra fyra svårt sårade. Under vägen hade vi också den stora glädjen att träffa transporten av de 4,000 fångna belgierna. Dessa människors tåg sträckte sig utöver flera kilometer.

*

Mellan Liége och Namur.

Av Walter Hasenclever.

I ett svårt oväder har jag efter en lång färd anlänt från Aachen till Liége. Även här samma syn som under hela vägen genom Belgien: i människornas ansikten en skiftande regnbåge av smärta, raseri, lömskhet, skräck, den besegrades vanmakt, ovetenhet om den kommande dagen och den närvarande stundens tryck som ett vansinne över alla människor i denna stad. Vi fara genom gator, ännu fulla av rök från förbrända hus, gator, som nu på kvällen äro utdöda. Icke en farkost på Maas. Borgare sitta utanför sina portar under dämpat samtal. Även detta tystnar. Patruller dra igenom staden. En spöklik illumination börjar. Bakom balkongfönster män och kvinnor i svarta kläder. Man kan knappast förstå denna hemska tystnad så där vid nattens inbrott. I månget sovrum brinner rött ljus. I luxuösa salonger fladdra stearinljus; här lysa elektriska lågor i

kronor överdragna med vitt tyg. Tre trappor upp brummar ännu en grammofon. Husen tyckas andas, men människorna där inne äro döda. Jag går till universitetet. De vackra butikerna mitt emot äro nu en grushög. I torsdags den 21, berättar skyltvakten för mig, smällde skott klockan 11 på kvällen i detta kvarter liksom på överenskommelse. Från alla håll sköt man på den alarmerade vakten. Därpå öppnades en väldig eld. Man drog ut invånarna ur husen, man slet kvinnorna från männen, den, som hade ett vapen i handen, blev skjuten. Inom några få minuter är den öppna platsen strödd med lik. Husen ha stuckits i brand. Klockan 3 på morgonen har brandkåren slutat sitt arbete. Hela torget framför universitetet bär spår av nattlig strid. Fönsterluckor och rutor ha slagits in med bajonetten, man ser ännu i de svärtade väggarna hål efter kulor. Det var första klassens möbelaffärer, från vilkas fönster ryska studenter, understödda av invånarna, började skjuta.

Följande dag låter jag ögonvittnen berätta mig enskildheter från Lièges erövring. Loucin, det starkaste fortet, besköts med de nya Kruppska mörsarna från torget, mitt i staden, inför befolkningens ögon. Alla rutor i närheten sprungo av skakningen, från några hus rasade taktäckningen av. Snart gav sig fortet. En avdelning jägare var den första trupp, som inträdde i fästningen följande morgon. Ödeläggelsen var oerhörd; omkring 400 döda lågo där som i ett hav av spillror, stanken var outhärdlig. Man räknade 200 sårade,

den ende, som var oskadad, var kommendanten. I sjukrummet låg ännu en sårad, som enligt allt utseende skulle ha opererats, då explosionen överraskade honom med döden. I kanontornet fann man döda alldeles i samma ställning, vari de betjänat kanonerna, två ben, en hand, ett huvud tittade ut. 13 fort har Liége inalles, av dem voro 9 stormade av infanteri, de sista betvingades av artilleri. Alla fort ha nu av invånarna, vilka man avlönade med 6 francs om dagen, åter iståndsatts för det tyska försvaret.

En annan, vilken som fånge i ett belgiskt fort bevittnade den tyska skjutningen på närmaste håll, berättar oss om slagets förlopp. Natten mellan den 5 och 6 augusti inemot klockan 1/4 9 började marschen över Maas mot Liége. Det var en ansträngande natt; onsdagen den 6 augusti stod man utanför staden. Den ena granaten efter den andra slog ner, Liége brann på flera ställen. Klockan halv ett börjar striden mot en femdubbel övermakt. Från alla tak och gluggar i byarna regnar det eld. Kaptenen fälles av ett skott i hjärtat. I ett tätt kulregn stormar man igenom byn Roncourt och sprider sig i vetefälten. 200 man öppna en snabb gevärseld mot 2,000 belgier, av vilka 500 man falla. Natten mellan den 6 och 7 augusti under transporten av de sårade råka de i fiendernas händer och föras den 7 till fort Lyers, där de måste stanna till den 14 augusti; då först kom befrielsen. Den första dagen, den 7 augusti, fingo de ingenting att äta, på kvällen litet bröd och kaffe. Den 18 augusti klockan 9 på morgonen

dånade den första tyska artillerielden, som fortfor oavbrutet ända till mörkrets inbrott. De sutto i en liten källare, 19 man. Genom ett litet fönster kom ljus. Varje gång en tysk projektil träffade, trängde genom den oerhörda explosionen gas, krut och jord in, dessutom cementdamm, så att de hotade att kvävas. Många svimmade. Alla tänkte på döden. Natten mellan den 13 och 14 sköto belgierna meningslöst ut i rymden, då de ej visste, var det tyska artilleriet stod. Morgonen den 14 började starkare eld från tyskarna. Inemot ½9 sprängdes den stängda järndörren av lufttrycket. De hörde projektilerna susa genom luften, och varje gång de träffade, gingo två à tre man, då man ej längre stod ut i den lilla källaren, in i en annan källare bredvid; här befann sig den belgiska vakten. Men snart inträffade det samma även här. Klockan ½10 hörde de larm och skrik; den vita flaggan visade sig. Belgierna kommo ut, slogo sönder sina vapen, hälsade på de fångna och räckte dem handen. Officerare frågade, vad de hade att säga tyskarna om den behandling de här undergått. Strax före 10 kom en tysk kapten och uttryckte sin högaktning för belgierna. Kommendanten överlämnade fästningen.

Jag går över Maas och kommer till rue des Pitteurs, där bokstavligen icke en sten är lämnad kvar på den andra. Med vakthavande officerens tillåtelse beträder jag den strängt avspärrade gatan. Medan vi samtala, kommer en man och ber att få söka efter sina tillhörigheter; han är gift sedan två veckor och har inte längre en

säng, där han kan sova. Det blir nästan outhärdligt att se detta gränslösa elände. Tjugu oskyldiga måste plikta för en skyldig och ännu skjuterfolket! Jag letar mig väg mellan spillrorna. I köken ligger ännu brödet i skåpet. Husgeråd ligger spritt mellan stenar och förbrända föremål. I källaren förkolnade lik. Alla dessa hus — de bära advokaters och läkares skyltar — lära haft hemliga, underjordiska gångar till bakhåll och sammansvärjningar. I de tomma, svedda kaféerna stå halvfyllda glas med öl på borden och flaskor med spirituosa på byffén. Ingenting är rört. Icke en sak plundrad. Husens invånare hade hällt benzin i kanalerna för att spränga de inryckande soldaterna i luften. Lågorna slogo upp meterhögt. Folkbiblioteket är uppbränt — så när som på tavlorna i korridorerna och »Histoire de Belgique». Trådar och spiselrör hänga ner genom hålen i taket.

Klockan 6 på eftermiddagen i bil till Namur. Långa rader av människor se efter oss med hånfulla, förvridna ansikten. Några ta ödmjukt efter hatten, då de få se våra vapen. Från Liége, utmed vänstra Maasstranden, komma vi till Andenne. Även här hade man samma torsdag (den 21) liksom i Liége ställt till ett planlagt överfall på trupperna. Klockorna ringde, och skjutandet började i mörkret. Följande fredag kom straffet.

Vi foro vidare. Tavlan är redan borta i vägens damm. Det blir natt. Namur på andra stranden av Maas kommer närmare under sina erövrade fort. Alla broar över Maas äro sprängda. Då

vi längre upp komma till pontonbryggan, som, till hälften påbörjad av fienderna, sedan, under flykten övergiven av dem, fullbordats av våra trupper, tågar just en division över den. Vi måste stanna och avstå från att uppnå Namur den kvällen. Vi ha ingen annan utväg än att övernatta i en villa, som redan är besatt av femtio man. Den tillhör en belgisk greve och officer och är övergiven av sina invånare. I salongen ligga våra soldater på sofforna. På borden stå husfruns syltburkar halvtömda. Där uppe i sängarna sova officerarna. I parken utanför huset minst fyra automobiler. Vi slå oss ned vid lampornas sken. Över bron där ute draga i järnhårt lugn kanoner, hästar, furagevagnar, manskap. Icke ett onödigt ord uttalas. Kommandorop då och då. I den kolmörka natten ett oavlåtligt, ohyggligt intryck av att vår här befinner sig i fiendeland. Vi äta var sin bit kommisbröd med körsbärsmarmelad; kaffe har kokats, och från ägarens källare hämtas en kraftig snaps. Vi höra ytterligare detaljer om skjutningen. I motsats till erövringen av Liége, där vårt infanteri stormade, intogs Namur till stor del endast av artilleri. Belgierna hade trott, att man skulle angripa den svagare sidan av forten, och därför hade de med front ditåt kastat upp skyttegravar och anlagt minor. Men det gick på annat sätt. Tyskarna togo de starkaste forten först och föllo fienderna i ryggen, och de ha nu under flykten givit sig av över sina egna minor.

Vi gå med våra båda poster till en närbelägen villa för att hämta madrasser till natten; även den

är övergiven. En vild oreda vittnar om, under vilka omständigheter det skett. I sovrummen ligga ännu kammar, parfymflaskor och sidennattrockar; i sängarna ha kattorna tillbragt natten, i korridoren ligga sönderslagna lampor, tavlor, möbler, dukar, och på köksbordet står smör och bröd.

Vi leta oss i mörkret tillbaka till vårt kvarter med madrasserna under armen; så inrätta vi oss för natten i husets bibliotek. Jag bläddrar igenom några böcker i den dyrbara boksamlingen. Adelsdiplom, stamträd, avhandlingar om adeln i Namur, gamla verk från sextonde århundradet. Ett brev från Maria Theresia i original med ett härligt sigill faller ur. Underliga reminiscens nu under krigsåret 1914! Jag erinrar mig Fredrik den stores ord till generalerna vid Leuthen: »Kommen alltså ihåg en gång för alla: Jag ämnar mot alla krigskonstens regler angripa den tre gånger starkare armén, var jag träffar på den. Jag måste våga denna slaktning eller låta begrava oss alla av dess batterier...»

Följande morgon i Namur. Hotellen mittemot bangården likna ett krigsläger. Allt är fullt av militärer. I Liége äro några gator brända, men i Namur hela torg. Grande Place med sitt sköna rådhus existerar ej längre. På dess plats en vidsträckt hög av spillror, varifrån rök bolmar. Då vi kommo, var brandkåren ännu sysselsatt med att släcka. På många hus ser man granaternas förhärjande verkan. Själva staden är utan bröd. Tyska poster stå utanför bagar-

bodarna, som folket stormar. Klockan 4 på eftermiddagen fanns i det största hotellet ingenting ätbart kvar. Våra trupper förplägas med de ofantliga konservförråden i de fallna forten. Det fattas allt i staden: salt, potatis och allra mest jäst.

På eftermiddagen vidare österut till Gembloux. Stort läger av fångar bakom avspärrade murar. Här står det ännu sämre till med livsmedel: sedan fjorton dagar, så berätta soldaterna, kan man ej ens för dyra pengar uppdriva öl hos befolkningen, ännu mindre bröd.

På kvällen denna dag (27 augusti) tillbaka till Liége. Då och då blaffar ett eldsken framför automobilen, men vi fara för fort i det inbrytande mörkret för att höra knallen av skotten. En kvart på 11 kommo vi till Liége. Om det hänt oss något bilmissöde där ute på fältet eller i byarna, skulle följderna ha varit förskräckliga. Klockan 11 träffar jag på ett militärtåg vid bangården i Liége och återkommer till Aachen klockan 4 på morgonen.

*

Natten i Andenne.

En strid med franctirörer.

Av d:r Alex. Berg, Frankfurt.

Vår reservkår hade fått order att belägra fästningen Namur, och för detta ändamål den 20 och 21 augusti övergå Maas vid fabriksstaden Andenne. Retirerande fientliga trupper hade sprängt

den ganska ansenliga stenbro, som förenar bägge stränderna av Maas. Under betäckning av infanteri hade pioniärerna slagit en ny bro, som blev färdig på eftermiddagen den 20 augusti, så att man vid femtiden kunde börja truppernas genommarsch genom staden och övergången av Maas.

Klockan var nära halv 7 på kvällen, då artilleriets lätta ammunitionskolonner, som jag anförde, hade kommit ungefär 10 kilometer från Andenne för att sluta sig till huvudstyrkan. Vi rastade utanför en by, där landsvägen till Andenne går förbi. Själva Andenne skymdes för våra blickar av mellanliggande, skogbeväxta höjder. Plötsligt hörde vi från Andennehållet häftig gevärseld, som räckte i ungefär en timme och ackompanjerades av några kanonskotts dån. Sedan blev det tyst. Vi drogo långsamt genom byn till landsvägen. Utanför några hus med brunnar stodo dricksskärl. Då spreds från têten följande order bland trupperna: »Drick inte ur brunnarna, de äro förgiftade.» Strax därpå fortplantades ytterligare en order genom truppen: »Upp med revolvern, se upp för franctirörer!» Denna varning var blott alltför berättigad. Ty några minuter därefter kom en underofficer galopperande med den rapporten, att han med sitt folk blivit beskjuten från ett hus. Genast trängde det åtföljande infanteriet in i gården, sköt ned de fullvuxna manliga invånarna och stack huset i brand.

Långsamt framryckande nalkades vi Andenne

vid kvällens inbrott. Över den skogbeklädda bergås, bakom vilken staden måste ligga, utbredde sig ett eldsken, som än blev starkare, än svagare, det tydliga beviset på en väldig eldsvåda. Klockan 11 på natten hade vi kommit upp på höjden. Där ter sig för våra ögon en hemskt skön syn. Framför oss på Maasslätten ligger en brinnande stad — Andenne — brinnande på alla håll och kanter. Elden måste redan ha rasat i flera timmar. Ty av många hus, särskilt fabriker, återstå nu endast murar, mellan vilka brinnande och glödande bjälkar störta samman med starkt dån. På andra ställen, där elden fått särskilt god näring, flamma lågorna mot himlen, bjärt belysande det fruktansvärda skådespelet. Det var ingen angenäm känsla att bege sig in i denna stad mellan brinnande hus, alltid beredd på att bli träffad av glödande bjälkar. Vår förmodan, att en förbittrad gatustrid måste ha rasat här för några få timmar sedan, blev visshet, då vi kommo längre in och sågo liken av nedskjutna franctirörer ligga i vilt kaos utmed gatorna.

Den inre, åt Maas till belägna staden, där vi ryckte in kort efter midnatt, var till stor del förskonad från branden. Husens fönsterluckor voro stängda. Det lyste ingenstädes. Allt tycktes vara fullkomligt lugnt. Vi veko just av ut på en öppen plats, då ett hårt föremål slår ner under min häst. I samma ögonblick höres ett förfärligt väsande dån under mig, eldstrålar skjuta fräsande upp till höger och vänster om min häst, som gör ett väldigt luftsprång och därefter vältar om på

sidan och delvis begraver mig under sig. Kreverandet av denna bomb var tydligen det avtalade tecknet till stridens början. Ty nu begynte från alla hus vid den öppna platsen en rent av bedövande skjutning på ammunitionskolonnens vagnar, som med korta avstånd ilade i galopp över platsen för att komma bort från denna farliga punkt. Man sköt från alla fönster, källargluggar och takluckor; man sköt från balkonger, skottgluggar och halvöppna farstudörrar. Till höger och vänster om mig smattrade kulorna gnistrande mot stenläggningen. Trots de häftigaste smärtor, som jag kände på grund av fallet, försökte jag dra ut mitt ben under hästen. Jag utgjorde därvid åtminstone en lämpligare skottavla för franctirörerna än de i galopp bortrusande ammunitionsvagnarna. Äntligen lyckades jag göra mig lös. Jag försöker resa mig — då smäller ett skott helt nära, från ett hörn av den öppna platsen. Jag ser eldskenet, det rycker till i mitt knä, och jag känner strax därpå, hur blodet rinner utför mitt ben. Jag reser mig och vacklar — följd av ett vilt kulregn, och gynnad av nattens mörker — över torget till gatan, där vagnarna försvunnit, och sjunker slutligen samman på en trädgårdstrappa. Då smäller det också bakom trädgårdsporten, och till höger och vänster bakom buskarna och träden och från fönstren i huset på andra sidan gatan. Jag reser mig ännu en gång, skjuter med pistolen åt det håll, där jag såg elden blixtra, och vacklar ut på gatan. Här hör jag, hur en ammunitionsvagn kommer sprängande

i galopp. Jag ropar »halt!» till förridaren, kusken håller in hästarna, och vagnen stannar.

Jag ropar till kanoniärerna, att jag är sårad. De känna igen sin kapten på rösten, och medan kulorna vina omkring hjulen, lyftes jag långsamt upp och bäddas på ammunitionsvagnens förställare.

Inom några minuter hade vi hunnit upp de andra vagnarna, vilka på en tämligen smal, till Maas ledande gata kört upp två och två, ibland tre och tre bredvid varandra. På detta ställe var det lugnt, så att ammunitionskolonnerna kunde ordna sig för att börja övergången av bron. Själva gatan upplystes endast matt av en brinnande byggnad i ändan därav. Då ljuder plötsligt i nattens tystnad ett skott från det hus, utanför vilket jag håller, det följes av ett till från grannhuset; därpå ett tredje, och i ett ögonblick börjar ett vansinnigt skjutande på kolonnen från bägge husraderna. I blind fanatism skjuta franctirörerna utan att sikta och utan att ge ett ögonblicks lugn. Den ena eldkvasten efter den andra sprutar ut från husen. Artilleriets och infanteriets manskap besvarar elden; fönsterrutor ramla klingande till marken, portar slås in. Så uppstår på den smala gatan ett sådant avgrundslarm, att ingen hör sina egna ord. Då det i nattens mörker ej är uteslutet, att man kan beskjuta sina egna trupper på den trånga gatan, ges order att inställa elden. Men franctirörernas skjutning fortgår med samma häftighet. Plötsligt höres från Maas, först svagt, sedan allt starkare, det jublande ropet

»Andenne» — lösenordet för dagen, härrörande från de till vårt skydd framilande gardesskyttarnas strupar. De flankera gatorna, skjuta på varje fönster, bakom vilket något rör sig, och bringa på det sättet mycket snart franctirörelden att tystna. Under denna betäckning försiggick sedan tidigt på morgonen i största lugn övergången av Maas, som var avslutad före klockan 4.

Nu fingo vi också veta, att hela denna väl organiserade gatustrid hade haft ett förspel. Då Maasövergången hade börjat vid 6-tiden föregående kväll, hade kyrkoherden dragit genom gatorna med en ringklocka för att därigenom ge tecken till strid. I anslutning härtill hade en häftig gatustrid börjat. Det var denna strid, som vi själva hört från kullarna bortom Andenne. Ett batteri, som just stod i begrepp att rycka in, hade sedan skjutit staden i brand. Befolkningens fientliga hållning var så mycket mindre väntad som gardesskyttarna, vilka redan i halvannan dag varit inkvarterade i staden, umgåtts på det fredligaste sätt med befolkningen och tycktes ha förvärvat sig dess sympatier. Sedan detta första anslag gjorts om intet, hade befolkningen först hållit sig lugn och inväntat nattens inbrott för att under dess skydd återigen på lönnmördarmanér överfalla trupperna på gatorna. Franctirörerna sköto i ett rent av fanatiskt raseri, utan att sikta lugnt. Denna omständighet och nattens mörker har man väl att tacka för, att våra förluster ej blevo betydliga. Endast infanteriet hade, efter

vad man meddelade mig, under kampen förlorat 30 à 40 man.

Då vid gryningen de täta dimmorna höjde sig från Maas, såg man hus i den inre staden, i vilka gatustriden hade rasat, uppgå i lågor. Samtidigt ljöd över floden med ett och annat mellanrum det korta men fruktansvärda dånet av gevärssalvor. Straffdomen över Andenne hade gått i fullbordan.

*

Spaningsflygning.

»Lübecker Anzeiger» meddelar följande brev från en flygarofficer till hans far:

»Jag ligger här i ett vackert belgiskt slott, som är övergivet av sin ägare, och där hundratals fasaner löpa omkring. Då jag skrev det sista brevet till dig, anade jag ännu ej, att jag skulle få uppleva så mycket de sista dagarna och att jag endast genom ett underverk kommit undan med livet.

Jag flög den 22 på morgonen i dimmigt väder tillsammans med löjtnant J., en förträfflig flygare, till Sedan och konstaterade fientliga truppers frammarsch norrut. I Bertrixtrakten kommo vi in i tjocka regnmoln och måste gå ner på 1,000 meter. I detta ögonblick hörde vi redan fientliga artilleriprojektiler slå emot maskinen, och under oss syntes en hel fransk division i färdigställning.

J. fick en kula i underlivet. Motorn stannade, och maskinen sjönk rakt ner över de fientliga trupperna, som gåvo ursinnig eld på oss. På 800 meter gjorde maskinen en volt, jag vände mig om och såg J. ligga där död med ett skott mitt igenom pannan. Nu grep jag styret och jag lyckades sålunda åter få den präktiga dubbeldäckaren i glidflykt. Skogen bortom fransmännen var mitt mål. Minuterna, varunder jag gled fram på 200 meters höjd över fienden, blevo evigheter. Ett hagel av kulor susade alltjämt kring mina öron. Plötsligt kände jag en häftig stöt mot pannan, blodet rann över bägge ögonen. Men viljan segrade. Jag behöll medvetandet och tänkte endast på att föra maskinen i säkerhet undan fienden. Då kastade en vindstöt om maskinen, och som min döde kamrat låg på sidostyret, hade jag ingen annan utväg än att landa mitt ibland fienderna. Därvid kantrade maskinen och rände emot en avplankning. Jag flög ut i en hög båge. Från alla håll rusade rödbyxorna emot mig, alltjämt skjutande. Jag drog pistolen och sträckte tre till marken, sedan kände jag en bajonett mot bröstet. Så kom en högre officer och ropade: »Låt honom leva, han är en tapper soldat!» Jag fördes till den 17 franska kårens kommenderande general, som förhörde mig. Naturligtvis utan resultat. Sedan sade han mig, att jag skulle skickas som fånge till Paris, där det redan fanns fyra flygareofficerare. Men som jag var mycket matt i följd av den starka blodförlusten, fick jag tills vidare stanna på ort och ställe.

Två läkare drogo ut kulan, vars fart hejdats av fallhjälmen; den hade ej gått igenom pannbenet. Jag blev förbunden och fick rödvin. Över huvud betedde officerarna sig mycket hyggligt och aktningsfullt mot mig. Men i min hjärna fanns blott en tanke: hur jag skulle kunna fly ur fångenskapen. De tyska kanonernas dunder kom allt närmare, däremellan hördes gevärseld, och efter två timmar kreverade de första tyska granaterna i vår närhet. Då sprungo fransmännen till sina hästar. Jag begagnade det obevakade ögonblicket och kröp under en buske. Där låg jag, tills den franska reträtten var bakom mig. Sedan släpade jag mig till Bertrix, där jag på sjukhuset fick vänligt mottagande för natten. Följande morgon förde en tysk automobil mig tillbaka till min avdelning.

*

Louvain-katastrofen.

Louvain 27 augusti.

Älskade föräldrar!

Från Liège foro vi den 25 med tåget vidare till Louvain. Ankomst till Louvain klockan 9 på kvällen. Innan tåget ännu stannat, slogo kulorna emot det, och då vi stego ur, veno de ohejdat omkring oss. Vi hade ju ingen aning om, vad som stod på, och stodo nu vid den lågt belägna bangården som i en säck. Vi hade visserligen

hört talas om en strid mot engelsmännen i närheten av Louvain och trodde redan, att engelsmännen brutit sig igenom och slagit de våra. Men snart skulle vi få annat besked. Louvains borgare, uppblandade med engelsmän och civilklädda belgiska soldater, och som ända hittills uppfört sig mycket lugnt och vänligt mot oss, sköto plötsligt på våra soldater och på transporter av proviant, ammunition och dylikt, och skjutningen utbröt i hela staden som på kommando. Vid själva huvudgatan hade bandet barrikaderat ett maskingevär i ett fönster i ett hus, som stod snett över gatan. Det var ett farligt läge för vår kår- och divisionsstab, som var inkvarterad i staden. Med hänsyn till befolkningens vänliga hållning var staden alldeles blottad på trupper så när som på en liten bangårdsbesättning. Därpå hade sällskapet naturligtvis räknat. Staberna och bangårdsbesättningen skulle helt enkelt ha mördats, och sedan skulle bangården ha sprängts i luften. Men de hade, Gud ske lov, gjort upp räkningen utan värden. De hade naturligtvis icke anat, att ytterligare två bataljoner av oss skulle anlända på kvällen. Fem minuter före oss hade nämligen ännu en bataljon av * ankommit. Nu lossade vi några salvor mot husen, och sedan blev det tyst. Jag var den förste, som fick i uppdrag att med ungefär 85 man visitera två hus, föra bort dess manliga invånare och lägga beslag på all ammunition och alla vapen. Jag ställde upp större delen av min trupp med breda mellanrum och genomsökte husen.

Allt gick bra. Strax efter min blevo ytterligare avdelningar utbeordrade.

De hus, i vilka ammunition och misstänkta personer anträffades, stuckos genast i brand och karlarna skötos. Så blevo att börja med under natten mellan tisdagen och onsdagen omkring 30 skjutna. Sedan blev det ännu en gång ett plötsligt skjutande och ännu flera döda och sårade. Men nu blev hela kvarteret nedbränt. En hemsk syn. Men det var ju de där människornas eget fel. I går onsdag måste vi nu återigen bevaka bangården; då sköt man på oss ännu en gång. Nu sattes flera hus i brand och ungefär 50 à 60 personer blevo skjutna, däribland åtskilliga c i v i l k l ä d d a b e l g i s k a s o l d a t e r. Jag höll nu med min trupp razzia efter vapen och ammunition vid flera ännu oberörda gator, och därvid utspelades hjärtslitande scener. Men man måste ju vara hård. Den sista natten har man låtit oss få vara i fred, men i en annan stadsdel har man åter skjutit på våra trupper. Av den orsaken har i dag hela den civila befolkningen drivits tillsammans, och på eftermiddagen skall vårt tunga artilleri jämna hela staden med jorden.

Engelsmännens uniformer äro oklanderliga. Vi stanna här åtminstone i dag som besättning. I kväll vänta vi åter ett angrepp av franctirörer, som ha samlats i de närliggande skogarna. Nu har jag väl berättat er tillräckligt utförligt om detta. Engelsmännen säga, att de äro förfärligt rädda för vårt artilleri, som skjuter ypperligt.

*

Under engelska granater.

Sedan söndagen ligger det första slaget bakom oss. Jag hade icke tänkt att det så snart skulle komma till en sammanstötning. Men på söndagsaftonen erhöllo vi i B. underrättelsen att engelska trupper höllo broarna över kanalen vid M. besatta, för att hindra en genombrytning mot söder. Söndags förmiddag omkring kl. 11 bröto de våra upp för att taga broarna i besittning. Vårt regemente och därmed vårt kompani, befann sig i främsta linjen. Engelsmännen syntes icke hava väntat oss så snart, ty vi drucko sedan den härligaste buljong, som de gjort i ordning åt sig.

Snart föllo de första skotten. Vårt artilleri ingrep energiskt och det gick framåt i snabb marschtakt. Själv förde jag andra halvtroppen av tredje troppen, vilken låg bakom som understöd, så att jag var icke direkt i första ledet. Angreppet var så våldsamt att engelsmännen hals över huvud uppgåvo sin ställning och flydde. Vi följde efter, lämnande bakom oss de döda och sårade. Striden rörde sig ända till mörkrets inbrott om staden M., där vi likväl icke kommo in. Så mycket svårare var det att fördriva fienden ur de kringliggande byarna. En del av husen voro besatta av trupper, som sköto på oss. Under denna gatustrid såg jag de första kamraterna falla bredvid mig. Man blir emellertid snart hård inför andras lidanden, man hjälper om man kan och så går det vidare. De arma karlarna bli liggande tills läkare

eller sjukbärare komma. Jag hjälpte en svårt sårad engelsman med att lösa hans kläder så att han kunde andas och gav honom litet vatten. Han kunde icke tala av utmattning, endast sträcka handen mot mig. Jag visste icke vad han ville, utan grep den; då tryckte han den med en blick av stum tacksamhet. Sådant är kriget.

Mot aftonen blev tumultet och oredan så stark att det föreföll som om våra trupper sköto på varandra. Engelsmännen måtte varit gripna av panik: de läto allt, vapen, tornistrar, kappor, ligga. Vi togo mycket byte, nästan varenda en av oss har nu reservutrustning, samt förråd av marmelad, socker, tobak och te. Själv har jag fått ett par riddamasker och behöver ej mera förarga mig över mina stövlar.

I djupt mörker gjordes halt, vårt kompani just på en höjd. (Detta blev vårt fördärv.) Genast grävdes skyttegravar och vid 2-tiden på morgonen åto vi middag. Jag hade en fruktansvärd huvudvärk av ansträngningen, hettan och väl också av spänningen. Men man *måste* hålla ut! Därpå lade vi oss att sova, som vi stodo med geväret i famn. Sova — ja så kallas det. Och vi voro så dödströtta att alla utom vakten trots farans närhet lågo på den hårda marken i djup sömn. Det sköts hela natten, men envar tänkte: »Det träffar väl icke mig.» Kl. halv 5 på morgonen voro vi åter på benen. Frysande sågo vi oss omkring för att invänta ledningens order.

Då skedde det otroliga. Tätt framför oss — man kan ju bedraga sig i dylika ögonblick, men

det var antagligen på ett avstånd av icke fullt 800 meter framför oss, blixtrade omkring kl. 5 plötsligt ett skott från en fientlig befästning. I nästa ögonblick pep en granat rätt genom vårt kompani. Ett ögonblicks förvåning följde, därpå kastade sig alla i omedveten självbevarelsedrift ned på marken och blevo liggande dödstysta. Redan höjde sig några huvuden för att övertyga sig om skottets verkan, då en andra blixt och ett brak, ännu ett brak och granaten ryker mitt ibland oss. De första äro träffade. Vi gå nu 20 steg åt höger, visserligen i jämförelsevis god ordning, om också fort, och lägga oss ned i avvaktande ställning. Men även här slå granaterna ned, så att vi åter måste till höger, in i en rovåker, varifrån vi för ett närliggande kompanis skull icke kunna komma vidare, och här måste vi ligga platta på magen och i fyra timmar hålla ut i elden till dess det äntligen lyckas vårt präktiga artilleri att fördriva fienden. Vi skola alltid komma ihåg denna varma frukost. Vi hade 24 sårade på dessa fyra timmar, under det att vi under loppet av de föregående dagarna blott hade sex, av vilka allt som allt fyra redan ha dött.

Mot middagen hade engelsmännen under stora förluster dragit sig tillbaka och vi togo genast upp förföljandet. Man kan knappast tro allt vad som ligger i vägen. Alla engelsmännens tornistrar undersökas noga. Vi leva gott på marmelader och dylikt om dagarna. Halva natten marscheras framåt, och därpå kämpas utan uppehåll — man

vänjer sig vid allt. Fyra timmars sömn och så går det vidare, i hälarna på fienden.

I dag på middagen överskredo vi belgisk-franska gränsen. Sedan i eftermiddag äro vi i B. Här är dödstyst, invånarna hava flytt. Mitt kompani ligger utanför staden och gräver skyttegravar, då vi kunna vänta ett nattligt anfall. Själv har jag åter varit i staden med mina bagare och bakat bröd. Jag lyckades väcka en där boende, som förde mig till ett bageri. Innehavaren, hans husfolk och anhöriga hava flytt — endast den 80-åriga modern är kvar. Hon har intet annat att förlora än sina åttio år. Jag underhöll mig med henne så gott jag kunde på hennes modersmål. Hon kunde knappt gå för reumatism, men prata gjorde hon gärna. Hon har förtroende för mig, säger hon. Nu grälar hon redan för att hon i går kväll icke fick något att äta. Mitt folk kokar just en höna på hennes spis. Men jag skall nog se till att hon icke blir utan.

Sådana scener har jag nu så ofta upplevat att jag knappt märker dem. Sådant är kriget! Sedan i Soederburg har jag, utom en halv natt, icke legat i bäddad säng. Närapå tjugu dagar. Jag är så trött att jag kan falla när som helst och alltid dödshungrig.

Med hjärtliga hälsningar

Er — —

II.

Nyttan av stram exercis.

En bajersk fänrik berättar:

Bakom Saarburg kom vårt kompani för första gången i strid. Då de första kulorna visslade, visslade allt tätare, gjorde vi tusan så stora ögon. Men då vi därpå själva fingo skjuta och svara på visslingarna kände vi oss i ett nu vana. På skjutbanan brukar även den kallaste rycka till aldrig så litet efter varje skarpt skott, men här var det förbi med ryckningen efter sjätte skottet.

Därpå gingo vi fram över kuperad mark, och plötsligt hade vi ingen känning mer med fienden. Efter någon väntan kommenderades vi i en ny riktning och plötsligt brakade det löst: fiendens shrapnels. Visserligen gingo de alla över oss, emedan de gällde vårt artilleri där borta vid skogskanten; men sången av shrapnels är någonting fördömt, när man hör den första gången, också om den blott ljuder över en. Och då nu också vårt artilleri, som lika litet kunde se oss i vår dalsänka, svarade på sången och shrapnels

korsade varandra fram och åter över våra huvud, då såg jag många som ögonen ville trilla ur skallen på. Och det allra värsta var, att vi fingo inte röra oss; att gå fram eller tillbaka vore den säkra förintelsen; blott på en smal strimma kunde vi i overksamhet tills vidare känna oss någorlunda säkra.

Kanske är det att blygas över — men andra skola först i samma läge visa sig styvare — en fruktansvärd nervös skälvning kom över kompaniet. Om vi länge hade måst stanna där overksamma, skulle den fruktansvärda spänningen ha spritt oss åt alla sidor, och vår kapten måtte ha märkt det, ty med ens röt han: »Håll er lugna, karlar, eller kommenderar jag er rakt i gapet på våra kanoner — giv akt!»

Och detta gamla välbekanta kommandorop, som gått oss i blodet, försatte åter de upplösta lemmarna i stram ordning. Detta »giv akt!» göt plötsligt bly i ryggraden och bortsopade den dubbla shrapnelelden över oss ur medvetandet. Och därpå hände det otroliga, som nu då det är över förekommer mig gräsligt komiskt, men då var det enda riktiga: vår kapten lät oss exercera, göra handgrepp som på kaserngården. Vi skyldrade gevär, medan shrapnelskurarna veno och slogo samman över våra huvud.

*

Elddopet vid Lagarde.

Tisdags afton. Bakom svart-vit-röda gränspålar. Vid landsvägen till Nancy ligga vi nu och jag skriver detta brev liggande vid lägerelden.

Min käre bror!

Först och främst hurra! för vårt första kulregn. Elddopet ha vi mottagit, mycket förr än vi trodde. För tio dagar sedan träffades vi ännu vid stambordet, och nu — ja, hör på. Jag kom lyckligt och väl fram till mitt regemente. I Elsass-Lothringen fingo vi ett gott, äkta tyskt mottagande. Franska namn och skyltar äro överallt som bortblåsta av stormen. Alla jubla och ropa: »Till Paris! Till Paris!» I onsdags morse kom jag, vi fingo genast våra uniformer, och redan mycket tidigt på torsdagen bar det av. Det började med kolossal hänförelse. Folket sov inte, det följde oss på morgonen ett långt stycke utanför staden. Ack, vår marsch gick bara alldeles för långsamt. »Fort mot fienden!» var allas innerligaste önskan — och hur hastigt gick den inte i fullbordan! Under vägen hörde vi talas om Liéges fall, det var ett glädjebudskap. »Deutschland, Deutschland über alles,» det var vårt svar. På söndagen kommo vi fram till närheten av Lagarde och stötte här på våra trupper, som vi skulle förstärka. På måndagen var ännu allt lugnt, och ingen tänkte, att en häftig strid skulle flamma upp här redan om några timmar. En och annan liten skärmytsling hade redan

ägt rum med gränstrupperna, men ingenting att tala om. På måndagen sågo vi också den förste fångne fransmannen. Röda byxor! Stackars krake! Så han såg ut, inte ett helt plagg på kroppen, lappad och snörpt. Vi voro ännu fördjupade i samtal om honom, då det från förposterna kom några rapporter, som förberedde oss på, att det snart skulle bli strid. På eftermiddagen började kalabaliken. Gosse, det var en dans! Elddopet... Buss på fienden! Vi slogos tappert, vår general alltid i spetsen, och vi efter.

Kulor och kartescher susade fram över oss, många stöpo för dem, men framåt, framåt var lösen. Vi vacklade och veko ej och trängde fram med full kraft. Varje kula från oss var nog en träff. Striden gick i höga vågor. Våra »fältgråa» gingo manhaftigt på. Allt längre trängde vi fram. Vi träffade redan på franska sårade och döda soldater, det höjde vårt mod.

Den vänstra franska flygeln vek, och därmed var det färdigt, fransmännen kunde nu inte längre hålla stånd, utan flydde. Vi ha erövrat väldigt mycket, en fana, maskingevär och väl över ett halvt tusen fångar. Du skulle ha sett, hur rödbyxorna sedan rusade därifrån i den vildaste flykt. Då var det ännu en gång vårt kavalleri, som skötte drevet bra. Det var vår första seger; vacker var den, men många offer har den kostat. Här ha vi fullständigt fördrivit fransmännen från tysk mark. Liksom de första fångarnas sågo också de andras uniformer förskräckliga ut.

»Hunger, hunger!» ropade de fångna och bådo

om bröd. De ha inte ätit något sedan i söndags och äro glada, att de äro hos oss. Just nu anländer från Mülhausen underrättelsen om den stora segern. Hurra, hurra, hurra! Knappt hade rapporten kommit och den första glädjen lagt sig, förrän den gamla sången: »Nu tacken alla Gud!» skallade över fältet i en ton som aldrig förr, då vi ha sjungit den.

Vi ligga redan bortom vår gräns, och vem vet, om vi inte kämpa vid Nancy, då du får detta brev. Där skola redan många franska trupper vara sammandragna, som våra flygare berätta, och därför vänta vi oss där vår andra träffning. För resten mår jag bra, litet sömn, smakar bra att äta. Skriv snart till mig och hjärtliga hälsningar till dig och de andra från

din stolte soldat.

*

Den första segern.

17 augusti.

Från det stora slaget i Vogeserna ger en korrespondent följande skildring:

»Tvekande och ogärna hade vi långsamt vikit tillbaka. Efter den kraftiga frammarschen, som fört vårt lilla gränsskydd-detachement långt in i fiendelandet, tyckte vi ej om det oss påtvingade återtåget. Men utan att knota fogade sig var och en efter befallningen, även om gemene man ej kunde förstå, varför man skulle vika tillbaka för en fiende, som man slagit så grundligt och

till och med i sitt eget land. Det var en underlig reträtt, utan förluster, utan fångar. Ju längre vi kommo mot öster, desto tydligare förstodo vi, att vår verksamhet som gränsskydd var slutad, att en tysk här marscherade fram, i vilken vi blott uppgingo som ett litet led, en här som samlade sig vid gränsen till ett förintande slag. Den 17 augusti redo vi genom Saarburg. Stackars lilla tyska stad! Men vi kunde ej hjälpa den. Strategiska och taktiska skäl fordrade dess offrande. I trakten norr om Saarburg arbetades redan ivrigt på skansar. Hela eftermiddagen förgick med att söka ut och förbereda artilleriets ställningar. Det var en ansträngande dag för översten, som själv sökte ut platsen för varje batteri, för varje kanon. Men på aftonen var den lilla fredliga kullen en fästning. Där stodo kanoner och fälthaubitsbatterier, tunga haubitser och mörsare, och vi lade oss till vila i en utsiktsgrav, som iordningställts för staben, i det lugna medvetandet att vi gjort allt som göras kunde.

Följande morgon kommo fransmännen. Genom våra kikare kunde vi iakttaga deras frammarsch som ett panorama. En ryttartrupp visar sig först. Som en vacker liten leksak såg man ryttaren och hästen mot den gröna bakgrunden. Plötsligt märkes oro. I alla riktningar spridas ryttarna. Förmodligen ha de beskjutits av en av de främre tyska patrullerna. Men fler och fler komma, bakom de enstaka ryttarna slutna kavallerikolonner, velocipedåkare och lätt flyttbara artil-

lerimassor — en kavalleridivision. Med otrolig sorglöshet visa sig de fientliga staberna på höjderna. Men på en gång synas vita moln på himmelen. Som ett fint duggregn löser sig ur dem och överallt där de dyka upp uppstå oro och förvirring. Det starka knallandet har blivit till ett jämnt rullande och dånande. Även fransmännen ha nu ställt upp sitt artilleri. De små molnen virvla omkring mot den blå himmelen som om en elak ängel hade skrämt de vita lammflockarna, vilka annars fredligt gå tillsammans.

Ryttarna äro försvunna. Infanteriet i slutna kolonner rycker fram utom räckhåll för våra kanoner. Det är väl därför de äro så oförsiktiga. Då öppnar sig en krater mitt ibland dem! Ett moln av stenar och jord sprutar upp ur marken som en arbetande vulkan. — Vilket förtvivlat springande och farande! Och nya vulkaner spruta upp överallt! Det är helvetet! Man tror sig kunna se i vilken dödsångest de stackars människorna därborta äro. Vårt tunga artilleri skjuter! Nästan först när allt är över träffas örat av ett dånande ljud som ett underjordiskt brummande, och sedan ett brakande, som om jorden ginge sönder. Fienden är försvunnen, som bortsopad från jordytan. Nu veta fransmännen, att vi äro här. Ett underligt skådespel, som kanske ej bjudes än en gång under detta fälttåg, är förbi. Framför oss ligger ett tomt fält. Men brakandet och dånandet och rullandet fortfar, blir högre och högre. Fienden ligger framför oss i traktens alla vinklar och vrår.

Två dagar fortfor det så. Det franska infanteriet rörde sig långsamt framåt, till dess det stod några hundra meter framför våra kanoner. Men det väntade, det emotsedda och efterlängtade angreppet uteblev. Då angrepo vi den 20 augusti. Det var som om man andades ut! Från alla höjder sträckte sig skyttelinjerna. Infanterieldens dånande rullar långsamt fram som ett rasande stenhagel mot bleckväggar. Det franska artilleriet skulle rädda dagen. Fienden hade också kört fram tungt artilleri, de nya långa 10-centimeters kanonerna, en överraskning, som sorgfälligt dolts för oss.

Fransmännen rymma ut Saarburg. Staden brinner. På enstaka punkter håller fienden sig än. Ur ulankasernen skjutes det. Ett par skott från det tunga artilleriet tystar elden. En tung rök stiger upp. På den fuktiga gräsmarken ligga de tillsammans, vän och fiende, huller om buller, sammankrympta kroppar, damm- och blodöversköljda ansikten. De röda byxorna lysa skarpt... Sjukvårdssoldaterna gå fram och tillbaka med sin sorgliga last, undersökande buskar och snår. Och där framme rasar ännu kampen. I Eich stå de första fångna trupperna, infanterister och stålblå jägare. Den stora vägen till Saarburg är uppriven, telefonstolparna sönderskjutna, trådarna hänga över vägen. Bakom ett buskage ligger ett sönderskjutet franskt batteri. Hästar och män ligga över varandra.

Vi rida tätt bakom kompaniet som rensar staden. Med gevären färdiga att avskjutas, med bajonetten färdig att sticka blir hus efter hus undersökt.

Här och där höres ett par skott. Kvarlämnade och vilsegångna giva sig genast. Ur husen börja invånarna att störta fram. »Att ni åter äro här, att ni åter äro här», ropa de. Av franskvänlighet märkes sannerligen intet i Lothringen. Flickorna skocka sig kring oss, ögonen äro förgråtna, håret i oordning... »Att ni åter äro här», säga även de. En klunk öl och ett stycke bröd, det första på dagen. Men ingen tid, vidare! Bakom de bortridande rullar en trumvirvel från en intågande bataljon.

Raskt framskjutna batterier måste skydda infanteriets ställning. Nu står den första avdelningen på Rebenberget. Då susar det i luften. De franska granaterna explodera med ett otäckt rått ljud. Blott några steg från oss. Infanterielden börjar. Omkring oss, över oss ett skrik och ett dånande. Och dock har blott ett batteri tagit ställning. Den just nu uppmarscherande avdelningen måste tillbaka. Vårt batteri uppsnappar ett fientligt, som kör fram. Hästarna skena, manskapet springer. Men det är en tryckande övermakt. Om och om igen det otäcka brakandet. Ett par av stabens hästar störta. En som sårats dödligt skriker som en människa. Där höres ett plötsligt rop: »Jag har träffats!»

Artillerikommendanten visar hastigt fiendens ställning. »Det tunga artilleriet skall genast i elden.» Ännu stå några haubitser och mörsare bakom kullarna.

I sporrsträck samma väg tillbaka, förbi de framträngande förvånade trupperna och kolon-

nerna. Stönande galopperar hästen den backiga steniga vägen tillbaka. Om han stupar på kuppen, vad gör det? Som jagande pisksnärtar dundra kanonskotten bakom ryggen. Gud vare lov, där stå batterierna. Som en klockton ljuder det första skottet. Elden där borta blir mattare.

Genom det tjocka dammet visar himlen mattröda strimmor. Skymningen faller. Rosslandet dör, dånet och larmet. Fienden är slagen, dagen vunnen!

*

Från slaget vid Dieuze.

Ur en sårad officers skildring.

Huvudslaget, genom vilket de åtta franska armékårerna mellan Metz och Wasgenskogen kastades tillbaka, så att de tack vare en hänsynslös förföljelse strömmade tillbaka till sina huvudstödpunkter, ägde rum torsdagen den 20 augusti. Vi hade, så berättar vår sagesman, under natten mellan den 19 och 20 legat vid Burgaltdorf i skyttegravar, beredda på ett franskt angrepp. Ehuru skott växlades då och då av spanareavdelningar, ryckte fransmännen ej fram. Då kom inemot klockan halv 5 på vår sida order till angrepp på de franska ställningarna väster och öster om Dieuze. Fransmännen hade en framskjuten ställning vid Monackerskogen, nordväst om Bergaville. De angrepos av våra trupper med stark eld, som de livligt besvarade. Under de kraftiga

verkningarna av våra maskingevär mattades emellertid den franska gevärselden snart, och vårt folk trängde trots de hinder, som den ännu stående havren på åkrarna erbjöd, med våldsam tapperhet fram mot fienden, oavlåtligt sammanslutande sig till troppar och kompanier och förande angreppet framåt. Under framryckningen frapperade det oss, att en häftig flankeld kom från några små hus i vingårdarna norr om Monackerskogen, där sårade skulle vara inlagda. Våra trupper gjorde ett raskt slut på detta skändliga tilltag, sköto ner invånarna i dessa hus och lade dessa i grus och spillror. Den högra flygeln erövrade de tyska trupperna genom ett lysande bajonettanfall. Fransmännen började vackla, veko undan och flydde springande till sin huvudställning. De med franska lik tätt beströdda åkrarna vittnade om, vilken hemsk skörd döden inhöstat bland dem. Alla rusade tillbaka till huvudställningen, varifrån en dold, mordisk artillerield försökte hejda våra tappra gossar. Men förgäves! Framåt gick det med omotståndlig makt uppför höjderna, och under dessa angrepp och den verksamma tyska artillerielden övergav motståndaren sin huvudställning utåt hela linjen. Från Bergaville till Dieuze var vägen tätt beströdd med franska lik, med Lebelgevär och tornistrar, som de flyende kastat bort för att vara obehindrade i språngmarschen.

Även till vänster om oss gick striden framåt, fienden flydde mot Dieuze för att därifrån anträda återtåget till Luneville. Vagnslaster av

franska patroner betäckte marken. Redan vid intagandet av den franska framskjutna positionen hade vi träffat på mulåsnor, som ännu voro lastade med maskingevär och annat material, och även i fiendens huvudställning erövrade vi batterier, däribland av den allra grövsta kaliber, vilkas hästar ej ens voro frånspända, utan lågo på marken i sitt seltyg skjutna. Även hela vägen från Bergaville till Gebling var betäckt med rödbyxor, ett bevis på, att mördande förluster tillfogats fienden även under återtåget. En fransk major, som såg sin bataljon springa, ställde sig på en jordvall och sköt sig. I hundratal gåvo fransmännen sig fångna och bådo jämmerligt om sitt liv. Överallt vimlade det av franska fångar. Hur föga motståndskraft fienden hade trots sin mycket beprisade »élan», bevisas av många episoder. Ur en bangårdsbyggnad t. ex. ha tre grupper av vårt folk dragit fram en fransk besättning på omkring hundra man. Dessa öppnade visserligen eld på de få anryckande tyskarna, men då de våra ej läto avskräcka sig därav, utan ryckte fram på 100 meters avstånd, stucko de ut en vit fana för att bringa liv och lem i säkerhet. Däremot voro de tyska trupperna besjälade av ett hjältemod, som framkallade de mest lysande dåd.

I denna strid fick man det intrycket, att det ingick i fransmännens metod, att även de sårade sköto. En hel mängd tyska krigare ha på det sättet fått släppa till livet, däribland översten vid —regementet. Efter dessa bittra erfarenheter har man blivit klok på den tyska sidan och tar

ifrån de franska sårade deras vapen, innan man skickar bort dem. Ambulansen arbetar på ett mönstergillt sätt, hand i hand.

*

I det erövrade Luneville.

Från en präst i Saarbrücken, som samma dag som tyskarna ryckte in besökte Luneville för att uppsöka en stupad Saarbrücken-officers lik och begrava det i hans hemstad, har Kölnische Zeitung fått en skildring av denna färd, varur vi göra följande utdrag:

Söndagen den 23 augusti klockan 2 på eftermiddagen drogo de tyska trupperna med klingande spel in i staden Luneville, som dagen förut dukat under för våra truppers anlopp. Vi anlände redan samma kväll i automobil till Luneville. Att vi på vägen dit hade passerat det ännu rykande slagfältet, hade jag på grund av mörkret ej givit akt på. Visserligen lågo på landsvägen, som går mitt igenom kampområdet och själv var ett stycke av slagfältet, otaliga döda hästar, till en del ännu i full mundering, men att utom de döda hästarna också hundratals lik av fallna kämpar lågo i landsvägsdikena och till höger och vänster på fälten — denna ohyggliga sanning skulle först gå upp för oss följande morgon, då jag fick klart för mig, varför kvällen förut den vidsträckta högslätten — en tavla av hemsk skönhet — oavbrutet upplystes av otaliga eldsvådor. Vi hade antagit,

att ljusskenet härrörde från lägereldar; i själva verket var det eldsvådor, vid vilkas spöklikt flämtande sken soldater höllo razzia på slagfältet för att söka och hopsamla svårt sårade och döda. I Lunevilles torn, vilkas skarpa silhuetter avtecknade sig mot den stjärnströdda natthimlen, slog klockan 9, då vi rullade in i staden.

Natten tillbragte vi i automobilen, och tröttheten i förening med den naturliga förslappningen efter alla den gångna dagens intryck hjälpte oss till en om också ganska orolig sömn. Tidigt följande morgon foro vi ut från Luneville och hade i nästa ögonblick framför oss det väldiga slagfältet, varöver vi i går kväll rullat fram i mörker. Vem förmår skildra likfältets förfärliga anblick? Där lågo de döda fienderna med sönderskjutna kroppar i vägdikena, i sluttningarna, på fria fältet, under och bredvid sina hästar — fasansfulla tavlor! Med armarna styvnade i en avvisande åtbörd, händerna knutna i dödskamp, ansiktena betäckta med blod och jord, förvridna av krigsraseri och dödsskräck! Övergivna ammunitionsvagnar, somliga kullstjälpta, med sönderbrutna hjul. Söndertrasade och nedsmutsade uniformspersedlar, alla slags vapen upptornade till berg. Fruktansvärt har krigets furie rasat här; döden har hållit skördefest. Den förfärliga blodlukten, som fyllde hela trakten flera timmars väg i omkrets — här hade den blandat sig med svett- och förruttnelselukt till en kvävande atmosfär. Men icke ett enda lik av en tysk soldat sågo vi. Stora, färska jordkullar, sorgfälligt jämnade och

avgränsade, försedda med träkors, betecknade de massgravar, i vilka kamraternas trohet redan bäddat ner våra fallna hjältar till den sista vilan. Här liksom överallt hade våra soldater först tänkt på att begrava våra fallna.

Vår väg för oss till Einville, till fältlasarettet n:r 7. Vilken namnlös jämmer rådde ej där! Jag tillbragte två kvällar där; dess fasor skall jag aldrig glömma. Där ligga de döende, kanske redan döda, och de svårt sårade i den stora villan, som har tillhört en fransk notarie, man vid man. Och de ligga dag och natt under bar himmel, ännu ej förbundna, på den stora trädgårdens gräsmattor. Läkarne arbeta med ett nit, som söker sin like, men de kunna ej rå med denna jätteuppgift. Vi treva oss fram i mörkret fot för fot, för att ej göra de sårade illa och ej trampa på de döda; vi kliva över dem. Jag lyssnar ut över den mörka ängen, där de ligga bäddade huvud vid huvud. En hemsk tystnad! Endast då och då ett svagt stönande. Sedan åter gravens stillhet. Äro de döda? Ligga de i dödsryckningarna? Vi veta det icke. Mitt hjärta blödde av medlidande med dessa stackars svårt sårade, som lågo där dag och natt under bar himmel utan någon hjälp. Aldrig skall jag glömma denna syn från Einville vid Rhein—Marne-kanalen och denna fasansfulla orts äcklande blodlukt.

Sedan fann jag den döde, som jag skulle söka upp och föra till hans sörjande änka, för att han skulle få sin sista viloplats i hemmet hos sina kära, en ung officer, som få dagar efter mobili-

seringen stod med sin unga maka inför mig vid altaret, för att jag skulle välsigna deras förbund för livet. Och redan i dag, några få dagar efter nödvigseln, ligger han som en av de fallna hjältarna framför mig i sitt blod! Franska invånare i Einville, fattiga dagsverkare, hjälpte mig att söka upp den döde i den ohyggliga skörden. De arbetade i sitt anletes svett på denna sorgliga uppgift, men då jag ville betala dem, avvisade de enstämmigt anbudet. »O, den unge tappre officeren,» utropade de, »o, hans tragiska öde, hans stackars unga hustru! Nej, vi äro kristna, vi ta inte emot någonting!» Det är mig omöjligt att betala dem för deras tjänster. Jag räcker dem alla handen och tackar dem djupt gripen. — Ett sorgligt tåg kommer uppför bygatan. Främst ortens katolske kyrkoherde, ett ärevördigt huvud med grått hår, bredvid honom kaplanen. Bakom dem sex vagnar förspända med hästar och körda av bönder. De döda ligga i högar därpå, massgraven vid kyrkogårdsmuren tar emot dem till evig vila!

Min färd går åter hemåt med den döde. Ännu en gång stanna vi utanför ett lasarett, där liket ligger av en överste, som tidigt i morse dukat under för sina svåra sår. Djupt gripna träda vi fram till dödslägret. Bäddat på golvet, betäckt med kappan. Hjälm och värja på bröstet, lägret prytt med blommor av den trogne kalfaktorn; så ligger han där med ansiktet präglat av en djup frid, trots de svåra såren. En nödkista iordningställes i hast, och jag tar även detta lik med

mig till hemmet på lastbilen, som ställts till mitt förfogande.

Ve dem, som inför nutidshistorien och världshistorien bära det fruktansvärda ansvaret för detta förfärliga krig, för den blodiga folkkampens elände, som inga människoord och ingen penna förmå skildra!

*

Longwy.

Från Berliner Tageblatts till den västra krigsskådeplatsen utsände korrespondent.

Stora huvudkvarteret 1 september.

Färden till slagfälten vid Longwy, som anträddes lördagen den 29 augusti tidigt på en strålande eftersommardag, är så ofantligt rik på växlande bilder, att allt förflög som en dröm.

Ehrenbreitstein, Koblenz ha redan för längesedan flugit förbi. Under broarna arbetade tusen händer på att hugga av trådar. Moseldalen öppnade sig redan. Lay och Winningen dra förbi. Då strejkar motorn plötsligt vid Dieblich, och det obehagliga ordet »kaputt» tvingar oss att stanna. De andra vagnarna kunna ej vänta. I Esch i sydvästra Luxemburg skola vi träffas sedan.

Klockan är 9. Från det gamla skolhuset kommer ett myller. 220 skolbarn ha rast. Blonda, tyska Moselbarn. De hälsa vår vagn med ett samfält, jublande avsjungande av kejsarsången: »Heil dir

im Siegeskranz.» Läraren anför. Chauffören reparerar kopplingsskadan. Ett sista brusande hurra ur fulla hjärtan av 220 klara små barnaröster, hela den lilla skaran fotograferas i största hast, och sedan vidare, vidare...

Alken, Burgen, Treis, Kochem, Herzig, Wittlich — som flytande guld klinga länge förtrogna namn. I dalarna slumrar en underbar frid. Utför Mosel far lustångaren »Prinz Heinrich». Ännu för fyra veckor sedan bar den skrattande och sjungande människor; nu fladdrar Röda korsets flagga från dess master. På den andra stranden stånka tunga godståg västerut. I en lång vagnsrad vilar på åtta axlar en jättelik tank: 160,000 liter benzin. Så står det att läsa. Ett litet kapitel ur detta krigs historia; ett av de viktigaste måste skrivas längre fram med titeln: »Benzinen i kriget». Godstågen dras av väldiga snälltågslokomotiv. Ett tidens tecken. Men ändå bli tågen efter vår bil, ty vi måste ta igen vad vi försummat.

Över Hetzerath och Schweich bär det av in i det gamla Trier. De massiva romarebyggnaderna, två årtusendens historia, ligga i bjärt middagssolsken. Vidare går det över Moselbron, vars åtta bågar bevakas så troget, som om det gällde att vakta en dyrbar skatt.

Vid Wasserbillig flyga vi över gränsen. Ty en flykt är det. Luxemburglandet utbreder sig för våra blickar. Överallt håller landstormen vakt. Ett hälsande och vinkande. En glädje och en tillit hos de gamla landstormsmännen, så att det käns varmt om hjärtat.

De tyska trupperna hålla det sköna landet besatt. Posten ombesörjes av tyska tjänstemän, och tyska brevbärare sprida med tysk samvetsgrannhet breven till de minsta små nästen i landet.

Luxemburg, städernas stad.

En renässansdröm om skönhet, rödglänsande sandstensklippor, vittrade torn, slott, praktfulla viadukter. Bredvid den vackraste viadukt har en ny, kall tids barbari placerat en smutsgul gasometer. Fräck och avväpnande.

Luxemburglandet är inte stort. Bettinburg, Esch, Zolver, Sassenheim, Petingen, och redan reser sig L o n g w y där borta över kullen. Där borta utmed skogarna breda sig fälten, över vilka slaktningens järnsång brusade i dagar...

Longwy...

Sönderskjutna hus, vilkas svarta fönster stirra som en dödskalles ögonhålor, sotiga koppargruvor, förskrämda invånare, som lasta sina ägodelar på Röda korsets vagnar och automobiler, upptrampade åkrar, i vilka granathål gapa som färska sår, skövlade fabriksbyggnader, ur vilkas väggar järndelar och transmissioner hänga ut som svarta trådar, kringirrande barn och tyska kommandoord.

Lagt som skydd vid den belgiska och franska gränsen tätt vid den väg, som trampats av nästan alla de stora krigens arméer, f ö l l L o n g w y n u f ö r f j ä r d e g å n g e n i t y s k a h ä n d e r. Den 23 augusti, nästan på samma dag som nu, år 1792, intogs staden för första gången av preussarna. Sedan upplevde den sitt andra fall den

18 september 1815. Den 25 januari 1871 stormades Longwy för tredje gången av de tyska trupperna, och nu, 43 år efter det sista stora kriget, dundrade åter de blanka kanonerna över staden och sköto sönder fästningen, som låg på ett 400 meter högt berg och behärskade landet.

Till höger bär det av brant uppför berget till Longwy-Haut. Kyrktornet på vänstra sidan har blivit förskonat från de väsande granaterna. Det luktar krut. En fin, etsande brandrök ångar över marken. Vagnen måste utom den stora stigningen övervinna ytterligare svårigheter: i vägen gapa meterdjupa, av granater upprivna hål...

Till vänster har en väldig poppel splittrats av ett skott. Som en jätteslunga av trä reser sig trädet i luften. Till höger ligger k y r k o g å r d e n. Skotten ha dånat över den, och som genom ett under ha de ändå ej väckt de döda. Men i muren gapar ett stort hål. Och genom detta hål ser ögat rysande ett brokigt, strålande blomsterhav med vita kors.

Port de France kalla fransmännen det stolta fortet, som i dag blott är ett oredigt kaos av spillror, en massa klumpar av jord och betong. Men här brusade endast finalen av den stora symfonien. Den stora kampen utspelades nordväst om Longwy, där den högra flygeln av kronprinsens armé övade vapenbragder, som voro stora och dristiga.

Medan den romantiskt belägna fästningen besköts från de skogiga höjderna, som utbreda sig i norr mellan H a l a n c y och B a r a n c y, rasade

slaget nere på fälten och på de kullar, där byarna Musson, Gomery, Ethe, Birton, Chenois, Latour, Grandcour och Tellancourt äro belägna.

Vid Ethe var det den 21 augusti enligt den luxemburgska pressens berättelse en bloddränkt dag, på vilken alla, som varit med om den, tänka tillbaka med skräck. Här överraskades ett franskt batteri av tyskt infanteri. En mordisk kamp började, men batteriet nedgjordes och togs. Ohyggligt skildra sedan några sårade den stora dagen, då maskingevären smattrade och de stormande soldaterna hade slagit sig fram över banvallar och skogshöjder.

I dag breder sig gravens tystnad över detta land. I de hus, som ej blivit sönderskjutna, ligga sårade, som vänta på att bli bortförda. Här och där vid vägarna nyss uppkastade lösa jordkullar. Vad de gömma, talar man inte om. Men man får utan ord en förnimmelse av det stora i att dö på främmande jord.

Landsvägarna till Longwy voro på lördagen livliga som de sommarglada vägarna i Grunewald. Helgdagsklädda människor kommo på cykel eller i vagn och till fots i större och mindre trupper från Luxemburglandet för att bese slagfälten. Med rätta ha de tyska truppernas poster här mött den tygellösa skådelystnaden med bajonetten.

Hur annorlunda sågo ej de trupper ut, som kommo dragande från Longwy åt öster! På kärror och vagnar förde man blott kvarlevorna av det torftiga husgerådet. I själva Longwy hjälpte våra trupper invånarna vid utflyttningen

från husen, som varit deras värld och deras hem. Men medlidandet försvinner, då man hör talas om de hemska dåd, som även här utförts av ett organiserat bondekrig. Många ha med döden fått plikta för den förbjudna kampen för hem och härd. Då vi voro på Longwy-Haut, avlämnades just en trupp franctirörer. Bland dem en bängel på 14 år med galgfågelansikte. Han hade stympat en sårad eller död tysk soldat på ett sätt, som ej kan beskrivas.

Det är sorgligt, att även oskyldiga måste lida med de skyldiga i detta krig. Men under den vilda kampen på liv och död, i mörkret, då mördande kulor vina ur bakhållen, kan man inte försvara sig efter urval. De vilseledda bönderna, som ha fört in bondeligan och knölpåkskriget i vår nya maskingevärstid, äro ej de verkligt brottsliga. Dessa sitta bakom fronten. Fjärran från skotten, i lömsk säkerhet.

På landsvägen mellan Petingen och Longwy, strax före ingången till Longwy, lågo delar av en sönderskjuten tysk automobilkonvoj. Förbrända skelett av stora lastautomobiler lågo vid dikeskanten. Det rök och brann ännu runt omkring. De voro lastade med havre. På vägen till Longwy öppnade man plötsligt eld mot dem. Konvojens förare skola ha slagits som lejon, men de måste vika för övermakten, och tre motorvagnar lyckades vända och fara tillbaka till Petingen. Där ligga vagnarna i rader. Bredvid dem glödande berg av havre, som ännu brinner och varur det ännu i dag ryker och lyser...

Plötsligt kommer, svept i ett ljust dammoln, en stor lastbil utför sluttningen. Den far förbi den sotsvärtade vagnen. Det är en Berlin-autobus med demonterat skrov. Den medför i sina dammoln hälsningar från hemmet. Förarna titta förvånade på den brinnande vagnsraden utmed vägkanten. Men de ha inte tid, de hämta sårade från Longwy.

Vägen för ännu en gång tillbaka till det näste, som i dessa dagar utgjort så mångas hopp och öde.

Longwy-Bas är målet för de många vagnar och biler, som det luxemburgska Röda korset skickar ut för att föra de hemlösa invånarna till gästvänliga städer. Automobiler med eleganta fransyskor rulla förbi. Kvinnor, som i dagar suttit i källare och darrande lyssnat till skotten. Men i dag, då de komma ut i ljuset igen, äro de genast åter pyntade och friserade, som om de fore till Esch på bal. De berätta på sin stads sjungande språk om dagens fasor. I Longwy-Bas ha de tyska belägringskanonerna talat sitt obevekliga språk. Slottet Perballe och det stora barnhuset »Asyle Margain», sågverket Humbert och många privathus äro enligt den luxemburgska pressens berättelse lagda i aska. Café Bellevues inre blev förstört av en granat, som borrade in sig mitt på fasaden. Barnhusets små invånare hade redan fyra dagar före bombardemanget förts i säkerhet till Esch. Bankhuset Société Nancéienne är en rykande grushög. Men kassaskåpen stå svarta och förkolnade bland grus och spillror.

De äro räddade och ha överlevt den glödande skräcknatten.

Det är förvånande, att Longwy-Bas inte är värre skövlat och att det tyska artilleriet skjutit så bra och endast i Fort Longwy och Longwy-Haut fullbordat sitt förstörelseverk. Vad som verkat i Longwy-Bas voro sprängda och vilsekomna granater. Longwy självt var ju ej heller skådeplatsen för den hetaste striden. Det är byarna i omnejden, fälten och de nedtrampade åkrarna, som nu vittna om den stora slaktningen. Hur det kom till, sade en av dem, som transporterats till Esch: de hade ryckt upp på berget, och plötsligt voro fransmännen där. Det blev en väldig skjutning, men fransmännen skjuta inte bra. De sköta sig ganska bra, om de få rusa fram, men om det blir det ringaste stillestånd, bli de genast modlösa, och så snart de höra våra hurrarop, ser man, hur de springa sin väg alldeles förtvivlade...

Han hade en bondpojkes blåa, fromma ögon, och ändå hade han nyss, utan att svikta, skjutit fienden i hjärtat.

Heinrich Binder,
krigskorrespondent.

III.

Striderna i och omkring Mülhausen i Elsass.

En medlem av Mülhausens stadsfullmäktige skriver:

Fredagen den 7 augusti lämnade de civila myndigheterna staden Mülhausen. Lördag afton klockan 7 ryckte fransmännen in i staden, sedan de kastat tillbaka de svaga tyska trupperna från Vogeserna. På Neuquartierplatz hade en folkmassa på 2—300 personer samlat sig, många, som ännu gingo i skolan, några butikbiträden och åtskilliga äldre. En av dessa gamla herrar omfamnade sin måg, vilken var officer i den franska armén, en annan omfamnade regementets överste, emedan han förr tjänat vid detta regemente, och många ropade: »Vive la France!» På söndagseftermiddagen angrepo de tyska trupperna fransmännen. Som ett franskt batteri stod på ett berg ovanför staden, blev staden beskjuten på sina ställen. Bombardemanget räckte hela eftermiddagen och hela natten. Befolkningen sökte skydd i källrarna. Klockan 9 på kvällen började fransmännen återtåget. Delar av deras trupper för-

svarade ringbanvallen ända till på måndags förmiddagen. Sedan följde tyskarnas inmarsch. Samma kväll försiggick i staden en stor skottväxling med maskin- och infanterigevär. Orsaken var en fransk flygare, som flög över staden och besköts av trupperna. I anslutning härtill påstodo truppmedlemmar, att de blivit beskjutna från hus och byggnader. Som ytterligare ett antal franska fångar togos i staden under de följande dagarna, är det möjligt, att dessa soldater hade skjutit på de tyska trupperna. *Men å andra sidan är det konstaterat, att de tyska trupperna trodde, att skott lossades från fönstren, om kulor träffade en fönsterpost och därvid slogo gnistor och åstadkommo ett dammoln.* Denna omständighet liksom den ovan omtalade scenen vid fransmännens inmarsch torde sedan ha givit den överdrivet nitiska gammaltyska pressen anledning att utlåta sig litet för lättvindigt om den elsassiska befolkningens pålitlighet. Beklagligt är också, att till och med militärpersoner genom dessa tilldragelser läto förleda sig till hårda åtgärder mot befolkningen.

Från måndagen till fredagen hade vi lugn. På fredagseftermiddagen lämnade civilförvaltningen, post, riksbank och järnvägspersonal åter staden. Natten mellan fredag och lördag uppstod i förstaden *Burzweiler* en liknande skottväxling som den, som förekommit i staden på måndagen. De tyska truppernas uppfattning, att man sköt på dem från husen, hade till följd, att i Burzweiler

43 hus skötos ner och sattes i brand av tyska trupper, dessutom två stora fabriker. Innehavaren av den sönderskjutna fabriken Bernheim fullgör sin militärplikt som dragonofficer vid ett tyskt regemente. Över 1,000 arbetare ha blivit brödlösa på grund av de båda fabrikernas nedbrännande. Sex män, som ej gjort en mask något förnär, blevo vid detta tillfälle nedskjutna, 74 personer arresterade, vilka alla måste lösgivas igen, då inga bestämda anklagelser kunde framläggas mot dem. Kvinnor och barn jämte dibarn fördes om natten i regnet ut på fria fältet. Stadsförvaltningen lät jurister anställa förhör rörande dessa tilldragelser med alla häri inblandade, och föra protokoll över deras utlåtanden. Den franske truppkommendanten tog sedan dessa handlingar med sig, ty endast Frankrike har ett stort intresse av att skapa en sådan motsats mellan Tyskland och Elsass, och de alltför nitiska se härav, vem de egentligen ha tjänat genom sitt beteende mot elsassarna.

Från söndagen till tisdagen var det åter lugn. Tisdagen hade vi omväxlande tyska och franska patruller i staden, utan att det kom till strid. Onsdagen den 19 augusti klockan 9 på morgonen började en infanteriträffning vid bangården. De tyska trupperna ryckte fram över Dornach mot de franska trupperna. Från klockan 10 sköt det franska artilleriet med grova granater på de framträngande tyskarna och kastade dem tillbaka med stora förluster. Arbetarkvarteret i Dornach blev till en del nedskjutet, förstaden Brunnstadt

led också väldigt under den franska artillerielden. I följd av en flankrörelse av de tyska trupperna hade även fransmännen stora förluster. Klockan 4 på eftermiddagen ryckte fransmännen åter in i Mülhausen. Samma kvall *arresterade de borgmästaren Kossmann* och en mängd ansedda personer på grund av en lista, som de fört med sig från Belfort. På torsdagen anlände ännu mera fransk militär. Under tiden fortgingo häktningarna av tyska borgare. Varje angivelse ledde till häktningar; somliga av de arresterade måste lössläppas igen, andra släpades som gisslan till Belfort. Fredagen och lördagen hörde vi ständigt avlägset kanondunder, lördagen också ny gevärseld. Söndagen den 23 augusti klockan 8 på morgonen *hissades den franska trikoloren högtidligt på Mülhausens rådhus. Fransmännen rekvirerade* allt möjligt, 4,000 par *skodon*, lika många *skjortor*, hundratals arbetare till skansgrävningar, som företogos under det fortsatta kanondundret. Måndagen den 24 augusti klockan 8 på kvällen drogo fransmännen helt plötsligt bort och uppgåvo utan strid de gjorda befästningarna och förskansningarna. Tisdagen växlade åter tyska och franska patruller utan att det kom till strid. På onsdagsmorgonen blev också den införda *franska tiden åter ersatt av den tyska.*

*

I Mülhausens källare.

Mülhausen 12 augusti.

Vi ha upplevat stora och fruktansvärda saker. Det påstods här, att övre Elsass skulle prisges, men andra trodde också, att det endast var fråga om en snara för fransmännen. I torsdags ryckte våra soldater bort till gränsen. På fredagen och lördagen var det strider vid Altkirch ända fram till Mülhausens portar. Hela dagen dånade kanonerna, mot kvällen hörde man gevärseld och stridslarm. Våra få regementen gjorde förbittrat motstånd, men måste vika för övermakten, och på lördagen drogo fransmännen med klingande spel in i staden. Redan på fredagskvällen hade hela posten, järnvägen med alla lokomotiv och riksbanken lämnat staden. Banspåren voro sprängda och staden tyst som en grav.

Söndagen kom i strålande skönhet och belyste de franska bivackerna mitt framför oss utmed granskogen och artilleriet, som en kvarts timmes väg ifrån oss ryckt upp på bergskammen åt slätten till. En hel fransk armékår hade passerat staden. En avdelning husarer kom också stora landsvägen framåt. »Här äro vi, och här stanna vi,» förklarade de. »Sedan bär det av till Berlin. Kejsaren måste packa sin koffert.» Det var duktiga pojkar, men de hade miserabla uniformer och trasigt ridtyg, delvis ersatt med rep. Och dagen skred fram i oerhörd skönhet, så stilla, hemskt skön, man anade katastrofen. Mellan 4 och 5 sågo

vi trupper komma från Vogeserna, och redan hördes de första kanonskotten norr om Mülhausen vid Pfastadt (förstad). Det var tyskt artilleri. Vi sågo de första shrapnels slå ner i staden, vi sågo det franska artilleriet ge eld, de lysande kulorna flögo, veno och smällde. Och plötsligt förstodo vi, att det även gällde oss här uppe på Rebberg. Vi flydde ner i källaren, hunno nätt och jämnt flytta ner barnvagnen, litet skorpor och ett par stolar. Då kom det slag i slag, allt starkare väste bomberna, allt säkrare kreverade de i vår närhet. Och sedan kom ett ögonblick, vars fasa inte kan beskrivas. Vårt hus var träffat, och vi sutto där i den svarta krutröken och visste ingenting: brinner det eller störtar allt tillsammans? Ännu en halv minut, och huset träffades en gång till och för tredje gången. Vi vredo alla händerna i stum förfäran och väntade på nästa shrapnel, som måste sönderslita oss. Vår lille Klaus var alldeles stilla, han tittade bara så stort och stelt, och han försökte säga: »Nu var det visst ett stycke längre bort.» Och ännu många skott brakade över oss. Vi trodde, att vi skulle kvävas, tills vi äntligen kunde öppna källardörren. Då braket ej längre var så rakt över oss, hörde vi plötsligt vår trädgårdsmästare och hans hustru ropa: »Kom ut, ert hus rasar!» Och utan att se oss om rusade vi i vild flykt genom allt granatregnet till grannfolket i deras källare. Sedan, då skotten ej längre kommo slag i slag, gick jag ännu en gång dit över med Ernst för att hämta Klaus' madrass och täcke. Nu såg jag för-

störelsen. I grannhuset är halva första våningen i spillror, ett stort hål, även genom taket, två rum och vindstrappan alldeles förstörda. Hos oss inte en fönsterruta kvar, rummen fulla av glasskärvor och till och med i källaren, där vi sutto, shrapnelstycken. Vårt hus har träffats av flera skott, som inte gått alldeles igenom. Träden, blommorna, palmerna, allting borta, djupa hål i gräset, förfärligt!

Och så kom natten, och runtomkring upplågade det fruktansvärda handgemänget. Vi sutto i källaren, 12 människor i ett litet mittrum, som föreföll oss säkrast. Det var en ohygglig slaktning, och den ville aldrig ta slut. Då, mot midnatt, hörde vi plötsligt det franska artilleriet på Ziemersheim-landsvägen, åt Zoologiska trädgården till, ge sig av i vild flykt. En del gick också genom vår Zurheinstrasse. I 1½ timme hörde vi dem rasa. Det var för oss som ett änglabudskap, men vi vågade ännu ej andas ut. Alltjämt kommo shrapnels från Pfastadt, och på den andra sidan dundrade det förskräckligt från Isteinmörsarna. Och framför och bredvid oss handgemäng, gevärseld, maskingevärets rassel och smattrande, och plötsligt tyska kommandorop och signaler till angrepp med bajonetten. Och kulorna flögo omkring huset och prasslade i träden. Och nedifrån staden spred sig gatustriden uppåt, tills den slutligen avstannade vid 4-tiden.

Vi gingo ut i den kalla stjärnnatten och aktade ej längre på, att enstaka kulor flögo då och då.

De första tupparna golo, månen stod kall och klar på himlen. Och åter svällde och rasade en vild drabbning i granskogen, och sedan åter dödstystnad. Vi sågo det vidsträckta slagfältet, vi sågo mörka kroppar, och då vid ½ 5-tiden den första morgonrodnaden höjde sig över de Blå (Schwarzwald), rafsade vi samman allt och flydde i ursinnig fart till staden, till bekanta. Och knappt hade vi kommit dit, förrän det åter gick en väldig kanonad över staden; vi sutto åter i källaren. Men sedan var den härliga segern avgjord. Och två timmar därefter ilade automobilerna ut för att hämta de sårade. Liken lågo hoptals över varandra som potatissäckar. Alla sjukhus äro fulla och nödlasaretten och de hus, som vilja ta emot. Jag såg ömkansvärda människor, men jag vill ej beskriva detta. Och vid middagstiden drog hela den segerrika armékåren in. Även en kusin till mig, frisk och glad. Han kom upp, just då jag åter såg om vårt hus, och han tog med sig saft, vin, lemonad och kolsyrat vatten. Av honom hörde vi sedan, att de hade inriktat kanonerna mot vårt lång väg synliga vita hus på berget, emedan de trodde, att höjden var besatt av fransmän. Han hade alltså själv beskjutit oss så ohyggligt.

Nu ryckte oerhörda massor av soldater in i staden. Jag såg fältposten, Röda korset. Staben är här. Det var ett brusande jubel ända till klockan 9 på kvällen. Då började förräderiet. Det fanns ännu fransmän gömda i husen, och de

sköto, och åter blev det gatustrid och ett vansinnigt smattrande av maskingevär. Vi hade just nyss kommit hem, emedan det var talrik inkvartering överallt i staden. Och åter sutto vi med barnen i källaren hos grannen och lade oss vid midnattstiden på madrasserna. Otaliga häktningar ha företagits. Ett kloster i Riedisheim skall utrymmas, emedan ett helt kompani fransmän varit gömt där. Andra människor ha genast blivit skjutna, då man funnit fransmän hos dem. Hela dagen i går försiggingo husundersökningar med påskruvad bajonett. En löjtnant satte pistolen mitt för näsan på mig i går, då jag utan en aning om något gick förbi ett sådant hus. Men man är nu så härdad, att man inte längre blir skrämd av sådant. Nu äro vi endast rädda för shrapnels.

Och nu är det lugn, het sommar, men det luktar brandrök, och om natten luktar det lik, som ännu ligga på vägen till Ziemersheim; högt uppstaplade på varandra, täckta med kappor, vänta de på massgraven. I natt voro vi avklädda för första gången och sovo gott. Vi ha inkvartering och traktera manskapet med det bästa vi ha. Det är ett underverk, att vi ännu leva och äro oskadda. I staden ha många civila blivit dödade.

*

Förödelsen i övre Elsass.

14 augusti.

Kära hustru!

Mitt kort, som jag nyss, utan att numrera det med 11, kastat i lådan i staden, har väl sagt dig, att jag för tillfället åter befinner mig på min gamla plats och väntar på order från divisionen. Sedan definitivt uppbrott till fältarmén; varthän vet jag redan, men får ej skriva det öppet till dig. I alla händelser åt annat håll än i går. — Efter stora svårigheter i becksvart mörker, på trånga marschvägar eller genom marschkorsningar, kommo vi 1,15 åter till —. Klockan 2 låg jag redan i min gamla säng utan att ha klätt av mig och sov till ½ 6 som en död. — I den ort, där jag i går kväll anmälde mig till ordermottagning vid divisionen, sköts plötsligt från ett hus. Situationen var otrevlig, eftersom hela besättningen avtågat så när som på ett kompani. Genast omringades huset, dess invånare — och borgmästaren som gisslan — arresterades, och byggnaden antändes till straff. Om man inte visar järnhård näve, kommer man ingen vart här i kriget. Om kvällen lät Belfort sina strålkastare spela runt horisonten. Men vi höllo oss stilla, ty vi voro ej angelägna att få känning med fästningens grova artilleri. — Ögonvittnen till slaget den 9 säga, att vårt infanteri förtjänar den högsta beundran. I ett dödsföraktande anlopp fick det så övertaget, att fienden förfärad kastade bort gevären, sprang upp ur skyttegravarna och bad om nåd med upp-

sträckta armar. Fiendens flykt skall ha liknat en panik, liksom för ett par dagar sedan vid Lagarde. Tusen fientliga infanteripatroner med sina spetsiga kopparkulor lågo runt omkring. Blodpölar, tygtrasor, epåletter, gevär o. s. v. betecknade f. d. ställningen. De urgamla valnötträden, mellan vilka de — jägarna från Besançon hade legat, voro till knähöjd rent av översållade med infanterikulor. Blodiga damasker och keppis med skotthål lågo på de med släckt kalk begjutna gravarna, som buro ett av käppar uppfört träkors, vid vars fot en papperslapp med antalet därunder vilande stackars karlar fasthölls av en sten. — Ofta ser man kyrkruiner titta upp över kullarna. På bygatorna väldiga sprängda rämnor och på husen kolossala hål efter våra granater, som kommit hus att rämna från taket till källaren och i många fall låtit hela gårdar gå upp i lågor.

Dina brev äro mig en hjärtans fröjd. Vår post fungerar emellertid oklanderligt, om än alla försändelser äro drygt 5 dagar och mera på väg. Gör dig inte flera bekymmer än nödvändigt, det ber jag dig, och motse med fullt förtroende ett lyckligt slut. Faller jag, så är det för er, och mina sista tankar skola i tacksamhet tillhöra dig, som skall uppfostra våra barn till duktiga människor, vilka också skola veta att göra sin förbannade skyldighet, då vårt tyska fädernesland kallar. »Mars behärskar det närvarande ögonblicket,» men en ärofull freds sol skall också le över våra fält, vilkas barn offrat egendom och liv för sitt hem...

*

Striden om Tagsdorf.

Ur en badensisk officers brev.

Vi ha alltså fått elddopet! Och det inte för knappt tilltaget. Så fruktansvärd och förskräcklig hade vi alla ej föreställt oss en allvarsam drabbning. Genom en våldsam frammarsch måste vi konstatera fransmännens ställning — de hade förskansat sig vid Altkirch-Tagsdorf (i övre Elsass) — och höllo kvar trupperna där, så att de ej skulle kunna bege sig norrut, där huvudslagen skulle stå. Det hade även lyckats oss, ehuru ej utan betydliga förluster på vår sida. Vi kämpade med tre infanteriregementen, tre skvadroner och ungefär två avdelningar artilleri mot en hel fransk armékår och en kavalleridivision. Motståndarens styrka kunde vi fastställa ur den kårorder, som en fången fransk major bar på sig. Vi själva, vårt detachement, stred under excellensen von X. ytterst på högra flygeln vid Tagsdorf. Mitt kompani var beordrat till frammarschen som det främsta, têtekompaniet. I ungefär halvannan timme red jag som främste man mot fienden. Strax före Tagsdorf fingo vi ta emot de första fientliga skotten. Kort därpå blev mitt kompani angripet från höger av två skvadroner franskt kavalleri. Det lyckades oss i rättan tid slå tillbaka detta angrepp. Detta var väl dagens mest storartade ögonblick, men på samma gång det sorgligaste. Genom en riktig snabbeld var hela skvadronen nedskjuten inom några få mi-

nuter, och hästar och ryttare vältrade sig i sitt blod. De stackars hästarna, de oförvägna ryttarna! Vårt kompani, som endast understöddes av en del av det andra, kan tillskriva sig framgången av angreppets tillbakaslående.

Tjugusju chasseurs d'Afrique överlämnade jag till regementet som osårade fångar! Min fältväbel, som visade sig ofantligt tapper och personligen förde fram en mängd fångar, föreslog jag till järnkorset; jag hoppas, att han får det. Själv tog jag en fullständigt sadlad arabhingst som byte och rider den sedan dagen vid Tagsdorf. Chasseurs d'Afrique äro förlagda i Algier och ha endast arabiskt hästmaterial. Den lilla hästen är som hela den arabiska rasen liten, men utmärkt inriden och lydig som en hund. På min kompanikrake sätter jag mig aldrig mera upp, utan låter min kalfaktor eller också den äldste kompaniofficeren rida den. Dessutom erövrade jag en sabel, en kappa, en korporalrock och några småsaker, som jag snart skall skicka hem.

Kavalleriangreppet ägde rum klockan 9 på morgonen. Strax därpå fingo vi ta emot häftig infanterield från höjden bakom Tagsdorf. Jag deployerade mitt kompani och besvarade elden. Emellertid hade jag erhållit förstärkning. Så hade vi slagits i ungefär en timme, tills slutligen vårt artilleri ingrep. Det franska svarade genast. Nu erhöll jag av excellensen von X. personligen befallning att med mitt kompani tränga in i byn. Under den häftigaste granat- och shrapneleld från det franska artilleriet var jag med några

språng framme vid byn, skickade hälften av kompaniet under min löjtnant åt vänster, själv trängde jag med den övriga delen av kompaniet från höger in i byn. Siktande med revolvrar och gevär trängde vi in i husen för att söka efter fransoser, eftersom det sköts här och där från husen. Men vi funno ingenting annat än två stönande franska sårade. På gatorna såg det redan sämre ut, döda hästar och människor och en hemsk tystnad, emedan alla invånarna hade gömt sig i källrarna. Så kommo vi under måttlig eld till bortre ändan av byn. Jag besatte genast byns utgång till Emlingen, varifrån man sköt allra häftigast på oss. I denna ställning lågo vi nu till klockan 6 på kvällen oavbrutet i den häftigaste maskingevär- och infanterield. Mången tapper kamrat måste jag låta släpa ur skyttelinjen. Dessa tavlor äro förfärliga och kunna knappast målas. Runt omkring lik, svårt sårade, ofta förfärligt tilltygade av artilleriskott. Här gäller det att bita ihop tänderna. Men åsynen av detta elände stegrar också raseriet. Lantvärnsfolket sköt bra och lugnt. Som jag låg på de mest utsatta ställena, led jag efter några timmar av patronbrist. Jag sprang därför genom byn med några behjärtade menige för att få tag i en cyklist, som beordrade dit mitt kompanis patronvagn. Äntligen kom den också galopperande i den värsta elden. Det är en riktig lycka, att fransoserna skjuta så jämmerligt illa, annars skulle våra förluster ha varit ännu större. Mitt kompani led visst mest, 33 man fattas mig, döda, sårade, och

saknade, det är ungefär 14 procent. Några ofantligt sorgliga fall. Så t. ex. skriver jag i dag till änkan efter en stupad, som efterlämnar sju barn! Först genom sådana bilder inser man rätt krigets elände. Efter klockan 6 avtog fransmännens eld, och då vi redan under dagens lopp sett en betydlig del av dem dra sig tillbaka, ansågo vi striden för slutad. Jag använde därför pausen till att se om mina sårade, som lågo i skolhuset och i ladorna huller om buller tillsammans med fransmännen. Det var också en ohygglig syn! De svårt sårades, isynnerhet fransmännens, stönande och skrik var fruktansvärt. Under tiden hade vi (vårt regemente) tagit till fånga en hel mängd franska infanterister, idel unga karlar, chasseurs d'Afrique. Dessa berättade, att på deras sida förlusterna varit alldeles kolossala: majoren, kaptenen, officerarna och ungefär femtio man av ett kompani hade stupat.

Ännu tvekade ledningen, om man skulle stanna i Tagsdorf över natten eller icke, då en fransk flygare plötsligt visade sig över byn och kort därefter landade på den franska sidan. Knappt fem minuter därefter riktade det franska artilleriet en otrolig granat- och shrapneleld mot byn. Man trodde, att helvetet kom, i ett nu voro några hus skjutna i brand. Nu var för oss ögonblicket kommet att lämna detta helvetesgap, och begagnande oss av varje betäckning drogo vi oss tillbaka till vår första ställning bakom byn. Denna artillerield kostade oss ytterligare många liv; i skolhuset, där våra sårade lågo och där

vagnarna stodo redo till transport, slogo granaterna ner oupphörligt. Det var avgjort det farligaste ögonblicket på hela bataljdagen. Granaterna, som riva upp meterdjupa hål i marken, ha en otrolig verkan. Även här betraktade vi det åter som en lycka, att en del av de franska granaterna voro så dåliga, att de ej krevera de. Det gällde nu att så fort som möjligt komma bort från husens närhet, då elden huvudsakligast var riktad mot dem. Vi drogo oss tillbaka över ängar och måste tre gånger vada över bäckar, där vattnet gick oss ända upp till bröstet. Det var ett litet kallt nöje vid 9-tiden på kvällen. Men innan jag kom hem, var jag någorlunda torr. Utanför den fientliga elden samlades bataljonerna åter, och då syftet var uppnått, marscherade vi hem. Men det var en lång marsch, halv fem på morgonen voro vi framme.

Det var Tagsdorfsdagen! Nära två timmars ditmarsch, sedan elva timmars strid och så sju och en halv timmars hemmarsch; en kolossal prestation av lantvärn. Alla, även våra ledare, ha vi klart för oss, att det även i den största batalj ej kan gå värre till än på dagen vid Tagsdorf. En hel mängd av mitt folk har jag föreslagit till befordran. Vi ha även förlorat officerare vid regementet. Fransmännen lade riktigt an på att skjuta bort dessa; därför har arméledningen befallt, att alla lysande föremål, fältbindlar, axelstycken o. s. v. skulle täckas med grått tyg. Fransmännen voro, ehuru allesamman linjetrupper, erbarmligt fega. De vågade ej fullfölja sin fram-

gång och besatte ej Tagsdorf förrän dagen därpå, sedan de ännu en gång låtit ett granatregn falla över byn. Vid den tiden voro vi redan i våra kvarter och gladde oss åt vår lyckade anfallsrörelse, som hade tvingat fransmännen att rycka ut ur sin ställning.

*

Afrikanska jägares dödsritt i övre Elsass.

Den 20 augusti kom order till en bataljon av ett lantvärnsregemente, som redan i flera dagar slagits med de i Sundgau framträngande fransmännen, att rycka mot Tagsdorf. Två franska armékårer hade i några dagar försökt framtränga till Mülhausen. Mot dessa starka krafter stodo endast obetydliga tyska lantvärnstrupper på den vänstra Rhensidan. Detta försvar måste därtill fördelas på den otroligt långa fronten från Pfirt (vid Elsass' södra ända) till Mülhausen. Jag har redan berättat, hur över all förväntan bra dessa gamla soldater slogos och även att de på ett lysande sätt löste sin uppgift.

Lantvärnsbataljonen marscherade raskt framåt med undsättning och ryckte fram över Helfranskirch, sedan tyskarna där haft att utstå en kort strid med franskt infanteri och avsuttna afrikanska jägare. Fransmännen måste dra sig tillbaka, och på kortaste möjliga tid voro de sårade, vänner och fiender, borttransporterade till Rhen. Lantvärnet hade endast sårade och det betydligt

färre än fransmännen, eftersom deras infanterield är föga väl disciplinerad; för snabb och därför osäker. Långsamt närmade tyskarna sig Tagsdorf. De skickade stark betäckning före, både framåt och åt sidorna. Efter en timme kom rapport, att fransmännen, som det tycktes manstarkt, tagit ställning öster om Tagsdorf. Bataljonen upplöste sig nu i kompanier och dessa i troppar. Lantvärnet ryckte fram under betäckning, varje buske, varje jordvall användes. Den franska elden knallade oavbrutet. Men hur lång den tyska linjen än blev, räckte den ej till, ty allt längre sträckte sig de av fransmännen anlagda skyttegravarna. Tyskarnas sista kompani deployerade sig från en liten skogsdunge för att förlänga linjen. Det var en djärv taktisk manöver av tyskarna. Den företogs dock först sedan det franska artilleriet under ständig eld hade tagit skogsdungen, varifrån de sista tyskarna ryckte fram. Sannolikt antogo fransmännen, att de tyska reserverna funnos i denna skog. Framåt kommo nu tyskarna ej mer, men ej heller fransmännen gjorde någon framåtgående rörelse. Så stod striden stilla ungefär en timme. Handeldvapnens eld blev lugnare, användes sparsammare av tyskarna.

Man tycks av denna orsak ha antagit på den franska sidan, att den tyska skyttelinjen börjat vackla tack vare motståndarnas eld. Ty plötsligt visade sig mittför den tyska linjens center omkring 700 à 800 man kavalleri, afrikanska jägare. Genast fick man situationen klar för sig på den tyska sidan: en attack! I ett ögonblick

var ordern given: »Skjut lugnt, sikta säkert, alltid först på hästen, sedan på mannen.» Även anvisades varje avdelning ett visst skjutfält. Även maskingevären riktades in.

Knappast voro dessa anordningar träffade, förrän marken dånade av hästhovar, ryttarnas vapen rasslade och deras rop ljödo. Men skvadronerna rida ej i samma uppslutna formering som tyskarna, då de göra en rytterischock. Deras förband började lösa sig och åtskildes redan innan de voro 800 meter från den tyska linjen. Men ännu öppnades ej den tyska elden. Lantvärnsmännen lågo lugna bakom sina gevär. Maskingevären voro inställda och började först, tämligen långsamt, men träffsäkert, en mördande eld, då fransmännen voro på 500 meters avstånd. Handeldvapnens eld började vid 350 à 400 meter. Verkan var fruktansvärd, eldstriden räckte i högst två tre minuter. Men ingen rask, ursinnig snabbeld förekom, skotten föllo långsamt, men alltid med säkert taget mål. Ingen kärntrupp hade kunnat åstadkomma en lugnare eld. Alltid bortskötos de främre linjerna, de bakom de stupande hästarna framjagande ryttarna kunde ofta ej vika undan och störtade med hästen över det framför dem stupade djuret. Gällt gnäggande, rosslande och ett våldsamt stönande från de nedskjutna hästarna, som slogo omkring sig, där de lågo på marken, sprungo upp igen, dignade ner, fingo krampryckningar. Likaså flög här och där en störtad ryttare upp för att genast därpå falla. Och hela tiden den tyska skyttelinjens

exakta eld. Ingen ryttare kunde vända, de voro för nära den fientliga elden; så hade den vackra och kraftfulla synen av de för två tre minuter sedan framstormande skvadronerna förvandlats till en obeskrivligt ömklig massa, krossad och söndersmulad.

Innan fransmännen kunde företa ytterligare angrepp, hade en andra bataljon tyskt lantvärn kunnat angripa den franska högra flygeln. Så måste fransoserna dra sig tillbaka. Av de afrikanska jägare, som utfört denna schock, voro 27 man fångar hos tyskarna, över hälften var svårt sårad, de andra döda.

Franska brev.

En mobiliserads anteckningar.

Vårt hjärta hårdnar litet för varje dag. Ännu litet till, och det skall få den kopparhårdhet, som anstår stridsmannen, då han träder ut i eldlinjen. Varken goda eller dåliga nyheter kunna numera sätta våra nerver i dallring. »Offensiv» eller »defensiv», »framryckning» eller »återtåg», »seger» eller »nederlag», allt detta förefaller oss till sist som ord utan mening, och vi hålla för öronen för att deras klang ej skall komma våra beslut att vackla. Och vi blunda, då vi se järnvägstågen komma tillbaka fullpackade med belgiska, lothringska eller flamländska flyktingar och vi ana, att det finns sårade bakom kupéernas neddragna gardiner. Vi vända bort våra tankar, då den vind, som i detta ögonblick blåser från Paris, för till oss namn på kamrater, vänner och förmän, som stupat där borta på slagfältet.

Allt detta inverkar ej på våra känslor. Allt detta tar ej bort ett uns av den orubbliga, djupa, oövervinnliga tro vi ha på Ödets avgörande dom.

Men det finns en sak — och kanske två — som bedrövar oss. Och om den skall jag nu tala med rättframheten hos en soldat, som inte förstår sig på att sminka upp sanningen.

*

Häromdagen ryckte bataljonen ut från sin kasern och sina kasematter. Den skulle marschera flera mil på en dammig väg i glödande solhetta. En manlig glädje svävade över alla dessa män, lyckliga över att för några timmar få slippa sin vaktgöring och bege sig ut till hårdare strapatser. Man gnolade, man sjöng, man marscherade med lätta och kraftiga steg. Man dök med förtjusning ut mot sitt avlägsna mål. Man kände sig glad över att leva, bära ett vapen och snart få kämpa...

Och så kom man till en liten stad, som man måste tåga igenom. Dörrar öppnades. Man gläntade på fönsterrutor. Folk tittade ut. Kvinnor visade sitt ansikte. Men herre Gud, vilka sorgsna ansikten! Idel högtidliga blickar, bekymrade pannor, näsdukar, som fördes upp till ögonen.

»Det är ju inte något begravningståg, som drar förbi!» sade en soldat helt förbryllad.

Nej, ni goda människor i de städer vi tåga igenom, det är ingen begravning, som drar er förbi. Det är män, som göra sin plikt, men göra det med stolthet, med glädje, med den franska glättighet, som är lika odödlig som vår ras, och gör att vi ännu skratta under granatregnet, att vi ännu skämta i dödens stormvind. Å, det är minsann inte *våra* liks ansikten som man skall se för-

vridna av skräck. Till och med sedan de stelnat, skola de ännu småle...

Men detta småleende, det begära, det påyrka, det fordra vi av dem, som se oss tåga fram på sina gator, lugna och förtröstansfulla. Om det bland franska kvinnor eller män finns några, som inte kunna låta bli att gråta, då de se en trupp tåga förbi, må de hålla sig längst inne i sina rum, stänga sina fönster och dra för gardinerna! Vi ha alls ingen lust att se deras ansikten. Sjungande skola vi dra ut för att slåss, och vi vilja inte, att man skall hälsa oss med suckar och jämmer!

*

Och en annan sak gör oss veka om hjärtat: det är alla dessa bleka och utmärglade barn, som under rasterna, då vi förpläga oss med mat eller kaffe, stryka omkring kvarlevorna av vårt kalas som stackars utsvultna hundar, som lura på smulorna från bordet. Vi för vår del äro utomordentligt väl skötta och födda. Intendenturen är en plikttrogen husmor, som med automatisk punktlighet tillhandahåller oss våra brungräddade klibröd. Och det finns ingen skvadron, inte ett kompani, där inte någon skicklig kock förstår sig på att anrätta oxkött på sex olika sätt. Och då vi ge oss i väg, äro tornistrarna tunga av alla de matvaror, som den förtänksamme kaptenen låtit oss ta med. Men varför sade den lilla flickan till mig häromdagen:

»Jag har inte ätit sedan i går. Och vi ha inte en brödbit i huset.»

Varför ökas dagligen på det bedrövligaste sätt utanför portar och kaserngrindar raden av fattiga kvinnor, som vänta på överlevorna av vår mat och kanterna av vårt bröd? Varför komma de och fråga oss i ledet, »om vi inte ha en enda liten bit bröd kvar»?

Finns det då inte längre någon fattigvård i Frankrike, någon välgörenhet, några pengar? Eller gälla alla ansträngningar, all oro, allt förutseende endast oss soldater? Finns det då ingenting kvar åt kvinnor och barn?

Om så är, gör man mycket orätt och räknar man alldeles galet. Det vore bättre att snåla in några gram bröd eller några centimer sold för oss, så att barnen sluppe tigga oss om den smutsiga brödkanten i bottnen på vår tornister.

Vi skola muntert marschera vår väg framåt ända till målet, till och med i blod och förbi gravar, men vi be om två saker: att det inte måtte finnas framför oss kvinnor, som gråta, och bakom oss barn, som äro hungriga.

*

Brev från en fransk kavalleriofficer.

Detta brev skildrar en kavalleriofficers färd genom det belgiska Luxembourg.

Kan du tänka dig, att jag sedan min avfärd inte haft en rad från någon människa? Intet brev

har jag fått från dig, inga nyheter från Frankrike, inte ett ord från mina vänner. Varför, det skall du strax förstå. Jag hoppas, att du åtminstone har hört av mig och att mina brev kommit dig tillhanda; somliga ha väl kommit fram orörda, andra ha kanske varit öppnade, beslagtagna — ja, vad vet jag?

Det sista brevet jag skrev till dig var från vår etapp näst före Sedan. Efter Sedan ha vi kommit till Belgien över Bouillon. Du kan inte föreställa dig, så de hederliga belgierna togo emot oss! I porten till varje hus bjuds man på vin och öl, vatten åt hästarna. Somliga ge oss tobak, cigarrer, andra havre, smörgåsar, marmelad, skinka, konservburkar. De rika traktera med sötsaker, de fattiga med torra brödet. Överallt hyllar man oss med att ropa: »Leve fransmännen! Leve Frankrike! Ned med Tyskland!» Våra hästar och våra soldater tas emot som befriare. Vad oss själva beträffar, tävlar man om att härbärgera oss, stoppa om oss, ge oss mat. I förrgår kommo vi, en hel skvadron, till en liten by; invånarna sovo under bar himmel för att avstå sina sängar åt oss. Och det är för väl, att det är så, ty vilket tungt och tröttande fälttåg! Vi ha också en annan förströelse: landskapet. Vilket härligt land! Kom ihåg, att vi ha gått över hela Ardennerna och deras branta hålvägar i yrande ilmarsch! Det var ett oerhört vågspel. Ett enda fientligt artilleribatteri kunde ha upprivit vår division, medan den befann sig inne i raviner, där ingen kunde ha tänkt att vi skulle försöka ta oss fram. Vi ha gått

igenom tjocka, ogenomträngliga men härliga skogar, och varje gång vi kommo upp på en höjd, sågo vi utbrett framför oss det beundransvärdaste panorama, som någon kan drömma om.

Naturligtvis har medaljen en avigsida. Vi tågade över Ardennerna från klockan fyra på morgonen till sju på kvällen i oavbrutet ösregn. I början var jag litet skyddad av min gummikrage. Vad jag välsignade dig för att du övertalade mig att ta den med! Inte en gång, utan tio gånger, hundra gånger. Den är nyttig till allting: den skyddar mig litet mot regnet, den isolerar mig från jorden, då vi ligga på marken, den är bord, då vi äta eller spela bridge under rasterna, och täcke, då jag sover på halm — och Gud vet allt vad. Som sagt, min gummikrage skyddade mig i början litet mot ösregnet, men efter några timmar var den alldeles genomblöt och förvandlad till en drypande takränna: regnet strömmade ner i mina stövlar, och jag måste lägga den framför mig på hästen, ty jag blev ännu våtare med den än utan den. Jag behöver inte tala om, att jag var som en disktrasa, i stort behov att vridas ur; tänk dig bara, att min dolma lades ned våt i min klädlåda för tre dagar sedan, och i dag, då vi ha rast, har jag hängt ut den i solen för att torka! Ibland frös jag så, att jag hackade tänderna. Du undrar, varför vi inte togo på oss kapporna, som vi hade i sadeln? Jo, vi trodde, att vi skulle komma att få slåss och att den tunga kappan skulle ha hindrat våra rörelser. Nåväl, våt inpå bara kroppen, genomblöt ända in i märg och ben, outsägligt

trött, men ändå livad och glad, fick jag inte så mycket som snuva — ingenting, ingenting alls, varken ont i halsen eller den minsta heshet; det kan jag alls inte förstå. Dagen därpå, för att vila oss efter regnet och övergången av Ardennerna, gåvo vi oss till att förfölja det fientliga kavalleriet och gjorde en forcerad marsch på 87 kilometer! Tänk på det. Och det utan att sitta av, utan att äta, alltjämt över öppna fältet, utan att passera en enda by. Vi styrde kurs mot Liége och förföljde oavlåtligt ett fientligt kavalleri, som var statt på flykt framför oss, och det från klockan fyra på morgonen till midnatten! Manskapet var dödstrött, hästarna styva i lederna, och för att vila oss lade vi oss fullt påklädda, med stövlar och sporrar och med revolvern vid sidan, i en lada på en knippa hö, och där fingo vi bara sova i tre timmar. Klockan fyra i går morse gåvo vi oss av igen. Den fientliga kavalleriavdelningen hade replierat åt Liége till under skydd av sitt infanteri, som vi ej kunna tänka på att slåss med. Vi uppgåvo alltså förföljandet efter en ny etapp på 63 kilometer. Sedan vi gjort en vidsträckt spaningsrond i Belgien ha vi alltså i dag slagit oss till ro i 24 timmar i Tellin, 35 kilometer från Bouillon, varöver vi kommo in i Belgien. Vart skola vi styra kosan i morgon? Det veta vi inte. Skola vi återvända till Liége, skola vi fortsätta vår ritt till Namur eller skola vi bege oss till storhertigdömet Luxembourg? Det veta vi inte.

Hittills ha vi ej varit i någon allvarsam strid.

En av våra vänsterbrigader har mött en tysk brigad, som den klådde upp, förföljde och tillintetgjorde, våra förposter, våra rekognosceringspatruller träffa då och då på ulaner, Oldenburgdragoner, »dödens kyrassiärer». På kortare tid än jag behöver för att nedskriva det bli de angripna, krossade eller tagna till fånga. Vi trodde, att vi hade att göra med sega, starka, kraftiga karlar, men i stället se vi bara framför oss några stackars små pojkar, som förskrämda ta till flykten, så snart de få se oss, alldeles fallna från skyarna över att se sig i strid med vårt folk. Man har ljugit dem fulla: att fransmännen inte skulle skjuta på dem, att vi voro sådana pultroner, att vi skulle schappa, bara de visade sig, men att vi skulle döda dem, om de vore sårade. Ja, i går, då jag närmade mig en pojke, som tycktes vara aderton år och hade fått två kulor i bröstet och var genomborrad av en lans, uppbjöd han hela sin kraft, all den smula liv han ännu hade kvar, för att försöka resa sig och ta till flykten, i den övertygelsen, att jag kom för att skjuta ihjäl honom med min revolver. Jag förhörde en ung fånge, en Oldenburgdragon; då jag ropade giv akt! darrade han som ett asplöv. Han var övertygad om, att vi ämnade hugga huvudet av honom! Den stackars karlen hade ej ätit något på ett dygn, och då jag räckte honom en bit bröd, trodde han, att jag drev med honom. Våra soldater däremot äro morska och livade, och fastän de nu voro frusna och trötta och inte hade sovit mer än tre timmar och knappast ätit, tänkte de inte på annat än att

få förfölja och angripa preussarna. Då de händelsevis stöta på några sådana, söker fienden förgäves sin räddning i flykten, de hugga ned honom, krossa honom och önska ingenting högre än att få börja omigen. Ännu ha vi inte varit i någon verkligt allvarsam strid, men vi vänta otåligt på det ögonblick, då kyrassiärdivisionen skall gå till anfall i stor stil. Det är företrädesvis dragoner och jägare, som utgöra våra spanarepatruller och ha varit i slagsmål. Man sparar vårt tunga kavalleri till den stora kuppen, då det antingen skall fullständigt göra slut på ett kavalleri, som angripits av vårt lätta kavalleri, eller också till det yttersta förfölja en flyende fiende. I tre dagar ha vi hört kanonerna dundra på avstånd, men som du väl kan tänka dig, fordrar man inte, att vi skola ge oss ut emot dem. Vi äro det grova, tunga, massiva, väldiga rytteri med fruktansvärd angreppsstyrka, som man reserverar mot det fientliga kavalleriet. Jag vill tillägga, att jag tack vare mitt oföränderliga goda lynne och min ständiga skojfriskhet är officerarnas och manskapets stora favorit, och om jag någonsin råkade i fara, skulle de alla komma mig till hjälp. Du kan inte tänka dig, hur mycket jag föredrar detta tröttande, utpankande liv — att vara utsatt för regn och sol, inte sova, äta då man så kan och vad man kan få, lägga sig på marken och sova en kvart, medan hästarna hämta andan, men leva i friska luften, ehuru svart och smutsig, med fyra dagar gammalt skägg och brunstekt hy — framför att vara inspärrad på ett fältlasarett!

De första dagarna behövde jag hjälp för att kunna komma upp på min häst, som är kolossalt stor, och nu kommer jag upp i sadeln med ett språng, ty fettet, varmed jag var begåvad, har ersatts av muskelknippen. Var därför inte orolig för mig, min hälsa blomstrar, jag har aldrig mått bättre, och jag har en sådan aptit, att då jag kommer över någon mat, är det fruktansvärt så jag lägger in.

Jag ber dig ursäkta, att jag skriver så osammanhängande, men jag sitter i en värdshussal. Manskapet kommer och går, begär en upplysning eller lämnar en sådan, och jag skriver till dig med en massa avbrott. Jag fick nyss höra av sergeanten, som sköter om posten, att du inte kan få mina brev förrän efter tjugu dagar. Man kan väl förstå, att de upplysningar man skulle kunna träffa på i dem om våra arméers rörelser och de utkämpade striderna, ej kunna ha någon betydelse efter tjugu dagars förlopp.

Kan du tänka dig, att jag på åtta dagar inte har givit ut femton francs, och då har jag ändå köpt för tre francs näsdukar! Man ger oss allt, bröd, kött, nattlogi o. s. v. Det är alltså bara »extra»-saker vi ha att betala: cigarretter (5 sous för tjugu plus två tändsticksaskar), drickspengar till ordonnansen. Men det hindrar inte, att då jag tänker på allt vad tyskarna ha tvingat mig att lämna, smittas jag av krigsraseriet, jag som annars är så saktmodig och lugn, och jag blir utom mig!

*

En flykt ur fångenskapen.

Brev från en nittonårig soldat, vari han berättar för sin mor, hur han undkom en avdelning ulaner, som hade tagit honom till fånga:

Jag vet inte, om detta brev någonsin kommer dig till handa. Jag anförtror det till en kamrat, som nu lämnar oss som konvalescent och har erbjudit sig att ta det med sig. Jag befinner mig sedan några dagar i X., dit jag återvänt för att hämta mig litet efter min fångenskap.

Du kan väl tänka dig, hur väl jag blev emottagen av min överste, då jag återfann mitt regemente tre dagar sedan jag blivit tagen till fånga! Men jag vill inte göra om en sådan kupp. Det går ännu en kall kåre över min rygg, då jag tänker på den. Isynnerhet som jag visste, att tyskarna fysiljerade sina fångar, och jag var alldeles ensam, då jag blev tagen.

Jag hoppas, att ni alla må bra och att jag snart skall återse er, ty jag trodde jag aldrig skulle få se er mer. Lyckligtvis för mig förlorade jag inte min kallblodighet, och jag passade på ett allenastående tillfälle att smita från de båda ulaner, som vaktade mig. Du skall veta, att jag hade måst bli efter på grund av flera mycket illa placerade skostift, som hade trängt sig upp under en lång marsch på mer än 100 kilometer. Min kapten hade givit mig lov att invänta den proviantkonvoj, som skulle komma efter oss. Men på grund av vårt långa försprång och då konvojen inte syntes

till, beslöt jag mig för att fortsätta vägen till fots och tillbringa den återstående delen av natten i första by jag kom till. Där kom jag lätt över en bra halmbädd, och vid åttatiden på morgonen bröt jag upp igen för att hinna upp mitt regemente. Bara några ögonblick efter mitt uppbrott upphanns jag av en cyklist i full fart, som underrättade mig, att en ulanpatrull befann sig några hundra meter bakom mig. Vägen, som jag gick, erbjöd ej många möjligheter till räddning, ty den kantades på ena sidan av lodräta klippor och på den andra av en ganska bred å. Medan jag funderade på detta, var patrullen över mig. Jag tvekar att ta min karbin och skjuta på det dussin ulaner, som kom ridande; motstånd skulle ha varit förgäves.

Kort och gott, anföraren, en underofficer, tror jag, gav mig en vink att sträcka upp armarna. Jag blir genast förhörd, visiterad och anförtrodd åt två ryttare, som skulle föra mig i säkerhet, medan de andra redo vidare. Från den stunden grubblade jag på någon utväg att komma ifrån mina vaktare. Efter en timme erbjöd sig ett tillfälle. Vägen, som vi följde, var nu kantad på ena sidan av en ungefär meterhög mur, som gick utmed ett djupt dike, och på den andra var det skog. Jag tog ett språng åt sidan under huvudet på den ene ryttarens häst, klev över muren, hoppade över diket, och så var jag stadd på flykt. Mina båda överraskade ulaner sprängde fram i galopp för att söka ett ställe, där de kunde sitta av och anställa jakt på mig, och det var gjort på

några minuter, men nu tvekade jag ej längre. Jag skjuter på mina båda vaktare, som ta till flykten. Jag är räddad, ty på en annan väg inte långt ifrån mig får jag syn på en bil körd av en belgisk officer, som genast tar upp mig och för vilken jag med några ord berättar vad som har hänt mig.

Vi hade endast kört några kilometer i yrande fart, då vi plötsligt i en vägkrök befunno oss nästan ansikte mot ansikte med andra ulaner. Vi stanna, fast beslutna att försvara oss och befria en sårad kyrassiär, som de hade med sig. Vi sköto på gruppen, officeren med sin revolver och jag med min karbin. En av ulanerna, som jag träffat, faller, medan de andra ta till flykten. Jag bemäktigar mig hastigt mitt offers lans och kask, och vi köra så fort vi kunna till Namur, rädda att möta en ny patrull. Jag kan inte säga, hur firad jag blev i Namur. Jag var för övrigt den förste franske soldat, som kom till den staden.

Nu vet du, snälla mamma, orsaken, varför jag på några dagar återvänt hit till X. Var nu inte orolig för mig.

Georges.

*

Järnhård tysk disciplin.

En framstående fransk artist, som blivit tillfångatagen av fienden vid Saint-Gérard nära Namur, har givit följande skildring av sin marsch med den tyska armén:

»Vi sovo i en lada tillsammans med fångna zuaver, bevakade av en soldat med påskruvad

bajonett, och klockan 5 följande morgon blevo vi väckta. Fångarna fingo tillsägelse att skala potatis till fältköket. Jag gjorde min toalett, medan en vaktare följde mig överallt. Klockan 6 började alla soldaterna ställa upp sig. Officerarnas kommandoord smällde som pistolskott, dånet av klackar och rasslet av gevär ljöd liksom från en enda man. Ve den, som inte på det allra strängaste iakttog rättningen! Den kortklippte officeren fräste och spottade åt honom. Medan han gav ifrån sig en ström av mustiga uttryck, visade han tänderna som en tiger färdig till språng.

Jag hade stuckits in mitt i en marscherande kolonn, och som jag var belastad med min ränsel och kappa (medan en soldat bredvid mig bar mina papper), kunde jag gott sätta mig in i, hur det kändes för menige man att stå under officerarnas järndisciplin. Vägen var tumstjockt betäckt med kalkdamm, som drevs upp i moln över våra huvuden. Aldrig fingo vi tillåtelse att öppna lederna, som jag hade sett de marscherande belgierna göra, och låta luften cirkulera. Vi knogade framåt hela dagen, och den enda rasten var då vägen tillfälligtvis var belamrad. Vi marscherade, som om det varit fråga om parad. Om någon föll ur takten, tvingades han snart genom rop från befälet att rätta sig.

Här och där stodo karlar med vattenhinkar, och då truppen svängde förbi, doppade soldaterna ner sina aluminiumbägare. En annan stod där kanske med en blecklåda med sötsaker eller med en handfull plommon, men marschen pågick oavbrutet.

Det var märkvärdigt att se fältposttjänsten i verksamhet; de beväpnade, blårockade posttjänstemännen stodo utmed den marscherande kolonnen och togo emot de brevkort, som räcktes dem. Ibland avlämnade en officer en fågelbössa eller någon antik konstsak med vidhängande adresslapp.

Vid tolvtiden togo några officerare hand om mig, och jag lämnade regementet. Jag satt på kuskbocken av en charabang full med officerare och kunde iaktta kolonnens ypperliga ordning. Allt gick i skritt, men oavbrutet. Ammunitionsvagnar, kanoner, kärror lastade med mjöl, en hel träng av ofantliga pontoner dragna av grovlemmade hästar och stora transportmaskiner, som drogo belägringskanoner, landåer och bilar fulla med läkare och sjukvårdsbefäl, vilkas enda utmärkelsetecken är en kulört rand på kragen — allt detta ryckte framåt i samma takt. Om det blev någon liten stockning, stannade hela kolonnen som ett enda bantåg, i det kuskarna läto ordern fortplanta sig bakåt genom en pumpande rörelse med höjd knytnäve. Varning för en sänka eller krökning av vägen flög bakåt som en löpeld. Alla fordon tillhörde armén. Några hade orden »Berlin—Paris» skrivna med krita på sitt gråmålade skrov.

Ibland lät kolonnen en ofantlig grå bilomnibus rusa förbi, och genom glasväggarna såg jag generalstabsofficerare luta sig över kartor. Varje kusk och handräckningskarl var beväpnad, och de stora vagnarna voro som späckade med gevär.

Vi körde om skaror av bönder, som återvände till sina förstörda hem. Det var ömkligt att se dem ödmjukt ta av sig hatten för inkräktarna. Igenbommade hus brötos genast upp och genomsöktes. Förmögnare hus plundrades på vin, varje soldat marscherade med buteljer stickande ut ur ränseln.

Ett franskt aeroplan flög djärvt över kolonnen, medan tyska karteschgranater utan verkan exploderade under det som små tisteldunbollar.

Slutligen, i en by nära den franska gränsen, avlämnades jag i det upp- och nedvända mairiet, där generalstabsofficerare sutto vid ett långt bord, belyst av lampor utan skärmar, och skrevo ivrigt eller delade ut order, medan de rökte sina cigarretter. Vid minsta ord stodo adjutanterna där i givakt med klackarna ihop och armarna intill kroppen som en staty. Stora buntar av detaljerade kartor hämtades och utdelades för den följande dagens marsch. Sedan överlämnades rummet till skrivarnas disposition, och de skrevo hela natten med en butelj vin på bordet. Soppa från fältköket med svart bröd, hårt som tegel, utgjorde en förträfflig kvällsvard jämte en flaska snattad bourgogne. Efter att ha sovit i den öppna förstugan fick jag följande morgon frigivningssedel, och en stabsofficer gav mig vänligt nog den ena begagnade halvan av sin militärkarta.

Det intryck jag fick av officerarnas samtal var vrede och förvåning över, att England hade slutit sig till deras fiender. En sade, att han tyckte synd om belgierna och även om fransmännen, men

England skulle de aldrig förlåta. Till och med högre officerare behärskades av den inbillningen, att kriget blivit dem påtvingat.

*

Med fransmännen vid fronten.

Luigi Barzini skriver till »Corriere della sera» från Cambrai:

Tidigt på morgonen den 21 augusti insvepte en kall dimma Sambres dal. Det var som en novembermorgon, kylig, dyster och mörk. Tåget, som förde mig till Manage, gick genom det gråa flor, vari landskapets konturer försvunno. De närstående träden voro endast skuggor. Så långt blicken nådde, syntes ingen människa till. Landskapet var öde. Ljus och blek som en rökstrimma gick landsvägen än längs järnbanan, än förtonade den matt i fjärran mellan popplar. Allt var orörligt. Medan tåget gick långsammare vid en liten station, passerade vi en skara ryttare, som bevakade en övergång. Det var en grupp späckad med lansar och svarta band, som hängde ner orörliga. En ulanpatrull. Den iakttog lugnt vårt tåg från vägen. Den föreföll oskyldigt godmodig, som om den besjälats av en naiv nyfikenhet. Deras lansar voro lugnt lagda bakåt. Ryttare och häst avtecknade sig färglöst och matt mot dimmans gråa bakgrund. Ulanerna sutto orörliga i sina sadlar och tittade, och deras hållning vitt-

nade om trygghet och obekymrat lugn. Det fanns ingenting hos dem, som tydde på angrepp eller bakhåll. Man föreställer sig en ulanpatrull som jägare inför villebrådet. Kanske visste dessa, att fienden var långt borta. Men i alla händelser betedde de sig på landsvägen i ett besatt land, som om de voro på en stor manöver i Pommern. Då tåget passerat, gåvo de sig av i kort galopp och försvunno.

*

Denna ändlösa svärm av ryttare, som den tyska hären sänder framför sig, väljer endast trafikerade vägar, den synes på alla gator och landsvägar. Man får inte tro, att de vilja vara obemärkta. De vilja låta se sig. Varje skara rycker fram, tills den blir beskjuten. Den marscherar i bestämd riktning, tills den stöter på fienden. Det är dess uppgift att gå döden till mötes. Hela den fientliga fronten inspekteras på detta sätt. Förposterna övertyga sig om fiendens krafter med fara för sitt eget liv. Av tio ulaner, som falla, döda eller sårade, undkomma alltid två eller tre och avlägga rapport. Om en patrull försvinner, dyker en annan, starkare, upp i dess spår. Den eld, varmed de tas emot, visar dem försvarets styrka, emedan alla soldater skjuta nervöst från sina ställningar på de första fientliga ryttarna; det är oundvikligt och psykologiskt begripligt. I varje by, vid varje trädgrupp, framför varje terrängförändring måste ulanen tänka: här är kanske fienden. Han vet, att han inte har något försvar och att man absolut

kommer att skjuta på honom. Han måste alltid känna sig i en osynlig och säker fara. Ändå rycker han framåt, lugn och med tysk disciplin.

*

Manage levde sitt lugna liv. Hundratals flamländska gruvarbetare stego på tåget. Kriget tycktes oändligt avlägset och fanns ändå på endast två timmars avstånd. I en modern industristads verksamma liv förefaller kriget absurt som en ond dröm. Det ligger något osannolikt däröver. Verkligheten övertygar ej, gör intet intryck. Så länge slaget ej fallit, har folket en känsla av, att det bara är manöver. Man talar om trupprörelser, bataljer, men man har ej det omedelbara intrycket av blod, förstörelse, brinnande fabriker, hus i ruiner... Man lever liksom alla andra dagar, man arbetar. Man förnimmer endast faran på avstånd. Livets nödtorft driver en framåt. Man följer sina vanor. Spårvagnarna gå, butikerna äro öppna, utanför kaféerna stå som vanligt rader av stolar och bord, gruvorna sluka arbetarna som vanligt. Invasionen har överraskat Belgien i full verksamhet. Ingen har haft tid att förbereda sig därpå. Städerna voro liksom klockor, som stannade den ena efter den andra. Deras förlamning, deras panik och flykten... allt detta kom först sedan de tyska förposterna visat sig. Ulanernas framryckande släckte steg för steg allt liv på gatorna, all verksamhet i byarna. Järnvägsstationerna dogo ut den ena efter den andra. Bakom de första

fientliga patrullerna uppstod en fruktansvärd orörlighet. Belgien förstenades under invasionens tryck.

Jag lämnade Manage klockan 6 på morgonen med ett arbetaretåg. Jag skulle ej ha kunnat vända om. Två timmar senare var all trafik avskuren. Även Manage var dött. Klockan 10 på morgonen var det fria Belgien, det självständiga Belgien blott en smal landremsa utmed den franska gränsen.

*

Folket trodde fortfarande, att tyska truppers närvaro endast var en övergående företeelse. Ulanerna redo så långt fram, emedan de ville ge sig. De sökte fienden för att sträcka vapen för honom. Belgien hade ju vunnit en avgörande seger i Liége. Tyskland var ju slaget. De officiella meddelandena, vilka framställde återtåget till Antwerpen som en manöver, troddes bokstavligen. Man väntade på verkningarna av denna manöver, som skulle bli förintande för tyskarna. Man hoppades på fransmän och engelsmän. Var höllo de allierade till?

*

I Luttre såg jag först franska soldater, två husarer. De stodo på bangårdens plattform omgivna av belgiska arbetare, som för första gången sågo franska trupper. En skvadron hade rastat i byn. Två officerare spelade biljard i ett värdshus och rökte lugnt sina pipor. De voro ännu där, då jag efter frukosten kom tillbaka till stationen för

att fara till Namur. Ulanerna, som jag sett, kunde på sin höjd vara 6 à 7 kilometer därifrån. Och faktiskt blev Luttre redan på förmiddagen besatt av tyskarna.

*

Linjen till Namur var avbruten. Tåget höll i Charleroi. Man slogs om Namur. Det stora belägringsartilleriet sköt på forten. Man kämpade i Mornimont, i Roselies; en drabbning utvecklade sig i hela dalen. Ingen visste något närmare. En milissoldat i underlig uniform begärde mitt pass och sade: »Allt går bra, preussarna få stryk.» Utanför bangården syntes ett egendomligt skådespel. Bakom träden stodo franska infanterister färdiga att skjuta. Vid ett litet buskage, som finns vid varenda liten belgisk station, var ett maskingevär uppställt, bredvid vilket manskapet väntade orörligt och påpassligt. I närheten knäböjde en infanteriavdelning. Djup tystnad. Man var nära att öppna elden, men jag förstod ej mot vem. Framför oss låg staden, närmast hotellen, som stå i lång rad bredvid bangården. Som mål för gevären kunde jag endast se dessa hus och en folktom gata. Mellan husen och bangårdsplanen rinner en segelbar kanal med två svängbroar, som voro spärrade med kedjor. Utmed kanalen byggde soldater skyndsamt en barrikad av sten, som de hämtade från en byggplats. Staden tycktes intressera sig mycket för dessa förberedelser, vilka skenbart riktades mot den. I fönstren visade sig nyfikna, de förbigående stannade. Man kan ej

tänka sig något underligare än kontrasten mellan borgarnas lugn och den feberaktiga förberedelsen till batalj mitt på en gata. Man skulle ha kunnat tro, att trupperna väntade ett uppror. Ibland hörde man kommandorop, varefter de promenerande skingrades. Sedan blev allt åter lugnt. Men ingen tycktes veta, vad som försiggick. Jag skyndade in i staden för att iaktta händelserna från ett hotellfönster. Man väntade tyska ulaner, som skulle rida igenom Charleroi.

Ibland kom ett rop: Les voilà! Sedan rusade mängden än hit och än dit. Man släppte ner persiennerna. Vakten trädde i gevär. Hela staden blev plötsligt dödstyst. Några minuter senare vaknade det bisarra och feberaktiga livet åter. Men stundom visade sig uppe på en gata en grupp av gråa ryttare, långsamt, överraskade av den plötsliga fientliga ensligheten, som kanske kunde dölja ett bakhåll. Under ett kulregn upplöstes gruppen hastigt och försvann i ett dammoln. Än stupade en man eller en häst, än blev en ryttare tillfångatagen och kom helt blek utför gatan. Alla voro husarer, men mängden kallade dem ulaner. Belgierna tro, att det tyska kavalleriet endast består av ulaner. Ulanen är för dem någonting ännu mera skräckinjagande.

*

Dessa episoder kunna ge en bild av Charleroi så som det såg ut den 21 augusti. Det gällde skenbart endast förpostfäktningar. Man försva-

rade ej staden, man skyddade blott övergången över Sambre. Man väntade fienden på den högra stranden. Sambres stränder skulle sedan ha bestämt slaktlinjen. I staden lågo endast några få bataljoner, som på sin höjd hade kunnat utstå en kort strid. Huvudmassan måste stå söderut. Skulle den komma i tid för att förbjuda tyskarna flodövergången? Vid middagstiden iakttogs en väldig tysk trupp åtta kilometer från staden. Fienden väntade kanske, tills hans trupper vilat ut, men ingen visste något bestämt.

Aldrig har ett krig utspelats under större hemlighetsfullhet. Vid själva stridsfronten var allt obekant, oförutsett. Man visste blott, att tyskarna ryckte framåt. De hade redan på morgonen besatt en hel rad av orter. En dag efter sitt intåg i Brüssel koncentrerade tyskarna sig i söder.

*

Sedan jakten på ulanerna upphört, gingo timmarna stilla och enformigt som en evighet. Borgarvakten avväpnades och dess gammalmodiga uniformer försvunno. Ibland visade sig en tysk flygare mycket högt uppe, och genast började en häftig eld från staden. Gatorna voro folktomma. Fanorna försvunno från fönstren. Charleroi blev tyst, dött, dystert. Över de stängda husen och de ödsliga gatorna, överallt låg en obeskrivlig prägel av skräck. Om kvällen, då skymningen inbröt, såg man under de stora träden utanför bangården tysta soldater gå förbi. Ett regemente

ryckte fram. Nya maskingevär ställdes upp. Den tragiska natten inbröt. Under den djupa tystnaden hörde man kanonerna på avstånd.

*

Turcos vid Charleroi.

22 augusti 1914.

En av kämparna vid Charleroi har tecknat följande skildring av striden, varav han bevittnat en spännande episod:

Kompaniet har fått order att rycka upp på åsen 250 meter från skogsbrynet, där ett regemente algieriska tiraljörer intagit sin spridda ställning för att vänta på det ögonblick, då det skall göra motangrepp.

Kompaniet har gjort sin första stormlöpning och ockuperat ett hus och en liten tegelmur belägna på marschlinjen ungefär hundra meter från skogsbrynet.

Kulorna vina, granaterna krevera med åsklikt dån; här gäller det att ha ögonen med sig. Man måste försöka gissa, varifrån skotten komma.

Officeren tar sin kikare och tittar. Han förefaller tankfull. Han måste föra sin trupp ännu 300 meter längre bort på åsen och det med minsta möjliga manspillan, för att skydda dessa turcos mot det slutliga anfallet. Plötsligt reser sig en tiraljör bakom honom. Det är en gammal krigsbuss med grånande skägg; på hans gråa jacka

blänka två medaljer. Han stoppar sin pipsnugga, tänder den, blåser ljudeligt ut en tjock vit rök, och efter att ha beundrat en granats kreverande i en närbelägen hövålm, går han fram till officeren och säger:

»Hör nu, löjtnant, allt det här är inte kif-kif som i Marokko, de där pryssarna ha allt vad som behövs, de ha granater, de ha kanoner, men vad hjälper det? Pryssarna där borta vill skrämma oss, men jag kan försäkra dig, att det går inte, för här finns mod!»

Fortfarande samma förfärliga dån. Ett av våra batterier har ställt upp sig vid skogsbrynet och öppnar en snabb eld, som säkert gör sin verkan. Turcon tycks vänta på ett svar från sin officer. som förmodligen är för upptagen av annat; trött på att vänta småler han, tar ur ränseln upp sin polerborste, som ligger där tillsammans med brödbullen, och börjar sorgfälligt smörja sin bajonett, som han kvällen förut samvetsgrant vässat i logementet.

Motangreppet har ägt rum, det ha minsann »de där pryssarna» fått erfara. Vår avdelning har nu hakat sig fast vid järnvägen, som följer skogsbrynet parallellt på ungefär 1,500 meters avstånd. Framför oss stå husen närmast Chatelet i lågor. En tjock rök stiger långsamt upp mot himlen. Det är ett riktigt helvete, där det inte saknas djävlar. Man har det intrycket, att motangreppet varit som en spark i en myrstack. Överallt pickelhuvor. De komma och gå, tyckas tveka. De veta, vem de ha att göra med, och vänta på att bli fem mot en för

att våga sig på en ny dust med algierarna. De komma tillbaka manstarka; preussargardet har släppt till förstärkning.

Ett fientligt artilleri har tagit ställning mot den franska högern och spottar oavbrutet. Granaterna krevera samvetsgrant, och det regnar projektiler över vår avdelning; skjutningen skötes väl, men ändå är dess effekt obetydlig.

Långt ifrån att bli oroliga hålla turcos alltjämt ögonen på det preussiska gardet, som med successiva anlopp har ryckt fram på ungefär 150 meters avstånd från järnvägen.

Elden har öppnats, pickelhuvorna slå kullerbyttor, men tyckas alltjämt resa sig igen (det är förstärkningar, som oupphörligt strömma till eldlinjen). De äro minst 200 framför vår front, och de pultronerna våga sig ändå inte fram de 150 meter, som skilja dem från de röda mössorna. De sakna bestämt några belgiska minörer, deras sköldar från i går.

Ett kompani mitraljöser kommer dem till hjälp och skär igenom truppen som en riktig stålklinga. I ett enda ögonblick har ställningen blivit ohållbar. Turcos stupa, jackorna fläckas av blod. Då uppstår ett riktigt raseri i deras trupp, bajonetterna resa sig blixtrande, ansiktena vändas mot officeren, ögonen gnistra, alla tyckas säga: vi måste angripa. Det behövs bara en åtbörd av officeren för att de präktiga karlarna skola gå och ränna bajonetten i de där vilddjuren, som nu gömma sig i sina hålor.

Regementet har fått order att repliera till skogsbrynet. »Höger om, marsch till huset där borta, 400 meter,» kommenderar officeren. Utan ett ord, utan en gest av motvilja resa tiraljörerna sig, och i skritt, med geväret på högra axeln, gå de dit man har befallt dem att gå.

Kulornas vinande fördubblas i intensitet. Officeren faller, med benet genomborrat av en kula; en sergeant tar kommandot. Fyra tiraljörer ha genast rusat fram; de äro två, som lyfta upp chefen, och två, som sida vid sida ha ställt upp sig bakom för att bilda en skyddsmur med sina kroppar.

Preussarna rycka an. De båda turcos skjuta och svänga sina gevär. Nej, kom inte hit, ditt odjur, du får inte göra slut på denna stackars sårade, som inte kan försvara sig. Den äldste har givit sina kamrater några korta order, och långsamt och med svårighet kommer den lilla gruppen fram till skogsbrynet, där deras officer nu är i skydd för kulorna. Så ha de gått över en kilometer, och de äro uttröttade. De lägga ner sin löjtnant på marken och betrakta honom med rörande ömhet. De gråta av glädje.

»Löjtnant, lille far,» säger den gamle medaljören, »mod, mod! Du ser ju, att du inte är död. Nu har du ingenting att frukta; du ser ju, att tiraljörerna aldrig överge en sårad.»

Officeren har tackat, han har tryckt de händer, som räckts honom. Ansiktena stråla av glädje. Men gubben har inte fullgjort sin plikt, och hastigt förbinder han omsorgsfullt sin chefs

sår. Det är gjort. Innan han går, måste han nu trösta den sårade.

»Du vet, löjtnant, såret inte särdeles farligt. Då det tar på det stället, är det bra, då betyder det rakt ingenting. När en sårad blir bra igen, kan han gå ut och slåss.»

Och den gamle turcon ler ett brett leende, stoppar sin pipa, tänder den, sneglar på en granat, som nyss kreverat i ett träd alldeles bredvid.

Plötsligt rätar han upp sig, och hans ögon stråla.

»Så ja, au revoir, löjtnant, må så gott.»

En vink till kamraterna, och de fyra turcos bege sig i språngmarsch och med höjda bajonetter till de andra, som ett litet stycke därifrån, framför skogsbrynet, ännu slåss för sin fana och för det stora Frankrike.

Å, de präktiga karlarna!

Löjtnant X.

*

Sårade berätta en episod från slaget vid Charleroi.

Från Le Matins korrespondent.

Chartres, 27 augusti. — Allmänna sjukhuset i Chartres och de åtta tillfälliga lasarett, som inrättats i stadens skolor och skrålokaler, ha i tolv dagar tagit emot sårade.

De första ärekrönta krymplingar, som anlände

till Chartres, kommo från Elsass, som de tappert erövrat tillbaka med bajonetten.

De sistkomna — för resten en liten skara — hade sårats utanför Charleroi, då de franska trupperna gingo till storms mot den tyska hjorden. Vi ville företrädesvis komma i tal med några av dessa tappra män och av dem få höra några iakttagelser från episoderna i denna episka strid, som förde våra soldater i handgemäng med det tyska rikets tappraste — eller åtminstone högst ansedda — legioner.

Iakttagelser, episoder... ja, så här berättar en soldat vid ett av kolonialinfanteriets regementen:

»Av den bataljen sågo vi endast småbitar, om jag så får säga, oändligt små bitar. Vi marscherade med våra afrikanska kamrater mot det preussiska gardet. Vi marscherade i en visselkonsert av kulor. Vi nalkades med små språng, begagnade oss å ömse sidor av de obetydligaste sänkor i marken. Vi gingo som berusade, som i yrsel. Hur länge räckte denna strid? Det kan jag inte säga. Vad jag minns, det är att vi sköto våra sista skott 50 meter från fienden. Sedan blev det stormmarsch, skoningslöst anfall med blanka vapen. Det skulle ha givit oss seger, ty hur oförfärade och ypperliga än de trupper voro, som vi kämpade med, finns det inga sådana i världen, som kunna stå emot afrikanerna, då de gå till anfall med bajonetten.

Men tyvärr, vi — jag menar just den punkt, där mitt regemente opererade — vårt angrepp knäcktes

av mitraljöserna, som tyskarna hade gömt i ruinerna av en gammal fabrik och som sände över oss ett regn av projektiler. Vi måste dra oss tillbaka. Vi ledo stora förluster, men jag kan trösta mig med, att vi åstadkommo ofantliga luckor i kaiser'ns elittrupper.

Och kolonialsoldaten, som var sårad av tre kulor — därav en i låret, som han haft det modet att ta ut själv med sin kniv — fortfor:

»Om de hållit upprop i det preussiska gardet den där kvällen vid Charleroi, skulle det allt ha felats åtskilliga!»

Och nu till några karlar vid infanteriregementet n:o X. De vänta otåligt här i Chartres på, att de skrubbsår, de nästan alla ha i benen, skola läkas tillräckligt för att de skola kunna återta sin plats i fronten.

Icke heller de kunna berätta annat än små episoder från den förfärliga drabbningen. De ha fått det intrycket — liksom så många andra alltsedan fientligheternas början — att preussarna skjuta illa och för lågt.

»För resten,» säga de, »då vi uppträda i spridd ordning, iaktta vi det försiktighetsmåttet att skydda bröstet med ränseln. Den minskar betydligt kulornas förmåga att skada.»

Alla erkänna, att om tyskarna illa betjäna sig av sina gevär, förstå de i stället konsten att sköta sina kulsprutor klokt och praktiskt. Men kulsprutorna äro lätta att göra otjänstbara, och 75-kanonen behöver bara två minuter för att slå dem med vanmakt.»

»Då 75-kanonen griper in,» sade en sårad med en viss högtidlighet i sin ton, »blir det plötsligt tyst i de fientliga linjerna. Det är som om dess toner vore allsmäktiga och inga ekon vågade svara den.»

Alla dessa soldater — behöver det ännu sägas? — ha en orubblig tro på de franska vapnens slutliga seger. Aldrig, ej ens då de sårades och dignade ner på slagfältet, tvivlade de på segern, och om de också veta, att offensiven i Belgien, vari de deltogo, ej gav det resultat, som några hoppats, veta de även, att krigets växlingar äro nyckfulla och att morgondagen kan föra med sig framgång och seger.

Deras kroppsliga hälsa är för tillfället nedsatt, men deras själsliga hälsa är mer än god. De ha sett sina kamrater stupa, de ha bevittnat ett blodbad utan like. Än sedan? Allt detta ha de glömt för att endast minnas en komisk händelse, som de berätta under hjärtligt skratt.

En turco hade den turen att ta en tysk officer till fånga. Han avväpnade honom sorgfälligt, och det var med berättigad stolthet han förde honom till eftertruppen; då for den häftige och koleriske officeren ut i otidigheter mot vår turco.

Denne undrade först, om han skulle skjuta ner den där galningen som ett djur. Men han gjorde vad som var bättre: han förödmjukade honom. Och den fullständigaste förödmjukelse han, enligt sin uppfattning, kunde ålägga den, som förolämpat honom, var att tvinga honom att bära hans ränsel och hela utrustning.

Hotad av den vassa sabeludden måste preus-

saren underkasta sig sitt öde, och turco'n förde honom som triumfator till lägret... sedan han satt sin matskål på hans huvud.

En dråplig historia, som roar dessa naiva barn kolossalt! Men det är visst och sant, att man måste vara en duktig krabat för att våga ställa till med kasernputs, då tusen blygetingar surra omkring en...

*

René Zwillers död.

Herr de Corbiac, kapten vid 18:de beridna jägare-regementet, skrev nyligen följande brev till familjen Zwiller i Luneville för att meddela den, att en av dess söner dött.

Den 11 augusti 1914.

Min herre.

Jag har den sorgliga plikten att meddela er, att er son René Zwiller under en rekognoscering, som han företog tillsammans med sin plutonchef herr Lafontaine, blivit dödad av preussarna. Han hade oförfärat galopperat upp på en ås, varifrån han fick sikte på fienden. Under återvägen stupade hans häst; kastad ur sadeln såg han sig nära att falla i fiendens händer; i stället för att fly eller ge sig, liksom alla tyskar, som vi dagligen se anropa fransmännens skonsamhet och kasta bort sina vapen, föll han på knä och sköt så länge han kunde på tyskarna (50 à 60), som störtade sig över honom.

Han blev nästan inpå livet nedskjuten av flere fiender på en gång.

Han behövde ej utstå några plågor, och han offrade sitt liv som en hjälte. Ni kan alltså vara stolt, min herre, över en så ärofull död för er tappre gosse, som gjort sin familj, sin skvadron och sitt regemente stor heder. Er sons namn har nämnts i regementets och divisionens dagorder, och berättelsen om hans ärofulla död upplästes inför de samlade trupperna.

Jag tog vara på hans vita sabeltofs, som han nyligen förvärvat genom sin skicklighet och sin energi i vapnens bruk. Jag har fäst den vid min sabel. Då mina jägare se mig höja sabeln för att kommendera till anfall, skola de på samma gång se detta dyrbara minne av vår stackars bortgångne kamrat, och deras iver skall fördubblas av begäret att hämnas honom.

Alla, och jag i främsta rummet, älskade er son för hans rättframhet, hans redlighet och hans mod. Han var typen för den franske soldaten i förening med den brinnande fosterlandskärleken hos Elsass' söner. Dagen före sin död sade han till mig: »Kapten, om preussarna ta mitt liv, bedyrar jag, att de skola få betala det dyrt!» Det har han också visat.

Han föll bredvid gränspålen, och jag har märkt ut den plats, där tyskarna begravde honom. Efter kriget skall jag, om Gud ger mig tillfälle därtill, med min skvadron söka upp detta ställe och gräva upp hans dödliga kvarlevor, och jag skall överlämna till er eder sons lik.

Till dess, min herre, ber jag er låta mig behålla hans vita porte-d'épée, som skall inge oss alla mod och bringa oss lycka. Jag skall då lämna den till er som ett dyrbart minne av en ståtlig och tapper fransk soldat, vars kapten jag är stolt över att ha varit.

Mottag o. s. v.

De Corbiac.

*

Brev från en fransk artilleriofficer.

22 augusti 1914.

Älskade mamma!

Jag skriver till dig i dag igen, litet ledsen över att inte veta, om mina brev komma fram. Man lever skild från den övriga världen, utan att någonsin höra något om den; sedan mobiliseringen ha vi på vårt batteri inte fått tio brev. Om det är för att man låter allt gå före denna ganska litet högviktiga angelägenhet, skall jag inte beklaga mig; det enda ledsamma är att inte veta, om de brev jag skriver till dig komma dig till handa. Det skulle ändå vara så roligt att få detaljerat skildra hela mitt liv för dig, men det är förbjudet.

Vad jag är glad åt, att jag har vant mig vid det stränga livet under bar himmel, och så rätt jag hade i att tro på detta slags hygien!

För åtta dagar sedan efter flera nätter i regn och smuts fick jag ett feberanfall tack vare fukten. Jag kunde inte komma åt att göra något annat

för att sköta mig än att följande natt marschera, insvept i min kappa, i blåst och tio centimeters smuts; min feber gick över på natten, och aldrig har jag känt mig så duktig och frisk som nu; vi äro av en präktig ras!

Jag fick elddopet i förrgår den 20 augusti; en sådan glädje och en sådan härlig dag! Jag kan knappt meddela dig några detaljer, men jag antar ändå, att man skall tillåta mig några upplysningar, utan att man lägger beslag på mitt brev för det.

Jag vill bara tala om, att två av våra batterier skickades att hjälpa infanteri, som utstod en förfärlig artillerield. Jag gav mig ut med batterichefen för att söka lämpliga positioner för batterierna, medan granaterna krevera; de ganska illa tilltygade infanteristerna drogo sig småningom tillbaka med sina sårade. Sedan chefen funnit goda positioner, skickar han mig att hämta de båda batterierna, och på ett ögonblick var jag där med dem. Sedan vi väl ställt upp oss, togo vi bukt på tre fientliga batterier: två fältbatterier och ett haubitsbatteri; de blevo ögonblickligen krossade, malda till gröt, till och med ammunitionsvagnarna exploderade; vi sköto på 5,000 meters avstånd utan att någon av oss fick så mycket som en skråma; innan de fingo i sig våra smällkarameller, hade de ingen aning om, att vi voro där; vi träffades inte av en enda granat, men ändå fortsatte de att skjuta litet, ehuru de siktade på en punkt 200 meter på sidan om oss, ty de hade sett oss passera den ås, som vi måst gå över för att ta ställning.

Jag såg nog, att batterichefen var belåten; sedan skjutningen var över, fick han för övrigt mottaga många tacksägelser. Infanteristerna skulle gärna ha velat ta oss alla i famn. Vid halvtiotiden på kvällen skickade chefen mig att hämta ett batteri, som hade stått stilla sedan middagen tio kilometer från platsen, där vi voro. Jag begav mig dit, men sade i förbifarten till hos ett infanteriregemente för att tigga mig litet mat; jag hade inte fått en bit i magen sedan kvällen förut; då de sågo, att jag hörde till ett av de batterier, som så briljant hade hjälpt dem ur klämman, kan du inte tänka dig så vänliga de voro mot mig, de kramade mina händer, kommo med biffstekar, ris, vin, potatis, havre och hö åt min häst, och presenterade mig för sina officerare.

Jag lyckades snart hinna upp mitt batteri, som lyckligtvis var på återväg, och klockan tre på morgonen voro vi framme vid samlingspunkten; jag hade då suttit till häst i tjugufem timmar och var så trött och sömnig, att jag var alldeles förbi. På vägen hade vi påträffat en karl från ett batteri, som körde framför oss, han var död, han hade suttit och sovit och ramlat ner från sitt säte, ett hjul hade strypt honom utan att någon av hans kamrater, som också sovit, hade lagt märke till hans försvinnande; vi togo upp honom och läto begrava honom, det var vår enda förlust den dagen. Det tyska artilleriet är ynkligt, så att man tycker synd om det, till och med det grova, ty det var ju med vår lilla »cigarr», som de lära kalla den, som vi hade förstört, malt sönder till aska

det där haubitsbatteriet; deras artilleripjäser voro ju inte ens uppställda ordentligt. Allt vad de kunna göra är att sätta eld på byar, men det nöjet spara de inte på.

Jag tycks inte ha skött mig bra, jag fick uppsträckning av en officer vid ett av batterierna, bannor, som han gav mig småleende, emedan jag varit alldeles för het. Jag är säker på, att vår batterichef är nöjd med mig, men som han är mycket hård och kall, sade han det inte till mig; det är bara en förmodan av mig, och jag kan missta mig; men vad jag är alldeles säker på, det är att man alltid har funnit mig på min post, var den än varit; för resten säger jag ännu en gång, det hände oss ingenting obehagligt; granaterna voro avsedda för andra än oss. Om jag alltid hade ett skydd till min disposition, skulle jag kunna vara säker på att aldrig bli träffad. Man hör granaten komma, och då man beräknar, att den skall explodera, behöver man bara söka betäckning, och då slipper man undan med att höra kulorna och skärvorna vina om öronen; det bevisar för resten inte, att jag inte kan råka i byxångest en annan gång i en ordentlig hagelskur av kartescher; det är inte omöjligt, att det lilla trevliga galaspektaklet väntar oss endera dagen.

Du kan alltså gärna lägga dig ut för mig *där ovan*, ty efter vi skola segra, skulle jag anse det som ett dåligt skämt att inte få vara med om det.

Äntligen har jag nyss fått ett av dina brev.

Postgången kommer kanske att ordna sig igen. Tala bara om er och inte om mig, jag behöver ingen uppmuntran, det behöver ingen här. Du skulle ha hört hela manskapets utbrott av raseri i går. Överallt stå byar i brand om natten. Då tyskarna inte kunna komma åt oss, därför att de bita vilddjurständerna av sig på våra kanoner, ta de igen skadan på kvinnor, barn och gubbar. I en by, som jag såg brinna, hade de tänt eld på sjukhuset och skjutit ned alla gossar. De, som kommo undan, säga, att de tyska soldaterna i och för sig äro ganska beskedliga, men att det är deras officerare, som äro vildar. Det är de, som sätta sina skändligheter i gång! Våra soldater äro ursinniga; om jag ser en officer i deras våld, ämnar jag inte göra något för att hejda dem.

*

Brev från en ung underlöjtnant, som i år gått ut från Saint-Cyr.

Mina kära föräldrar.

Jag fick i går två brev från mamma och ett från pappa. Jag kan inte säga, hur glad jag blev över dem. Det är inte bara ni, som önska ett gott slut på kriget och att jag skall komma hem. Vilken lycka det skulle vara för mig att få omfamna er som segrare och som en hyllning nedlägga vid edra fötter den smula ära jag har kunnat förvärva mig under försvaret av vårt älskade fädernesland!

Men låt oss tänka på det närvarande.

Vad oss beträffar, ha vi fullt upp att göra. Vår bataljon står i första linjen jämte tre andra för att förstärka en betäckningsdivisions förposter. Vi ha ett ofantligt område att bevaka dag och natt. Tre kompanier av sex tura om att utgöra förpostnätet med huvudvakten i X. Då vi äro vid framskjutna poster, tre kilometer från fienden, ofta mindre, ve då det befäl, som inte ständigt har ögonen på sitt manskap och sina utposter. Jägare och officerare sova varje natt tre timmar i samma lada, fullt påklädda. Halv tre i dagningen äro alla uppstigna och ha redan geväret i händerna.

Då man är i X., kan man få vila litet mera, men inte kläda av sig. Man måste spärra alla utgångar, ropa an var och en, som kommer, fordra pass. Vi äro omgivna av spioner och förrädare; massor av sådana bli arresterade. Man arkebuserar dem inte här, men hur många ha inte ställts upp mot muren i X.! Häromdagen, då jag skulle betäcka reträtten till barrikaden i Y., blevo vi förrådda av en bonde, som talade om för två tyska regementens avantgarde, att vi inte ens voro så många som en bataljon. Tyskarna, som stötte på kraftigt motstånd, gjorde en svängning och cernerade oss tack vare sitt antal. Vi hade tjugufem döda, därav en löjtnant, utnämningskamrat till min instruktör i Saint-Cyr; han hade fått en kula i ryggen. Min kapten fick bägge händerna och käken genomborrade av en kula; men nu är han bättre.

Jag har redan berättat, att jag inte fick se några

fiender vid barrikaden. Då jag kom till Z., ville jag telefonera till kommendanten för att be honom hålla stånd, men trådarna voro avskurna. Jag måste utföra den order jag fått och repliera till XX., men där fick jag i uppdrag att försvara en bro, där jag trots mitt vanliga lugn svettades åtskilligt. Vid mörkrets inbrott kunde man, trots min kikare, ta vänner för fiender. För att betäcka de våras reträtt var jag nära att öppna eld på vänner, som retirerade och som jag tog för förföljare. Överallt hörde man skott; kanonerna besköto XX.; jag hade order att hålla stånd i det sista, men inte var det meningen att skjuta ihjäl de våra. Klockan nio på kvällen fick jag order att överge positionen. Man påträffade och påträffar ännu de fallna ulanernas lik.

Nu vill jag tala om för er, hur jag fick elddopet. Först måste jag säga, att vi hade fått order att inte överskrida en viss punkt nära gränsen och att inte låta fånga oss av fienden; därför måste vi oupphörligt dra oss tillbaka. Jag höll en skyttegrav besatt framför en by och jag hade till vänster två vänskapliga troppar. Dessa tre troppar motade i fem timmar tre tyska kompanier eller tolv troppar och en tropp mitraljöser.

Striden varade sammanlagt, återtåget inberäknat, från sju på morgonen till fyra på eftermiddagen i brännande solhetta. Jag har mitt manskap i min hand och kan få dem till absolut allt vad jag vill; de följa mig överallt. Oaktat den förfärliga eld vi voro utsatta för förbrukade mitt folk därför endast 520 patroner på fem timmar;

vi ha inte förspillt ett enda gynnsamt tillfälle. Jag stod där med mina röda byxor dolda av ett törnsnår, alltjämt med kikaren för ögonen, stödd mot en påle, iakttog fienden och kommenderade fyr! till mitt folk i skyttegraven.

Jag hörde kulorna vina över mitt huvud. Så många skott man riktade mot mig! Det är en obeskrivlig njutning att trotsa kulorna, att göra narr av fienden och inge sitt manskap det oinskränktaste förtroende. Med ögonen riktade på mig inväntade de lugnt kommandot. I början kunde endast jag iaktta resultatet av min eldgivning; fienden var för långt bort och för väl gömd för att man skulle kunna se honom. De vanliga kommandoorden voro: »Nere på stammen av det rundklippta trädet. — Höj ett grand. — Fyr! — På vänstra hörnet av det vita husets tak. — På signalskivan vid järnvägsstationen...»

Tyskarna hade detacherat sex goda skyttar för att göra kål på troppens anförare. Jag lät dem komma i bra skotthåll, och mina präktiga skyttar gåvo eld på dem. Den förste tysken dödades; den andre kastade sig ned för att skydda sig, men snart såg jag, att han träffades av en kula och ryckte till som en katt, och så var han död. Så många piruetter vi ha tvingat tyskarna att göra! De döda i X. ha blivit grundligt hämnade.

Under den fruktansvärda elden från tre troppar, som vi ej hade kunnat hindra att smyga sig fram på järnvägsspåret, fick mitt folk sand i ögonen, kulorna veno och tygade illa till träden och murarna; de surrade så i våra öron, att vi ej

längre hörde skotten. De tyska mitraljösernas karaktäristiska skratt hördes ej ens längre. (Mitraljösen narrade oss alla att gapskratta, då vi hörde den för första gången.)

Då jag vände mig om för att ge order till reträtt, såg jag en kula borra sig in två meter bakom skyttegraven. Min kalfaktor påstår sig ha sett en borra ner sig mellan mina fötter, medan jag gick. En kula ven förbi min näsa och kom mig att hastigt räta upp mig. Jag var på väg ut från skansen, då jag märkte, att jag hade glömt min sabel, som jag spänt av mig; jag gjorde en lov tillbaka i kulregnet och tog mitt vapen. Allt byfolket hade försvunnit; kulorna prickade alla husväggar, och nu grepos vi av en brinnande törst efter våra oerhörda ansträngningar. En bonde gav mig en kula, som fallit nära hans hus. Jag har gömt den; den var en av de första, som voro avsedda för oss. Jag hoppas alltså snart kunna visa er — inte en grannlåtskaramell, men en pralin från mitt dop.

Vid återkomsten gratulerades jag av löjtnanten, som kommenderar mitt kompani, och av majoren. De föllo som från skyarna, då de fingo höra, att jag varken hade döda eller sårade vid min tropp; de båda andra hade två döda och tre sårade. Vid min tropp hade en korpral stupat av solsting under återtåget. Löjtnanten lär ha sagt, att jag var väldigt styv, och det togs in i rapporten. Och nu äro vi endast två underlöjtnanter vid kompaniet, som inneha något befäl; jag fick befäl över två troppar, min egen och en adjutants.

Ni kan inte ana, vilket nöje det är att vara i elden; hjärtat sväller som av någonting storartat och sublimt. Det enda, som kostar på, är ordern att dra sig tillbaka.

Man har lagt beslag på tyska brev. Deras stämning tycks vara ganska nedslagen. Man har försökt höja den genom att sprida ut ett rykte om en revolution i Frankrike.

Jag sänder er mina varmaste hälsningar och ber er motta en försäkran om — fastän det vet ni förut — min djupa sonliga kärlek.

P. S. Jag antar, att en tysk huvudbonad tagen från ett av våra offer skall ta sig mycket bra ut där hemma; jag gömmer den sorgfälligt.

Tyskarna ha sagt, att vi äro riktiga avgrundsandar. De böra sannerligen ha känt sig bra dumma, då de i fem timmar hejdades av tre troppar. De förföljde inte, de voro utmattade.

Engelska brev.

På vägen till Compiègne.

Från Times särskilda korrespondent.

Paris 30 augusti.

En het, dåsig söndagseftermiddag. Allt är stilla, man hör knappt ett ljud. Hela förmiddagen har det emellertid varit ett dovt muller rakt i nordost bortom horisontlinjen. Men man måste spetsa öronen för att höra det, och om man inte hade sina skäl att lyssna, skulle man knappast lägga märke till det. De, som endast ha Paristidningarnas svävande uppgifter att rätta sig efter, fästa sig därför ej vid detta svaga muller.

På en sträcka av mer än halvannan mil av den långa, raka väg, som leder till Compiègne, ser man ingenting ovanligt. Bara man vänder på huvudet, sväva kupolerna av Sacré-Cœur, den stora vita kyrkan på Montmartre-höjden, dimlikt i den heta luften bakom. Och här är ingenting annat än släta fält och gyllne sädesstrån och gröna busksnår i terrängens sänkor.

Småningom lägger man också märke till, att nästan alla människor, som vi möta på denna

dammiga väg, skjuta drag- eller skottkärror fulla med bylten. Och där komma bondvagnar långsamt och ovigt rullande med grupper av gammalt folk — inte livade gamla människor på väg till någon söndagsfolkfest, utan nedslagna, mulet blickande gamla människor, som hålla sina bylten i knät. Vidare ser man de besynnerligaste gamla bilar likaledes fullproppade med folk och packsaker. Och där taxameterdroskor, som tyckas ha givit sig ut från Paris i något särskilt ärende, och möbelvagnar och mjölkkärror, och i alla dessa fordon av alla slag, eller liggande utmed vägkanten eller trött knogande vägen framåt, ser man återigen modstulna människor med bylten. Ty det är flyktingarna från två hela franska departement. Några ha redan tillryggalagt inemot tjugu mil. De ha jagats bort av de framryckande tyskarna, som man flyr för en skogsbrand eller som folket för 1,600 år sedan strömmade fram just i dessa samma trakter för att söka en tillflykt undan hunnerna. De ha lämnat kvar allt vad de inte kunde bära och givit sig av, tacksamma att få rädda liv och lem.

Det är en skarp kontrast mellan dessa, som äro stadda på flykt, och dem, som stanna efter. Ty de kunna ej ta sig till något annat på denna heta söndagseftermiddag än att sitta och se flyktingarna kravla sig förbi.

Men medan de sitta där, tala de allesammans blott om en enda sak — om vad barbarerna ha gjort med de byar, som de redan ha dragit igenom. »De hugga händerna av små gossar, så att det inte

mer skall växa upp några soldater åt Frankrike. De mörda kvinnor, och vad de göra med de unga flickorna, monsieur, är för ohyggligt att tala om. De bränna ner allting och stjäla och förstöra. Allt vad som blir kvar är en ödemark.» Men allt säges med lugn och stadig röst, ty inför det fasansfulla i allt detta är dessa fredliga franska byinvånares fantasi vanmäktig, och de kunna inte fatta, att detta kanske skall bli deras eget öde.

Över den gyllne himlens vida rymd glider plötsligt ett långt tåg av aeroplan, från horisont till horisont. Det är luftspejare, som sannolikt flyga tillbaka för att återta sin post i arriärgardet. Medan vi ännu med ögonen följa den siste av dem över himlen, möta vi den långa rad av motorvagnar, som följa dem landsvägen. I byn måste vi skjuta in vår kärra på en sidoväg, medan den långa, dammiga bilkaravanen dundrar förbi.

»En såg,» säger på engelska en mycket stark och tydlig röst bakom oss. »En såg — en. Järnkramhandlare. Såg. Så här.» Det var en menig vid brittiska arméns träng, som talade till en intresserad liten skara av besökande. Hans knutna näve for häftigt av och an, som om han sågat. Men man uttydde det oriktigt som en fientlig demonstration mot tyskarna. »Bravo! Vivent les anglais!» mumlade åhörarna gillande.

Vi köpte en såg åt honom, likaså tre ägg, en kastrull, litet smör och en spegel — man behöver en massa olika saker i krig — och sedan höll han med lättnad till godo med att dricka ett glas limonad med oss.

Och så talade vi om kriget. »Ja, våra förluster äro mycket stora — Sydafrika var som en liten skärmytsling mot det här. Men deras äro ännu värre. Och om en vecka är det över. Sanna mina ord. Vi ha dem fast. Fyrtio tusen stupade i dag — de stängdes in mellan vårt kavalleri och det franska infanteriet. Å, fransmännen, det är just något för dem! Vi ä' för beskedliga. Men ni skulle se de där franska gossarna gå emot dem med bajonetten — man måste blunda.

Men deras artilleri är bra. Häromdagen vid *... jag stod på en kulle — ja, just som den här — hade nyss kommit för att avlämna proviant. En avdelning av vårt infanteri hölls därnere på slätten och grävde skyttegravar — de voro 200 meter från sina gevär, och plötsligt gåvo tyskarna eld på dem med sina kanoner från den där kullen därborta. Det var ohyggligt, men vackert var det att se, hur tappert de höllo stånd. Allesammans kastade sig naturligtvis ned för att söka betäckning, men i en handvändning voro de uppe igen och togo sina gevär och rusade i väg mot kanonerna. Vi plockade upp en hop av de sårade och körde dem tillbaka i våra vagnar. Det var en prisse, som hade fått ett skott i magen, men han lyfte upp sin kamrat, som var träffad i huvudet, och bar honom, tills han stöp.

De stupade sida vid sida, och på det viset dogo de. En karl, som jag tog upp, hade sett sin sidoman få huvudet avskjutet. Hela vägen höll han händerna för ögonen, så här — han såg alltsammans för sig omigen.

Tyskarna så gott som svälta nu — de leva bara på de våras hästar, som de skjuta. De äro ganska djärva, somliga av dem. Hur tror ni att en spion blev tagen häromdagen? Han bar engelsk kaptensuniform och talade med våra officerare. Han hade en fransk uniform under den engelska och en tysk under den. Det var ju detsamma som hans dödsdom, men ändå skickades han bort för att undergå förhör. Fransmännen skulle ha skjutit ned honom på fläcken.»

Och så fortfor han att prata på sitt muntra, optimistiska sätt. »Vi få fjorton dars permission, innan vi fara hem,» sade han. »Under tiden får man inte skriva till någon utom till sin hustru eller sin mor, och det bara genom att klistra tryckta ord på ett brevkort. Det är visst meningen, att lilla kärestan inte skall få höra av en ett dugg.»

*

Med de brittiska trupperna.

Från Times korrespondent.

Paris 31 augusti.

Endast otillräckligt matat av kommunikéernas knappa underrättelser började Paris känna sig litet nervöst under sin lugna yta. Men då man väl kommit utanför staden i en snabbt framilande bil, som slukade alla vägar med häpnadsväckande fart — en liten stund i nordlig riktning och sedan österut — hade man icke den ringaste

känsla av några nerver. Livet fortgick som vanligt i de leende och täcka byar vi passerade. Det var söndag; hyggliga människor kommo ut från kyrkan, och lekande barn plockade blommor ute på fälten. Just där landskapet bredde ut sig till en intagande utsikt över en dal med låga kullar vid horisonten, började vi för första gången känna en fläkt av krigets närhet.

Vi hade frukosterat i ett trevligt lantvärdshus utan att ha fått andra påminnelser än vaktposternas anrop vid utkanten av byarna eller vid väg-övergångar. Men då vi väl passerat denna punkt, stötte vi direkt ihop med kriget i form av en artilleriträng, som rörde sig framåt en trädplanterad väg, där solen sände ner rörliga ljusfläckar mellan löven. Sedan kommo ambulansvagnar och, litet längre bort, en lång rad av motorvagnar, som förde trupper till arriärgardet. Alpjägare, en avdelning, som kanske var stadd på återtåg. Om det fanns något nedslående i deras belägenhet, märktes det åtminstone icke på deras hållning. Glada eller käcka ansikten under kårens mörkblåa yllemössor blickade ut på oss genom de öppna fönstren, vid vilka parisaren och hans hustru förr i världen hade suttit. Nu hade den fredliga omnibusen förvandlats till ett krigsverktyg.

En officer hoppade ur sin motorvagn: »Où allez-vous?» Då vi sagt honom det, invände han: »Jaså, ni vet då inte, att Y. är utrymt?» — »Vet... vi veta ju ingenting, mon capitaine.» Efter ett ögonblicks funderande började vi anställa en tämligen planlös forskning efter våra egna trupper.

Var voro engelsmännen? Ingen hade sett dem. Med den tur, som ofta kröner den flitiges ansträngningar, lyckades vi spåra upp dem långt fram på eftermiddagen. Det leende, i solsken strålande X. var fullt av dem. De myllrade på gatorna; deras träng dundrade fram över stenläggningen. En ändlös trupplinje; ett kavalleriregemente travade förbi; ett kompani Argyll- och Sutherland-högländare bevakade broarna; överallt skrattade och smålogo de sig in i allmänhetens ynnest.

De fyllde butikerna och köpte cigarretter och choklad och brevkort och visade sig varmt uppskatta landets vin och öl, och de begärde på obeskrivlig franska av tidningsförsäljaren »un anglais papier». Men tidningsförsäljaren förstod dem genast och beklagade leende, att hans förråd av engelska tidningar var utsålt.

Inför denna oväntade syn av väpnade soldater i ett fredligt landskap var det lätt att tänka sig de ohyggligt våldsamma bataljer, vari de deltagit. Kämpande och marscherande, marscherande, marscherande och kämpande, hade de knappt haft ett ögonblicks ledighet förrän i dag, då fransmännen hade avlöst dem i linjerna. Det var egendomligt att höra, hur få det var, som kunde namnge bataljerna. »Vi stredo på öppna fältet, långt bort från städerna, och veta inte, om det var i Belgien eller i Frankrike.» Andra, till större delen officerare, frågade mig, om homerulefrågan lösts i Irland. »Vi veta ingenting,» sade en av dem i komiskt klagande ton.

Men överallt hörde man talas om våra truppers hjältemod. Vare sig i Afrika eller Asien eller på Europas kontinent upprätthålla de rasens anseende för mod och kallblodighet. Det var en ung officer vid nionde lansiärerna. Sårad i bägge benen och med två av sina fingrar avskjutna, hade han ännu ropat på sitt folk att rädda ett par kanoner från att bli tagna, ty deras kanoniärer hade blivit dödade utom en, som låg under en förställare. Och officeren fullgjorde sin uppgift med en kallblodighet och oförskräckthet, som aldrig ha överträffats.

Sedan hörde jag lovord om tapperheten hos en kavalleribrigad vid Wasme, norr om Quievrain; hur de drevos tillbaka till en kanal och slogo sig igenom på ett lysande sätt. Visserligen är tyskarnas kanoneld fruktansvärd och skjutskickligheten hos deras artilleri utomordentlig, men deras infanteri siktar dåligt. En skotte berättade mig, att han hade sett bevis därpå under boxarupproret. Tyskarna hade en skjuttävling med engelsmännen, men utmärkte sig inte alls.

I avståndsmätning däremot och i att bombardera skyttegravar med granater äro de oöverträffliga. Deras tunga artilleri är väl skött; »men vänta tills ni får se våra egna belägringskanoner i verksamhet,» sade min meddelare, »vi ha massor av sådana». Tyskarna excellera i att förbereda infanterianfall genom kraftig kanonad. Granaterna anställa skada och rensa ibland bokstavligen hela skyttegraven. Artillerielden ledes av aeroplan,

vilka äro överlägsna de franska, emedan de kunna hålla sig längre uppe i luften, ehuru de ej ådagalägga samma djärvhet i att angripa en fiende i luften. Dessa tyska maskiner äro målade i silvergrått och se ut som örnar mot himlen. De sväva ständigt över linjerna.

En kavallerist skildrade för mig, hur en tysk kavalleritrupp förstörts av en fransk flygare nära staden C. Maskinen hängde ett ögonblick i luften som en hök över sitt byte och släppte sedan ner sin bomb, som sopade bort kavalleritruppen.

Såvitt jag kan döma av styrkta berättelser, är det Lancashire-regementena, som ha lidit mest. Särskilt foro de illa vid Mons. Under en tredagarsstrid förlorade de båda regementena ett betydande antal folk. Jag tvekar att uppge de siffror jag hörde, ty jag är rädd att överdriva. Placerade i en utsatt ställning på den vänstra flanken, beströkos de av maskingevär under betäckning av en skog. Det blev ett ögonblicks vacklande, men majoren samlade ihop sitt folk genom att ropa: »Var engelsmän!» och engelsmän voro de. En karl bar 800 meter på sin rygg en sårad officer, en ung underlöjtnant, som blivit sårad i närheten av hjärtat. Ambulanssoldaterna buro sedan den sårade mannen till fältlasarettet, men han dog under vägen. »Och nu är jag döv på ena örat,» sade hjälten själv, »döv av det förfärliga kanondundret. Jag tömde själv mina patronkök på dem och måste ha expedierat en hel mängd.»

Solemes och Guignies voro två stora bataljer.

Det var på det förra stället som tyskarna klädde av sex soldater, som de hade tagit till fånga, och bundo fast dem vid hjulen på sina kanoner. Om natten skar en vänlig bonde av läderremmarna åt en av dem, som sedan befriade sina vänner. Vid samma tillfälle hedrade tyskarna sig genom att bränna ned ett sjukhus, där de sårade lågo. Lancashirarna, liksom andra trupper, ledo mycket genom förlusten av transporten, som avskurits av tyskarna, och marscherade en dag tre mil och över fyra den följande utan annan föda än två skorpor.

Revanschen för detta missöde var att den fjärde divisionen, dit Lancashirarna hörde, tillfångatog den andra linjen av de tyska transporterna vid Solemes. Solemes är en av de största ännu utkämpade striderna. De bataljer, som följde genast därpå, voro Aubigny, Ham och Noyen, vilken sista strid utkämpades lördagen den 29 augusti.

En av de märkligaste krigstilldragelserna, som starkt påminner om den Lätta brigadens anfall, inträffade nära den belgiska gränsen. Det nionde lansiärregementet angrep på ett lysande sätt ett batteri av 11 tunga kanoner, som oroade våra trupper. Artilleriet uppställdes i en skog och det nionde red rakt på det, högg ned servisen och försatte kanonerna ur brukbart skick. Det var en ståtlig bragd, men under återvägen beskötos bägge deras flanker och gjorde svåra förluster. Olika beräkningar uppge antalet av dem, som återstå av ett helt regemente, till 300 à 500. Bragden är lika minnesvärd som den Tennyson lovsjungit.

Sedan hörde jag historien om ett angrepp mot

Manchestrarna. Det var under en rast, gevären inspekterades, och några av soldaterna höllo på att koka te. De i ett klöverfält gömda tyskarna öppnade plötsligt eld med maskingevär, och folket blev nedmejat. De hämtade sig emellertid snart och höllo fienden i schack, tills en rent av överväldigande övermakt tvingade dem att dra sig tillbaka. Detta är alltid den tyska taktiken — att krossa genom överlägset antal. Jag har hört historier om tyskar, som drivits fram mot förskansade positioner av officerare med dragna sablar, vilka hotade att hugga ned dem, om de visade den minsta svaghet. Det berättas av ögonvittnen, att under en träffning maskingevären stodo bakom manskapet och fyrade av granater över dem för att egga dem att göra sin plikt och som en påminnelse om vad som kunde drabba dem, som undandrogo sig.

Under den stora striden vid Solemes, som utkämpades i onsdags, befanns en division ha blivit faktiskt kringränd av tyskarna. Det berodde på, att man försummat skicka hjälp, tills det var för sent. Truppen måste bokstavligen hugga sig ut med bajonetten under en förfärlig kartescheld. Utom för Lancashirarna har jag också hört talas om förluster för jägarbrigaden och Middlesexregementet.

*

Fienden vid Clermont.

Från Times korrespondent.

Beauvais 2 september.

Tyskarna ryckte in i Clermont vid sjutiden i morse. Det var en liten strid, synbarligen endast en skärmytsling med eftertruppen av några retirerande franska trupper. Som man finner längre fram i detta brev, fick jag bekräftelse därpå i själva Clermont ungefär fyra timmar därefter, då vi nätt och jämnt undgingo att för andra gången falla i tyskarnas händer. Fienden hade oss fast en gång, men lät oss komma undan.

Runt omkring Beauvais i dag ha tyska kavalleripatruller opererat och försökt följa de franska reträttlinjerna. De voro också i skogarna söder om Clermont, nära Mouy. Deras omedelbara mål i denna riktning tycks vara Creil. De rycka också upp genom Oisedalen mot Creil och Senlis från Compiègne. Nordväst om Beauvais har man också slagits vid Grandvillers och nära Neufchâtel. Man ser alltså, att den tyska högerns center gör en förtvivlad rörelse mot Paris och har brutit igenom, lämnande efter sig trupper på flankerna. Så pass långt har den banat sig väg över alla hinder.

Striden vid Somme i förra veckan tycks ha varit av den mest förtvivlade karaktär. De franska trupper från Elsass, som förstärkte den brittiska vänstern, kämpade på en linje från Villers Bretonneux till Peronne och utmed Somme till Harn.

En flygare, som seglade över slagfältet, påstår, att dånet av artilleristriden liknade en jordbävning.

I dag passerade vi, på ett annat ställe, mitt igenom två franska armékårer, som drogo sig tillbaka efter denna förfärliga strid. Vi kunna trösta oss med, att till sist måste tyskarna dyrt få betala sina framgångar. De, som i kväll sitta i Berlin och stirra på stora kartor över land och hav, måste vara oroliga. Det skall emellertid erkännas, att den snabba framryckningen mot Paris, ehuru i många avseenden liktydig med en spelares tärningskast, är en briljant utförd bedrift.

Vi lämnade Beauvais tidigt i morse för att bege oss till Clermont. Så vitt man visste i Beauvais, var allting lugnt i Clermont, men vi hade en misstanke, att vi skulle finna saker och ting i görningen där.

En civil cyklist anlände norrifrån strax innan vi bröto upp. Han förde med sig en tysk kavalleristhjälm, som han hade hittat nära Milly, några kilometer därifrån. En kavalleripatrull hade tagit sig en morgontvättning i en å inne i skogen, då cyklisten passerade dess bivack osedd och gav sig i väg med en av de badandes hjälmar. Det var ett bevis på, att fienden ej var långt borta, men ingen sade ett ord om, att de kunde befinna sig på Clermontvägen.

Bortom Bresles var vägen full av trötta trupper, som ryckte framåt, för tillfället i riktning mot Clermont, fastän detta ej var deras mål. Om de haft någon sidobetäckning eller om de bara skickat ut ett par flankörer åt vänster, kunde vår sam-

manstötning med tyskarna knappast ha inträffat. Ty som vägen var fullpackad, stucko vi av på en sidoväg för att komma ginare fram och vika av ut på huvudvägen igen framför den marscherande kolonnen. Och under denna korta avvikning träffade vi på fienden, eller träffade fienden på oss.

Vi färdades över en täck öppen terräng, och bilen svängde långsamt om en vägkrök. Mitt framför oss, på ett avstånd av ungefär 30 meter, ryckte en liten ulanpatrull framåt i skritt. I några sekunder stirrade bägge parterna på varandra, medan avståndet mellan oss minskades. Sedan ljöd ett skarpt: »Halt!» Vår maskin saktade farten, och ulanerna voro bredvid oss. En sergeant, en otrevlig krabat, red upp på den sida av vägen, där min kamrat satt, och riktade revolvern mot honom. Officeren höll sig bredvid mig. Bådas trötta och fromma hästar vädrade vänskapligt inåt bilen. Framför den sutto de 16 lansiärerna tysta och bistra med lansarna i vilande ställning.

Officeren, som talade franska, frågade efter våra pass. Jag erinrade mig, att mitt förrådde det faktum, att jag var er korrespondent. Det tycktes mig ej vara den bästa rekommendationen hos tyskt kavalleri, varför jag i stället tog upp min passersedel med därpå fastklistrad fotografi. Min kollega följde mitt exempel. Den unge officeren — han hade fått skägg sedan krigets början — ögnade igenom papperen. Under tiden gjorde sergeanten sig så obehaglig som möjligt på tyska. Han befallde min vän att öppna sin resväska och

började snoka överallt i den, så mycket han kunde utan att sitta av. Officeren inspekterade min kappsäck, som jag öppnade för honom. Jag låste upp den i den trygga känslan av, att den endast innehöll oskyldiga saker. Men det första vi fingo se var en khakidress från Burberry Gabardine. Solen sken in i kappsäcken. Khakidräkten såg för hela världen ut som en brittisk uniform. Vi tittade bägge på den, och jag undrade, om någon illa grundad misstanke höll på att spira upp i officerens hjärna. Han blinkade och sade ingenting, men rev omkring som en tulltjänsteman alldeles på måfå. Han var tydligen för bekymrad över andra saker för att ha tid att rikta någon misstanke mot min khakidräkt.

Det är ett nervretande jobb att föra en kavalleripatrull genom fiendeland, och han visste mycket väl, att han befann sig mitt på de franska linjerna och i vilken minut som helst kunde få galoppera för livet. Det var hans skyldighet att hejda oss, men han visste ej, vad han skulle ta sig till med oss. Vi voro plågoandar. Vad skall en kavalleripatrull, som brinner av begär att få dra vidare, göra med en bil och två, som jag hoppas, karlar med oskyldigt utseende, som inte tyckas ha hört, att ett krig är i gång, och helt lugnt bila genom landet? Officeren grubblade på detta. »Var komma ni ifrån?» och »Vart ämna ni er?» frågade han. Vi svarade, att vi kommo från Beauvais och ämnade oss till Clermont.

Men den barske sergeanten hade sin egen åsikt om, hur vi skulle behandlas. Han hade föresatt

sig att hålla efter oss. Vi måste lyfta upp dynorna i vagnen för att bevisa, att vi ej hade något misstänkt. Vår chaufför hade olyckligtvis en revolver i sin väska, och då ulanen hittade den, skrek han av triumf och visade den för officeren. Under tiden uraktlät han aldrig att sikta på oss med sin egen revolver, ty han tycktes vara fast besluten att se min väns blod. Chauffören hade en tidning på sätet bredvid sig, och sergeanten gjorde anspråk på den. Chauffören hade också en fin hård filthatt hängande i en näthylla och i den tron, att ulanen pekade på den, tog han hatten och räckte den till soldaten med den artigaste franska bugning, med kullen uppåtvänd och hållande i brättena med bägge händerna, som om det varit en bricka. »Jag vill inte ha er hatt,» sade sergeanten i ännu barskare ton. »Jag vill ha er tidning.»

Tidningen och några kartor voro allt vad han tog. Andra tidningar och min fältkikare lågo inuti bilen, men dem rörde han icke, ej heller undersökte han våra fickor. Vi blevo ej ens tillfrågade om vårt yrke eller varför vi voro ute och bilade mitt emellan de båda fronterna.

Sergeanten hade tydligen en plan, men officeren var mera humant anlagd och hade ingen plan. Slutligen sade han i sträng ton, i det han lämnade tillbaka våra passersedlar: »De här papperen duga inte till någonting.»

»Vad önskar ni då?» frågade vi. »Vi stå till ert förfogande.»

»Ni kunna ge er av,» svarade han och tillade på

engelska — litet osäkert och med den första antydningen till något annat än stränghet —: »all right».
Förmodligen ansåg han, att det skulle bli »all right», ty han visste, att tyskarna voro manstarka i Clermont, och räknade på, att de skulle ta hand om oss.

Vi tackade honom och susade i väg, medan de försiktigt fortsatte åt det håll, varifrån vi kommit. Om några minuter hörde vi skott. De hade råkat mitt in bland fransmännen. Sedan hörde vi, att man sett tre galoppera sin väg.

Femton tvingades att sitta av, ty patrullen bestod av 18 man. Jag hoppas, att officern, som släppte oss lösa, var en av de tre, som kommo undan.

Nästan genast kommo vi fram till en by och träffade på en grupp av rådgivare med stridiga meningar. Några rådde oss att fara hitåt, andra ditåt. Ulanerna tycktes ha varit sedda i alla väderstreck, och till på köpet fanns det tre kompanier infanteri någonstädes i närheten. Vi styrde blixtsnabbt kurs ut till stora landsvägen och undkommo sålunda en hel skvadron tyskt kavalleri, som galopperade genom byn, så snart vi lämnat den.

På stora landsvägen uppstod nu den frågan, huruvida vi skulle vända om till Beauvais eller fara in till Clermont, som nu låg helt nära. Vi bestämde oss för Clermont, ty ingen, som vi talade med, tycktes tro, att där funnos några tyskar. Vi styrde alltså kurs mot Clermont, men just där husen började, tvärstannade vi i en väg-

krök. Några bönder rusade ut för att varna oss att inte fortsätta en meter till, om livet var oss kärt.

»Finns det tyskar här?» frågade vi.

»Mon dieu, det är 50,000 på gatorna,» svarade en, tydligen något hyperboliskt.

Bilen gjorde helt om, vår oöverträfflige chaufför susade i väg till franska linjer och räddning.

*

Tyskarnas ilmarscher mot Paris.

Från Times korrespondent.

Havre 3 september.

Har fått underrättelser om en härlig serie av angrepp, som utförts av regementena Black Watch och Scots Greys, som handlat i samråd under slaget vid Saint-Quentin.

Alldeles som i slaget vid Waterloo ett infanteriregemente av högländare trängde in just där striden rasade som värst, varvid soldaterna höllo sig fast vid de »gråa skottarnas» stigbygelremmar, så utfördes denna käcka manöver många gånger vid Saint-Quentin. »De gråa» redo direkt in i fiendens led, varje ryttare åtföljd av en kamrat till fots, och tyskarna, som blevo fullständigt överrumplade, upprevos och drevos tillbaka med fruktansvärda förluster.

En sårad soldat, som var vittne till ett av anfallen, skildrade dess verkan som »över-

väldigande». »De våra,» sade han, »ryckte fram med ett väldigt rop och föllo över fienden med den yttersta våldsamhet. Med hela sin tyngd vältrade rytteriet sig in över tyskarnas tätt slutna leder, och dessa käcka Greys och kjortelklädda skottar visade på ett fruktansvärt sätt, vad de dugde till.»

En historia om tysk djärvhet, som jag har de bästa skäl att anse för sann, har kommit till min vetskap.

I måndags såg man en bil komma rullande åt Havre till från Harfleurhållet. Skyltvakterna utanför staden ropade an den, men bilen stannade icke. Man såg nu, att den innehöll fem män i brittiska uniformer. Vakten misstänkte en list och gav genast eld, men utan verkan. Men en forman, som var på väg till staden, handlade med stor raskhet och körde tvärsöver vägen med sitt åkdon.

I nästa ögonblick törnade bilen emot den tungt lastade vagnen och förolyckades. Vakten rusade fram och tillfångatog de fem resenärerna, vilka alla befunnos vara tyskar. Bilen var pansrad och förde en snabbskjutande kanon. De tyska fångarna äro nu inrymda i barackerna på platsen.

Den tyska politiken tycks gå ut på att sätta skräck i den civila befolkningen i hopp att deras framryckning därigenom skall underlättas. Lyckligtvis har det franska folket visat en beundransvärd själsnärvaro. En amerikan, som var vittne till det sista bombkastningstilltaget i Paris, berättade mig, att folkmassans hållning på den

gata, där den värsta skadan åstadkommits, var »över allt beröm». Ingen slags panik förekom. Andan inom våra trupper påstås vara förträfflig. I Havre råder fullständig ordning.

Ferrières-Gournay, Normandie, 3 september.

Non-combattanternas flykt från Paris håller jämna steg med de allierade styrkornas tillbakagående rörelse mot huvudstaden. I går voro de framryckande tyskarna ett stycke ifrån Chantilly, och en vild flykt av befolkningen i de närliggande byarna, till största delen engelsmän, anställda vid kapplöpningsstallen och deras familjer, började nu, och den stannade ej förr än Paris uppnåtts.

»I min by Lacroix Saint-Ouen mellan Compiègne och Chantilly,» sade en engelsk tränare, som jag träffade under vägen ner till kusten, »ryckte tyskarna in i den ena ändan av byn, medan jag med min flock av 14 fullblodshästar gav mig av i den andra. Vi hade ingen aning om, att faran var så nära. Tidningarnas nyheter äro fyra dagar gamla, och de franska militärerna sade oss alltid, att det inte var någon fara. Fienden var inte nära. Engelska soldater, som passerade byn, voro de, som varnade oss. Deras råd lydde: »Schappa och det inom fem minuter, om ni vill leva.»

Min sagesman uppgav under fortsättningen av samtalet, att den brittiska arméns tillbakagångslinje mot Paris gick över Compiègne och Chantilly. Vid varje fördelaktig punkt göres halt. Skyttar fatta posto på ömse sidor om vägen. Maskinkanoner visa sig, så snart tyskarna komma

riktigt i sikte, och en mördande eld skär igenom de framryckande teutonernas led. Dessa tyckas ej iaktta någon försiktighet. Han hade själv varit vittne till en sådan eftertruppsaktion. De tillbakagående britterna lämnade efter sig ett detachement, som kantade bägge sidorna av vägen. Tyskarna döko upp och fingo komma på några hundra meters avstånd. Som genom ett trolleri svänga då två brittiska maskinkanoner, under befäl av en officer med ett dussin menige, upp på vägen, ett kort kommando, och maskinkanonerna och gevären fyras av på kort avstånd mot tyskarna. Några minuter därefter marschera engelsmännen visslande vägen fram till nästa »station», som de kalla det, där de skola få ett nytt utbyte av komplimanger med tyskarna.

De våra äro visserligen muntra, men ändå förargade över den ständiga reträtten, vars nödvändighet de ej förstå, och den otaliga massan av tyskar. Fransmännen tyckas de våra ha sett föga eller alls icke till. De ha den föreställningen, att arméerna agera var för sig, vilket naturligtvis icke är fallet.

Striden har varit oavbruten och förtvivlat hård. En officer vid femte dragonregementet köpte en häst av tränaren för några dagar sedan. Den senare, som inlägger patriotism även i sina hästaffärer, visade honom den enda häst han hade till salu med en varning, att den inte var i den bästa kondition. »Det ger jag tusan,» sade officeren, »den står väl bi i fyra dagar, och det har ungefär varit min genomsnittssiffra, sedan striden bör-

jade.» Han hade redan fått fyra hästar skjutna under sig.

Från alla håll hör jag, att dynamitsprängda broar och tunnlar markera fransmännens reträtt och brinnande byar och höstackar tyskarnas framryckning. Skörden är nu nästan inne, och fransmännen skulle göra klokt i att själva förstöra den hellre än att lämna den åt fienden. Vädret är härligt — brännheta dagar och klara månskensnätter. Dessa fullmånsnätter ha tyskarna inte kunnat förstöra. Den hastighet, varmed de rycka fram, är en källa till ständig förvåning för folk, som känner till landet och avstånden. I Compiègne, som var fullt av trupper, gjordes intet försök att hejda dem. Trupperna drogo sig tillbaka, och med undantag av eftertruppsskärmytslingar tyckas tyskarna ha marscherat från La Fère till Parislinjerna utan motstånd.

FRÅN STRIDERNA I ÖSTER

Ett kosacköverfall.

En godsägare, vars gods ligger tätt invid ryska gränsen, skriver:

Söndagen den 2 augusti hade visserligen mobiliseringen redan påbjudits, men ingen tänkte på krig, och om någon vågade undra på skämt, vad vi skulle ta oss till, om ryssarna komme, blev svaret: »Vi släppa inte in någon.»

Då sprängde plötsligt på söndagen vid 10-tiden 10 ridande kosacker tätt förbi min hustrappa och spredo sig i den närliggande skogen. Tur, att vi alla voro så konsternerade, att vi ej kunde få fram ett ord. Mobiliseringshästar, som jag ämnade leverera på uppdrag av min son, som ryckt in, kunde tack vare den ryska patrullen ej avlämnas. Nu gällde det att raskt skjutsa hem en gäst, som jag hade hos mig. Då jag med min hustru klockan 2 på eftermiddagen kom hem från bangården och stigit ur, sprängde flera kosackryttare upp på gården. En kosack riktade revolvern mot min hustru och mig, en annan spände hästarna från vagnen. Därpå stulo de slynglarna ytterligare fyra av mina bästa hästar ur stallet och försvunno i de angränsande skogarna. Nu uppstod en fruktansvärd panik bland arbetarna,

och alla, som kunde springa, flydde till den närbelägna staden, ehuru ingen ännu hade blivit bestulen eller mördad av kosackerna. För min hustru och mig återstod naturligtvis under dessa omständigheter ingenting annat än att, hur svårt det än föll sig att lämna min sons egendomsskötsel i sticket, bege oss till staden, åtminstone för natten, som jag tänkte. Om kvällen flammade stora eldsvådor upp i hela trakten, isynnerhet ville man åt foderförråd och lador, ehuru även boningshus antändes på många ställen. Underbart nog påtändes, så vitt jag har hört, intet corps de logis på något gods. Däremot blevo några byar, t. ex. Sulimmers vid Drygallen och byn Schwidden tätt vid gränsen nästan fullständigt förstörda, medan andra byar vid gränsen förblevo oskadda. Då kom en ny förskräckelse på måndagen. Ryska ryttare visade sig utanför rådhuset i Biella och besköto detta från alla sidor. Sedan störtade plötsligt från alla håll 1,000 à 2,000 ryska kavallerister genom staden för att antända den överallt. Lyckligtvis var det vindstilla, i annat fall skulle tre fjärdedelar av staden ha brunnit ner, medan branden denna gång inskränkte sig till de antända husen. Men ohyggliga äro de våldsdåd, som kosackerna utövat; de icke allenast rövade, utan begingo också långt förskräckligare saker, de mördade till och med mycket gamla människor, män och kvinnor, som hade bett om litet skonsamhet. På tisdagen kom den första tyska militären trakten till hjälp. Och fastän den redan har framträngt till den lilla ryska

staden Szcuczia, våga spridda kosackpatruller ännu att sätta hela nejden i ångest och skräck genom mord och brand. Det sorgligaste är till på köpet, att hela den övermogna sommarsäden står mejad eller omejad ute på fälten och att, sedan de icke till militärtjänst uttagna arbetarna flytt, ingenting kan skördas.

Av allvarlig krigföring och soldatanda tyckas motståndarna just icke vara genomträngda. Från Lyck, Tilsit och Memel föreligga ovedersägliga påståenden om, att kosackerna äro dåliga soldater. De kastade i Preussen bort sina vapen och bådo om bröd och arbete. För 20 mark bjödo de ut sina hästar åt oss, emedan de och hästarna svälte. »De ville ju inte ut i krig, men blevo tvungna», sade de.

Vid Deutsch-Crottingen (Memel) hade ett infanteriregemente en liten skärmytsling med ryssarna. Dessa hade med en skvadron besatt Crottingen. Kompaniet ryckte fram med en tropp och kringgick motståndarna till vänster med två troppar. Härpå övergick kompaniet till angrepp, lugnt som på exercisfältet. Efter en halvtimmes strid flydde fienden i nordlig riktning och förföljdes till Bajohren. Kosackernas feghet är rent av förvånande.

En rörande scen utspelades för några dagar sedan i en vaktlokal i Tilsit, där ryska fångar voro insatta. Preussarna ville med blixtljus ta en fotografi av några kosacker. Dessa åsågo förberedelserna därtill, lade märke till magnesiapulvret och hörde korta order — endast anvisningar för

fotograferingen. De ryska hjältarna föllo på knä och bådo gråtande om sitt liv; de trodde, att man skulle skjuta ihjäl dem med det vita pulvret.

Hur det förhåller sig med de ryska soldaterna, antyder också följande episod, som utspelats i dessa dagar. En rysk rytteriavdelning sprängde fram mot en tysk trupp, som är beredd att ta emot fienden. Men den ryske officer, som anför kavalleriet, rider långt förut och ropar redan på långt avstånd: »Tag mig och mitt folk till fånga! Vi vilja bara äta oss mätta!» Ryssarna togos till fånga, och officeren yttrade de betecknande orden: »Vi veta på det hela taget inte, vad vi kämpa för. Vi svälta ihjäl allesammans, vi skulle helst stå på er sida. Som jag och mitt folk tänka alla ryska soldater.» Det är de fiender, som kämpa mot oss.

*

Från en ostpreussisk flykting.

...walde 21 augusti.

Under de sista fjorton dagarna var järnvägen, som på två timmar för ifrån Massovien till den ryska gränsen, nästan uteslutande tagen i anspråk av trupptransporter. Även runt omkring min gård låg mycket militär, vilken liksom under fredstid flitigt höll fälttjänstövningar och sedan plötsligt försvann för några dagar sedan. Tyvärr ha vid mobiliseringen nästan alla arbetare och hästar tagits ifrån mig. Skörden är visserligen under

tak, men jag kan så gott som inte alls tröska, och på sådd är icke att tänka, om vi inte få arbetshjälp från staden. I går stod mellan Gumbinnen och Angerburg ett slag, vars kanondunder tydligt hördes här. Ryssarna fingo stryk, och de våra togo omkring 8,000 fångar. I alla händelser ser det nu ut, som om vi skulle bli förskonade från kosackerna.

Königsberg 22 augusti.

Nu sitter jag här i Königsberg. Livet är räddat, men det är också allt. Min gård, så när som på boningshuset, ligger i aska. Allt kom så plötsligt och oväntat, att denna dags upplevelser ännu förefalla mig som en dröm. Jag måste oupphörligt övertyga mig om på nytt, att allt detta är en fruktansvärd verklighet.

Slaget vid Gumbinnen hade slutat med en otvivelaktig seger för oss. Det oaktat måste de tyska trupperna dras tillbaka, emedan de ej längre skulle ha kunnat hålla stånd mot den från söder anryckande ryska övermakten. Men det fick jag inte veta förrän här i Königsberg. Tidigt i morse satt jag ännu hemma vid mitt skrivbord, utan att ana det ringaste, för att skriva färdig en inlaga till lantrådet, då huvudet av en kosackofficer plötsligt visade sig utanför fönstret. »Det har skjutits från det här huset!» ropar han på tyska. Jag ber honom stiga in i salongen och försäkrar honom, att varken jag eller någon av mitt folk lossat något skott och att vi inte alls visste av ryssarnas därvaro. Han tycks lugna sig, och jag

frågar, om jag får låta servera honom en flaska vin. »Vi förtära inte en enda droppe alkohol under fälttåget, det är strängt förbjudet,» svarar han, »men för ett glas te vore jag er tacksam.» Jag låter servera honom te och frukost, vi samtala helt gemytligt med varandra. Men då han slutat, förklarar han med den likgiltigaste min: »Nu måste jag göra min plikt och låta tända eld på gården, ty det har skjutits på min trupp från ert hus.» Mina bedyranden tjäna till intet, han tillåter mig blott att bringa mig själv och mitt folk i säkerhet, och han lovar — vilket jag ej hade bett honom om — att skona mitt boningshus. Den olyckliga kreatursbjorden, som var ute på bete, drevs därpå av kosackerna in i ladugården, dörren stängdes, och sedan sattes eld på alla uthusen. Under tiden hade jag satt mig själv och mitt folk på en forvagn, och nu bar det av, så fort de gamla arbetshästarna kunde springa. Svarta rökmoln och mina kreaturs ömkliga bölande var den sista hälsningen från hemmet, som nu gick under...

Vi försökte komma till närmaste järnvägsstation, men här gick ej längre något tåg, och så måste vi vidare. Kosacktrupper döko redan upp överallt, och jag välsignade våra täta ostpreussiska skogar, där vi kunde gömma oss, då vår belägenhet blev alltför kinkig. Alla vägar och stigar myllrade av ändlösa tåg av lands- och stadsbor, som flydde åkande eller gående; även några kreatursbjordar drevos bort. Det var en riktig folkvandring, och eländet och jämmern kunna ej beskrivas. Slutligen kommo vi ändå

fram till en station och ha i dag mot kvällen anlänt till Königsberg. All vår egendom är förlorad, men vi ha åtminstone räddat livet.

Om kosackernas uppträdande har jag hört de mest olika rykten och åsikter. De lära i motsats till de reguljära ryska trupperna en gång för alla ha fått officiell tillåtelse att plundra och bränna. Som förevändning tjänade då alltid beskyllningen, att det skjutits från den ifrågavarande gården. »Herrskapshusen» låta de för det mesta stå, emedan de anta, att där finnas allehanda skatter och emedan dessa hus eventuellt skola användas av de ryska officerarna till kvarter. Därmed förklaras också, att mitt boningshus blev skonat. Men varför de bränna upp våra kreatur, som ju kunde tjäna deras trupper till föda, är en gåta. Över huvud tycks mig kosackens psykologi alltmera som en bok med sju insegel. En godsägarfru, vars man är i fält och vars gods stöter omedelbart intill den ryska gränsen, berättar t. ex. följande: »Strax efter mobiliseringen visade sig plötsligt en kosackpatrull på vår gård och började genast sätta eld på en lada. Jag samlade allt mitt mod, steg energiskt ut till karlarna och befallde dem på ryska att ögonblickligen släcka elden; sedan kunde de komma in i köket, där var och en av dem skulle få en kopp kaffe. Det imponerade på dem, de släckte faktiskt elden, drucko sitt kaffe och avlägsnade sig under ödmjuka tacksägelser. Men då ägaren till ett granngods försökte göra som jag, blev han helt enkelt nedskjuten.»

Königsberg 26 augusti.

I dag besökte jag flera bekanta, som blivit sårade i slaget vid Gumbinnen. Alla voro fulla av ovilja och förbittring över den ryska krigföringen, som bryter mot alla folkrättens regler. En dragon, som några dagar före slaget vid Gumbinnen hade gjort en patrullritt i Littauen, strax vid den ryska gränsen, berättade om de förfärliga skövlingar, som kosackerna där anställt. »Jag kände slutligen inte igen mitt eget hem,» sade han, »inte en gård, inte ett hus stod kvar, allt var nedbränt, och liken av dödade män, kvinnor och barn lågo på vägarna.» Han visade mig sedan en »nagajka», som han tagit från en dödad kosack. Mordinstrumentet består av ett kort skaft, varvid en knippa skinnremmar av omkring 30 centimeters längd är fäst. I några av remmarna äro blykulor insydda. Så ser den officiella piskan ut, som hör till kosackernas militära utrustning. Men dessutom medföra de också särskilda, så att säga icke officiella nagajkor, som de ha gömda i bröstfickan och som inte ha en knippa remmar på skaftet, utan bara ett enda men av ståltråd flätat snöre med en blykula i ändan. Verkan av detta fruktansvärda vapen kan jämföras med ett skrotskotts. Det är det vapen, varmed lille fars hjälteskara bearbetade de värnlösa ostpreussiska gränsinvånarna, som ej hunno fly!

Berlin 29 augusti, förmiddagen.

Efter fyrtio timmars resa har jag anlänt hit med mitt folk. Vi fingo ej längre stanna i Königsberg. Vad det skall bli av oss, vet jag ännu inte.

*

Mänskliga och omänskliga ryssar.

... den 25 augusti 1914.

I långa vagnsrader rulla transporter av fångar, flyktingar och sårade framåt. Endast de svårt sårade stanna här, de lätt sårade befordras vidare. Flyktingarna måste fortsätta sin färd i riktning mot Berlin. Till Küstrin för man fångna ryska officerare, de övriga fångarna åt något annat håll. För de ankommandes och genomresandes förplägning är i allmänhet väl sörjt, endast bristen på mjölk är kännbar. Mul- och klövsjukan breder ut sig.

I väntsalarna och andra bangårdslokaler lägra sig kvinnor och små barn. Här mödrar i dystert grubbel med dibarn i knät, där gossar och flickor sovande på golvet. Många av dessa familjer ha varit på väg i tre dagar. Deras mål är dem obekant, deras framtid oklar, mörk. Ingen av alla dessa mödrar klagar över sin egen nöd, alla deras bekymmer gälla barnen. —

Helt tidigt på morgonen anlände en transport av sårade. Sanitetskolonnen grep verket an. På bårar bar man ut de svårt sårade, utanför stationshuset togo automobiler emot dem och även andra sårade, som endast hade fått arm- eller lätta huvudsår och dylikt. Efter en helt kort stund syntes ingen av de sårade mera till. — En transport av fångar håller endast en kort stund på ett avlägsnare spår, och då vagnarna äro omrangerade, bär det av vidare. — Nu rulla två ändlöst långa tåg in. Det ena innehåller ute-

stängda, hustrur och barn till militärer, som hittills bott i kaserner. Deras hem måste nu tjäna lasarettsändamål. Flyktingarna komma från Königsberg — Berlin är det mål, som blivit dem anvisat. Det andra tågets vagnar fyllas av civila tjänstemän, arbetare och deras familjer, vilka uthärdat på en framskjuten gränsstation, ända tills det i söndags plötsligt kom order, att platsen genast skulle prisgivas. De kringliggande byarna voro redan utrymda sedan flera dagar. Trots den plötsliga avresan glömde tjänstemännen ej att ta med sig järnvägens räkenskaper och annat tjänstmaterial på det i hast formerade tåget: pliktuppfyllelsens hjältar överallt!

Ehuru ryssarna redan fört fram väldiga truppmassor, föredra de den taktiken att söka upp svaga punkter vid den långsträckta gränsen, bryta in på dessa ställen, nedriva och bränna upp husen och sedan försvinna igen så fort som möjligt! Endast då en större numerär övervikt gör dem modiga, händer det, att ryssarna inte genast vid de tyska truppernas annalkande visa ryggtavlan. Man får för övrigt ej skära ryssarna över en kam. De äro visserligen till en del försummade, men delvis också väl förplägade. Deras artilleri skjuter i allmänhet bra, däremot står det ryska infanteriet i sin skjutskicklighet långt efter våra trupper. Även till sitt uppförande äro ryssarna mycket olika. Bland dem finnas halvbarbarer, som bränna, mörda, plundra, skjuta på samariter, ödelägga sanitetsstationer, varken skona kvinnor eller sårade. Det är de

egentliga stöden för tsarväldet, detta Europas gissel. Andra ryssar bete sig hyfsat, hindra sina kamrater från rov och mord och skona den civila befolkningen. »Mig har en rysk officer givit mjölk,» sade en av de ankommande sårade; »mig drog en ryss bakom en skyddande kulle,» försäkrar en annan.

Det finns bland de ryska soldaterna många, som hellre skulle ha dragit i fält mot tsarismen än för den. För två dagar sedan avsändes härifrån en stor trupp ryska skördearbetare, mest ungt folk. Alla bådo, att man inte skulle skjutsa av dem till Ryssland. Det är ryssar, som hata det nuvarande officiella Ryssland och svärja över det tsaristiska systemet.

Våra sårade glömma sina smärtor, flyktingar, åtminstone för en stund, de sista dagarnas fasor och bekymren för framtiden, då de höra talas om tyskarnas segrar i väster. »Även Namur fallet!» — Ögonen stråla upp. Det har jag iakttagit hos många hjälplösa och bekymrade. En officer, som måste bära bägge armarna i band, förklarade vid denna underrättelse segerstolt: »Nu skola vi också snart ta ryssarna i kragen!»

De ledande vidtaga alla åtgärder för att så mycket som möjligt inskränka de oundvikliga offer, som kriget ålägger hela landet. I går återupptogs undervisningen här i alla skolor, men om transporterna av de sårade fortsätta, måste man åter stänga skolorna för att använda dem till lasarett.

Wilhelm Düwell,
krigskorrespondent.

Hur ryssarna skjuta.

— — — På torsdagen kommo vi efter 48 timmars av raster endast föga avbruten marsch till en liten avlägsen by. Det var vid 11-tiden på förmiddagen, och plötsligt blevo vi föremål för en häftig artillerield. Fienden hade inneslutit sig i den nämnda byn och tydligen inväntat vår ankomst. Varje skott träffade precis i vår nivå utan att ändå göra stor skada, emedan projektilerna ej exploderade. Shrapnels äro ju mindre farliga; då och då träffade en sådan kula en kamrat. Av ungefär 100 nedfallande sprängkulor, som jag såg, exploderade icke en enda. Sedan nu vårt artilleri ställt upp sig, tystnade de ryska kanonerna mycket snart, ett bevis på, hur väl våra kamrater vid artilleriet förstå att träffa sitt mål. Nu ryckte infanteriet fram. Då vi i kortare eller längre språng hade tillryggalagt de ungefär 1,200 meter, som skilde oss från fienden, alltid i det tätaste kulregnet, och ville göra bruk av bajonetten (vi ha korta, breda sidogevär) — se, då fingo vi ej tillfälle därtill. Ryssarna reste sig, sträckte upp händerna och bådo om förskoning. Gevär och patroner kastade de på marken. En, som kunde litet tyska, sade: »Vi vilja inte skjuta, men vi måste — herrarna, herrarna!» Den ryske infanteristen ligger i en jordhåla som en katt. Armar och ben drar han tätt intill kroppen, huvudet drar han in och har gevärskolven (som jag själv har sett) icke vid kinden eller på axeln, utan under armen. Han kan alltså omöjligt sikta och

träffa. Detta märkte vi ju också. Kulorna gingo över oss; de, som träffade, voro utan tvivel slumpträffar. Jag kan inte bedöma, hur stora våra förluster voro, men i alla händelser voro de icke betydande, av mitt kompani saknades ungefär 15 man. Vi grepos av en hemsk känsla vid åsynen av de döda och sårade. En av de första döda jag såg var en kamrat, som på den andra mobiliseringsdagen for från Berlin till Insterburg i samma kupé som jag. Han hade ett skott i hjärtat. En barmhärtig kula. De svårt sårade kamraterna voro mindre lyckliga; de sprängdes samt och synnerligen i luften om natten med sitt lasarett. Ryssarna ha ingen tanke på att respektera Rödakorsflaggan. Vårt — — kompani erövrade två kanoner; dessutom föll en mängd ammunition i våra händer. Denna grävs genast ner; gevären slå vi sönder mot stenar eller kasta dem i vattnet. De ryska fångarna göra ett obehagligt intryck. De knäppa ihop händerna över bröstet och dra ner huvudet mellan axlarna, och man får den föreställningen, att de alltid vänta sig att få prygel. För övrigt måste man vara mycket försiktig, då man tar dem till fånga. Det har hänt, att de sedan skjutit på oss; naturligtvis gör i sådana fall ett styng med bajonetten ett snart slut på deras liv. Sina sårade kamrater bära de på ryggen över till oss, och våra läkare förbinda även dem, naturligtvis först efter oss. Kort sagt, vi kunna lugnt dra ut mot en fiende, som skjuter så illa och är så feg, att han aldrig inlåter sig i bajonettstrid, utan ger sig utåt hela linjen.

*

Vid den östra armén.

Från Berliner Tageblatts till den östra krigsskådeplatsen avsände korrespondent.

Osterode 31 augusti.

Kriget omvärderar mycket och framkallar ännu flera förändringar i det allmänna än i det enskilda. Å ena sidan överkorsar det den alltför ofta använda frasen, att människan är ett »vanedjur», å den andra bekräftar det den. Våra hederliga lantvärnsmän, som avlagt så lysande prov vid Hohenstein och talat så kärnfull tyska med ryssarna, ha merendels den känslan, att de alltid gått klädda i uniform och att kriget är deras egentliga hantverk. Och ändå trivdes de så bra för några veckor sedan i sina borgerliga yrken!

På samma sätt är det i många fall med invånarna i denna lilla vänliga ostpreussiska stad, som har ett intagande läge vid en skogomkransad sjö. Den, som ännu helt nyligen vågat förutsäga, att i det åt tukt och fromma seder liksom åt högre familjeflickuppfostran helgade Kejsarinnan-Augusta-Viktoria-lycéet krigsguden skulle draga in och att man där i stället för de ljusa flickklänningarna endast skulle se våra officerares gråa fältuniformer, hade de säkerligen ansett för en dålig profet. I dag kunna de knappt tänka sig annat än att denna litet högt belägna och av gamla träd beskuggade ståtliga byggnad utgör arméöverkommandots hem och att flaggan med den svarta och vita vapenskölden på röd botten sedan urmin-

nes tider har vajat mellan de susande lindarna. Vid Fasanenstrasse ligger detta så plötsligt förvandlade lyceum, varifrån nu en jakt i stort anställes, en jakt på det ryska villebrådet, som förhärjande och förintande brutit in på det tyska området, varifrån det skall fördrivas och hetsas vidare, tills det dignar ner dödsskjutet.

Denna jakt har redan skänkt mången god fångst, förutom de sista dagarnas 70,000 man fångar även kommenderande generalen vid 15 ryska armékåren Markos, som efter det avgörande nederlaget ville ta till flykten i sin automobil. Chauffören blev nedskjuten, hans excellens ville nu till fots bege sig till gränsen, men våra soldater voro nog artiga att ej tillåta honom denna ansträngning; en av våra officerare nödgade hans excellens att åter ta plats i motorvagnen, en pioniär svingade sig upp på framsätet, bredvid honom en ordonnans med laddad karbin, och — tu tu tu — bar det av hit till arméöverkommandot. Därifrån anträdde generalen i dag vid middagstiden sin färd till bangården och från denna till en tysk fästning, och en vänlig slump fogade det så, att jag fick bevittna detta avsked under Fasanenstrasses lindar. Excellensen med smärt, elegant figur, i omsorgsfullt pressad grå kappa, som ännu ej förrådde något av fälttågets ansträngningar, bredvid honom hans ej mindre elegante adjutant med silversnören och blänkande ordnar. Några av våra officerare ledsagade de båda herrarna till automobilen — det var inte den ryska! — en kort hälsning, en kapten tog plats i

åkdonet, åter svingade sig pioniären upp på framsätet, återigen tu tu tu, och så bar det av till bangården. Men jag tyckte mig se, att den preussiska örnen helt stolt spärrade ut sina klor på krigsbilens dörr.

En annan bild strax därefter. På garnisonslasarettet, som ej längre har någon plats för sårade, så att även gymnasiet och två klubblokaler ha måst inredas för Röda korsets ändamål, ligger en tioårig gosse vid namn Otto, kallad »Ottchen» av sköterskorna. Han har fått tre skott i högra benet och opererades i går. Han tillhör en flyktingsfamilj, som vid ryssarnas annalkande flydde från en av de närliggande städerna; de sköto efter de flyende, och så fick gossen, som man släpade med sig, sina sår. Man vet icke, vart hans föräldrar ha tagit vägen, om de ännu leva. »Ottchen» gråter efter sin mor bittida och sent, man tröstar honom, sedan vill han ha en leksak, ett tunnband, man skaffar honom vad han vill. Nu hänger tunnbandet vid sängen, och den rara gossen ser med feberaktiga ögon upp på den mångfärgade träringen och frågar tyst: »Inte sant, snart kan jag leka med den?» Det efter modern längtande, sönderskjutna barnet, som kanske alltid skall bli krympling, verkar mera hjärtskärande än gårdagens anblick av de hundratals stupade ryssarna på slagfältet vid Hohenstein!

Över huvud taget: vilken behärskad jämmer, vilket tyst elände bakom krigets kulisser, mellan vilka man här så direkt får blicka in! Vilka scener bland de flyktade familjerna både utom och inom

staden! De ha inlogerats i fattighuset liksom i det protestantiska församlingshuset, inne i järnvägsstationen och där utanför har man brett ut halm åt dem, staden föder dem, så gott det låter sig göra. Men den kan inte stilla de arma människornas sorg över de försvunna familjemedlemmarna eller deras oro för sina övergivna hem, sina ägodelar och sina stackars fattiga husdjur!

Men även glada och upplyftande syner saknas ej under dessa händelserika dagar. Det var inemot kvällen i går. På salutorget står en grupp av lantvärnsmän. Förbi dem går en dagsverkarhustru med ett dibarn på armen; hon drar efter sig en liten hökärra, vari två tre- och fyraåriga flickor sitta. Det tidigt åldrade ansiktet är härjat av sorg, hållningen böjd. En av lantvärnsmännen tilltalar henne: »Varifrån och varthän?» Flytt från en by vid Neidenkrug, varthän kan hon ej säga. Den ene tar åt fickan, den andre och de övriga likaså, flera mark stickas i kvinnans hand, och hennes tacksägelser avvisas: »Det är bra, lilla frun, vi skulle gärna ha velat ge mera!»

Stor är offervilligheten hos befolkningen, som själv ej har mycket och som, i förbigående sagt, ej kan eller skall förlåta lantrådet och åtskilliga andra »spetsar», att de gåvo sig i väg, då »kosackskräcken» bröt ut även här. Skolbarn gjorde i dag insamlingar för flyktingarna vid två endast av fattigt folk bebodda gator; på en liten stund hade de fått in 40 mark. — Och även här tigga och be de lätt sårade att så fort som möjligt få komma till fronten igen. Så hörde jag i dag på lasarettet

en ung infanterist säga i bedjande ton: »Ack, herr doktor, kan jag inte snart bli utskriven? Jag har ännu inte gjort något för fäderneslandet, jag blev sårad genast i den första träffningen!» — Måste man inte segra med sådant folk? Svaret därpå kan inte utebli.

Paul Lindenberg,
krigskorrespondent.

*

Ryssarna herrar för en dag i Allenstein.

Från Berliner Tageblatts till den östra krigsskådeplatsen utsände special-korrespondent.

Allenstein 3 september.

Alltmera fängslande och mångfaldiga upprullas de krigiska tavlorna för oss, ju mera vi i följe med arméöverkommandot komma in i händelsernas inre krets. I går förmiddag försiggick härledningens uppbrott från Osterode, allt gick åter som om det vore smort. Som ett trolleri verkade det, när på den plats, där fälttelegrafvagnarna, lasarettsautobusarna — vilka ännu helt nyligen med annan bestämmelse trafikerade Berlin—Weissensee — bagage- och proviantvagnar, fältpost o. s. v. dag efter dag voro uppställda på salutorget, bondgummorna helt fredligt bjödo ut grönsaker, frukt, fjäderfä, ägg och blommor och den lilla stadens borgarhustrur gingo omkring och handlade alldeles som förut.

Vid middagstiden försiggick vår avfärd, avsiktligt senare, för att vi ej skulle råka in i träng-

kolonnerna. Ännu i hast ett avskedsglas med de sårade officerarna, med vilka vi pratat bort mången stund på den vinrankprydda verandan utanför det trevliga värdshuset vid torget, bagaget tillses, om allt är med, ett »på återseende» — vem kan säga var, hur och när? — och våra små hästar, vilka vi i Osterode bytt oss till mot de usla krakar, man narrat på oss i Berlin, satte sig raskt i rörelse och travade sedan duktigt på. De minskade ej heller farten vid vägens täta ojämnheter och stigningar, de gjorde blott vilda kaprioler och kunde endast med våld hindras från att skena, då en automobil susade förbi: stäppernas barn tyckas ännu ej ha gjort någon bekantskap med dessa civilisationens tutande alster.

Vägen, vilken, som sagt, ej är i bästa skick, går genom vackra löv- och barrskogar, där en liten sjö blänker fram här och där. Allt är ensligt och fredligt, tills man plötsligt stöter på poster, patruller och fältvakter. De senare, som bestå av 10 à 20 man landstorm, ha inrättat sig ganska hemtrevligt: en halmkoja utgör logis för natten, hö är utbrett på den mossbeväxta marken under skuggiga träd, gevären äro kopplade, de blåa ringarna från cigarrer och pipor virvla upp. Sådana vakter äro emellertid ganska nödvändiga, ty i de tjocka skogarna uppehålla sig ännu många skingrade ryssar, som lätt skulle kunna företa plundringar i avsides gårdar och byar. Vid en vakt, som vi träffade, infunno sig i förrgår eftermiddag, enligt vad som berättades oss, fyra ryska soldater; de hade kastat bort sina vapen, föllo på

knä och bådo jämmerligt om vatten och bröd, de voro halvdöda av hunger och törst, hade redan irrat omkring i tre dagar och nätter.

Bland dessa flyktingar befinna sig dock även ganska farliga element. Så blev en cyklande ordonnans beskjuten från en buske. Han flög oskadad vidare, mötte en med en korpral och fyra soldater besatt bil, man uppsökte det ifrågavarande stället och fann där en kapten, två löjtnanter och sjutton man gömda. Officerarna — kaptenen hade 120,000 rubel, väl förseglade, på sig som avlöning för en större trupp — förde man med sig bort som fångar. Och flera sådana historier berättas. Vanligen äro dessa skingrade, av vilka man väl längre fram kommer att finna ömkliga kvarlevor i stilla, avlägsna skogar, så fullständigt utmattade, att de äro glada, bara man inte gör dem något illa.

Även vi ankommo oskadade, då aftonsolen spred sina rosiga cirrusmoln på himlen, till vårt mål, utanför vilket ändlösa vagnsrader, förda och ledsagade av trängen, väntade på att få köra in i Allenstein. Åt detta håll voro också flera nya skyttegravar uppkastade, och man tycktes ha sörjt för säkra artilleripositioner. I staden kan man endast komma fram fot för fot, det vimlar militär, som drar ut eller in, oftast med smattrande musik. Många avdelningar maskingevär — dessa tingestar se så obetydliga ut, men ha ändå en så förhärjande verkan — artilleri, kavalleri, infanteri, jag hade så när sagt: »i brokig blandning», men det passar inte här, ty allt är grått i grått.

Äntligen har man funnit det anvisade kvarteret i ett av de s. k. »bättre» hotellen. Även här överfullt, även här liksom i många butiker ingenting eller så gott som ingenting kvar. Intet öl, ingen selters, ingenting »vad som helst». Med duktyget — jag vill inte tala om sänglinnet — är det samma förhållande. Men vad gör det, vi ha ju krig! Alla sitta tillsammans på nedre bottnen, vid små och stora bord. Stabsofficerare, johanniter, generalstabsmän, flygare — några av dem med det nyss erhållna järnkorset i knapphålet — sex av herrarna ha fått det — fyrverkare, frivilliga chaufförer, posttjänstemän, även lantvärns- och landstormsunderofficerare och vice korpraler. Överkyparen och piccolon ränna av och an. »Ge mig matsedeln!» — »Vi ha bara grisstek.» — »Ge mig en!» — »Mig också!» — »Mig också!» — »Sex, sju, tio gris!» ropar piccolon och kilar ut i köket. Några ordonnanser hjälpa till, men det är inte tillräckligt, man betjänar sig själv, hämtar glas, tallrikar, kniv och gaffel, torkar av dem, går efter vin och slår upp det. Två unga flygare stiga, tvärtom mot sin vana, ner i djupet, i källaren, där värden endast lämnar ut de flytande dyrbarheterna mot kontant betalning. De bukiga flaskorna dyka upp. »Im Howald fiel der erste Schuss!» Och det efterföljdes nog av många den natten. Man måste ju blöta järnkorset, och vem vet, om man så snart får ett så gott tillfälle därtill?

Redan klockan fem i morse skallande marschsånger. Artilleri rullar över stenläggningen, de

gråas bataljoner följa efter under sång, ut mot fienden! Överkommandot har slagit sig ner i landsrättens röda tegelbyggning, där strömmar folk ut och in, där träffas de viktigaste avgöranden. Man vill grundligt beta ryssarna lusten att komma tillbaka. Hur väl man redan har förstått det, därom vittna de på Kopernikustorget uppställda, erövrade grova ryska haubitserna jämte dussintals ammunitionskärror, vilka för det mesta ännu ha kvar de långa granaterna i sina blänkande mässingshylsor.

Tänk om dessa projektiler hade raserat det vackra Allenstein, som så intagande förenar den gamla och den nya tiden! Ty staden skulle skjutas i brand. Man fann denna order hos en rysk flygare, som lyckligtvis skjutits ner vid Wartenburg. Eljes ha ryssarna, enligt alla berättelser, betett sig mycket lugnt här. Sedan de skickat före några kavalleripatruller, som funnit staden tom på militär, hade de ryckt in här på torsdags middagen. Kommendören meddelade överborgmästaren, att hans trupper strängt skulle iaktta folkrättens föreskrifter; han väntade naturligtvis ej heller några excesser från befolkningens sida. Utanför butiker och matvarubodar uppställdes dubbelvakt för att hindra all plundring, officerarna betalade vad de köpte, de bestraffade enstaka soldaters övergrepp med skallande örfilar. Trupperna klagade över, att de ofta fingo hungra; somliga härstammade från Kaukasus eller Moskvas militärdistrikt, de hade redan varit på väg i månader. Även till dem hade man sagt, vad

sårade i Osterode redan meddelat mig, att det endast gällde stora truppmanövrer; först vid gränsen fingo de skarp ammunition. Deras officerare sade också: »Om några få dagar äro vi i Berlin, där kunna vi få vila ut, och sedan vi tagit kejsar Wilhelm till fånga, återvända vi hem.» — De flesta av manskapet trodde, att det bara var en liten bit från Allenstein till Berlin.

Den ryske kommenderande generalen, som tagit in på samma hotell, där vår överbefälhavare nu bor, lät underrätta myndigheterna, att trupperna snart skulle dra vidare, endast några kompanier skulle stanna här. Så gick det också, men innan dess måste staden kolossalt bidra till ryssarnas förplägning, fastän den endast kunde uppdriva en fjärdedel av vad man fordrat i bröd, socker, salt, te, ris, ärter o. s. v. På fredags middagen — ryssarna hade haft staden i sin besittning i jämnt 24 timmar — smällde det på flera håll. De våra ryckte in med hurrarop, det kom till några blodiga sammanstötningar på gatorna, ryssarna hade flera döda och sårade, men de flesta läto ta sig till fånga. Åtskilliga av soldaterna hade tagit sin tillflykt in i husen, flera sköto från fönstren, men det fingo de snart kvitto för; ännu i söndags drog man fram några från deras gömställen på vindarna. Och nu anträdde de verkligen sin färd till Berlin — fastän litet annorlunda än de föreställt sig det och utan att ta kejsar Wilhelm till fånga.

Paul Lindenberg,
krigskorrespondent.

Sårad.

Stridens dag kom. På morgonen slogs alarm och soldaterna höllo sig hela dagen marschfärdiga. Klockan sex på kvällen gavs marschorder. Det blev nu att tåga landsvägen fram hela natten i mörkret, ända till klockan elva följande dags förmiddag. På så sätt tillryggalade tyskarna 70 kilometer. Nu hölls rast, men knappt hade de uttröttade soldaterna fått tid att sköta om sina av marschen överhettade fötter och få litet mat och vila förrän ropet ljöd: Till gevären, kosackerna komma! De syntes icke än, men deras artillerield hördes så mycket tydligare.

Klockan en kvart över tolv kommo vi inom skotthåll för den fientliga artillerielden, berättar brevskrivaren. En shrapnel exploderar på omkring trettio meter till höger om oss. De små kulorna rulla över fältet som om någon strött ut en säck ärter. Artillerielden med dess sjungande ljud går över våra huvuden. Den första troppen som varit i elden kommer tillbaka med flera sårade, där ligga redan tre döda. Löjtnanten vinkar: Tåga fram i grupper! och de sprida sig som en svärm över fältet. Bom, bom knallar det över oss, så kommer ordern: Framåt marsch! Lägg er ner! Där ligger redan min grupp, åtta man, jag är den ende som står upprätt, och jag ämnar just springa till närmaste trädstam för att få bättre utkik, då fyra shrapnels komma ner över mig, det prasslar som eld i luften, omedvetet står jag i

ställning. Jag vänder mig om, där ligga mina åtta man nästan förvånade över att det inte hänt dem någonting, tills högra flygelmannen ropar: Håll till godo, herr underofficer! Allmänt skratt följer denna anmärkning, och nu rycka vi fram och intet kan störa vårt lugn. Oupphörligt måste vi krypa ihop i skyttegraven för den häftiga elden. Där ligga flera döda och sårade som vi måste kliva över i vår framryckning, men trots detta komma vi nästan i feststämning till den lilla Kleszowen.

Vi beredde oss just på att rycka vidare framåt, då med ens ett maskingevär börjar spela på vår vänstra flank. Det var placerat på omkring 150 meter från oss. Min kamrat till vänster uppger ett plötsligt stönande: O Gud, herr underofficer! I detsamma ser jag hans ögon brista. Till höger och vänster falla människor med ansiktet mot jorden för att aldrig mera resa sig. Jag drog mig tillbaka för att få betäckning och söka få korn på den rackaren med maskingeväret. Men så fort jag stack upp huvudet, hade han också fått syn på mig, sköt, men träffade bara min hjälm, som slogs av. Jag kröp ihop och försökte om igen att komma till tals med honom, men pang! kände jag något vid vänstra tinningen. Troligtvis förlorade jag ögonblickligen medvetandet. Jag vaknade till sans igen vid att blod rann ur munnen på mig. Så småningom fick jag klart för mig hur det var fatt. Efter en stund lyckades jag krypa tillbaka till tredje troppen. Just som jag kom dit, slogs den kommenderande underofficeren över ända av

en kula från samma maskingevär, som träffat mig. Jag såg honom aldrig mera.

Jag blev med ens förfärligt matt; en ohygglig törst pinade mig, och jag tömde i ett drag hela innehållet i min fältflaska. Mitt huvud var nu så svullet att jag måste ta av mig hjälmen. Jag gick mot en gård, som var stucken i brand i hopp att finna vatten, men förgäves. Då satte jag mig bakom ett hus där shrapnels och granater alltjämt slogo ner. Äntligen kom jag fram till ambulansen och blev förbunden. Därefter måste alla som möjligen kunde gå marschera till Darkehmen. Vi kommo dit klockan ett på natten och fingo kvarter i ett tyskt hus, vi voro tre man av mitt kompani. Men staden måste utrymmas av invånarna, och efter två dagar hade vi det tvivelaktiga nöjet att gå till fots tillbaka till Nordenburg, varifrån vi kommit. Där förbundos våra sår på nytt och så transporterades vi den 26 timmar långa vägen på tåg till hemorten.

*

Mot eld och dödar.

En kapten vid ett lantvärnsregemente från Berlin skriver:

Det är mestadels berlinare i vårt lantvärnsregemente, och vi äro ett hjärta och en själ i vår vilja att mota ut ryssarna ur Ostpreussen, ehuru vi med avseende på stånd och yrken äro ett brokigt

sällskap. Här marscherar läraren sida vid sida med den olärde arbetaren, montören bredvid köpmannen, droskkusken, lektorn, hantverksmästaren, brevbäraren, korsettfabrikanten, prokuristen... Alla politiska meningsskiljaktigheter äro utplånade och de bildade männen höja fördelaktigt umgängestonen i det hela.

Men vana vid våra spårvagnar i Berlin slita vi ont på marscherna — med 15 kg. på ryggen, i tunga kläder och med såriga fötter, i solhettan och landsvägsdammet, 25—40 km. varenda dag. Vilodagar förekomma icke, och man har tur om man får 5 timmars nattro i en ladas hö, man vid man, ofta den enes huvud på den andres ben. Nätterna på halmen i bivacken äro sämre och likaså de hårda golven i förstörda våningar och danssalar.

Ibland heter det, att vi äro tätt inpå ryssen och kunna vänta bli angripna; och vi gräva oss skyttegravar, som vi morgonen därpå måste lämna, 8 timmars tungt arbete förgäves.

Äntligen på söndagen, efter en lång på grund av konservmaten av törst plågad marsch, blir det på allvar stridslarm. Tio minuters rast och så: »I handen gevär!» Ett kort eldande ord av vår major till hans bataljon — hans sista för resten, ty han stupade i striden — och därpå in i skogen!

Tio minuter senare fällde redan granaterna några man. Kompanierna spredo sig i dalsänkan på andra sidan skogen, ur sikte för fienden, men hade likväl att lida under hans väl ledda artillerield. Efter ytterligare 20 minuter gå vi i skytte-

svärmar bredvid andra truppavdelningar genom Alleträsket fram mot en skogsdunge, som dock befinnes utrymd av fienden. I skogskanten stanna vi och med kikaren söka vi officerare klargöra för oss vad som väntar oss.

På 100 meters håll ligger en by i lågor, till vänster om skogen hörs braket från det ryska batteriet. Men där — till höger om den brinnande byn ryska skyttar, som just rikta sin eld mot oss.

»Sikte 400 meter! Kort håll!» lyder eldkommandot, ty avståndet är knappt 250 meter.

Och nu går det löst, skott på skott.

»Sikta lugnt, pojkar! Jeder Schuss ein Russ!»

Snart märkas också i våra led förluster. Då höres plötsligt därbortifrån knattret av maskingevär. Vi försöka att från byn falla dem i flanken, och jägarna, som just hunnit fram, hjälpa oss därmed. Snart börjar det bli långtrådigt i skogskanten, fiendens eld börjar bli flau, och därtill skjuta vi uppåt berget, vilket är otrevligt. Alltså:

»Upp! Framåt! Språngmarsch!»

Alla störta efter de främst springande officerarna. Ännu ett tag kasta vi oss ned och skjuta, därpå med ett sista språng in i den fientliga skyttelinjen. De få som hålla stånd stötas ned, de flesta fientliga skyttarna ha redan vår eld fällt vid vägkanten.

Men se där! På andra sidan vägen bakom ett lupinfält en ny fientlig linje. Vi måste skjuta stående eller knäböjande för de höga lupinernas skull. Efter kort eldgivning ett språng in i lupinfältet, därpå ett andra på den fientliga linjen. Där

stå också de båda maskingevären, den ene föraren ligger bredvid med genomskjutet bröst.

Vi och jägarna ta var sitt av maskingevären. Men från höjdkammen falla skott och vi se en fana höja sig till vänster.

»De vilja giva sig!»

»Nej, det är en ny bataljon, som rycker an!» I skymningen ser man ej så noga. Alltså fyr på fanan! Efter några ögonblick är den försvunnen; där komma fler ryssar från höger och elden riktar sig utan kommando mot det för alla skyttar väl synliga målet. Ännu två minuters rasande eld mot höjdkammen framför oss, därpå allmän stormlöpning av hela linjen och vi äro där.

I djupa skyttegropar stå de ryska skyttarna, en riktar ett slag mot mig, annars har jag icke sett någon levande; de andra ligga livlösa eller svårt sårade i sina hål.

Nu utför backen och uppför nästa höjd: ingen fiende kan upptäckas.

»Pojkar, vem sjunger med?»

»Alla, herr kapten!»

Och nu brusar »Deutschland über Alles» hän över det i skymning sänkta slagfältet, ett mäktigt segerjubel och tillika ett igenkänningstecken för de bakifrån och från sidan framsmygande tyska undsättningstrupperna.

*

Galizien och den första segern.

Österrikiska krigspresskvarteret 25 augusti.

Nästan tomt rullar över den vida slätten tåget, som sent omsider skall föra mig jämte några få andra krigskorrespondenter till det österrikiska krigspresskvarteret. Naturligtvis anges intet mål för resan: orten heter så att säga »mot Ryssland». Detta namn kan man visserligen inte finna på någon karta, men det motsvarar icke allenast vår stämning, utan även stämningen i de ändlösa landskap, som vi fara igenom. Här ha under oförgätliga dagar och veckor de stora härarna dragit fram, vilka överallt togos emot med jubel. En efterklang av detta jubel ligger ännu i luften; man ser de väldiga bord, från vilka folket bar gåvor till sina soldater, och kvinnor och flickor komma fortfarande till bangården med kött, fläsk, frukt, cigarrer och blommor och förefalla ledsna över, att de nu ej längre kunna få spendera, och att det nu fattas krigare. Ty dessa män ha ju redan alla dragit fram över verkningsfältet för deras kärlek och omsorger, stå nu redan i fara och strid. Vi få deras sista gåvor, och var och en, vare sig dam eller zigenerska, berättar oss om den man, för vilken hon hoppas, beder och bävar. Men förbi oss går nästan oavbrutet ett gripande tåg, som på samma gång berättar om det storartade i detta krig och i den österrikiska och ungerska hänförelsen: de tomma järnvägsvagnarna, som rulla tillbaka, tusen och åter tusen under

loppet av två dagar. De bära ännu på sitt rostiga järn bevisen på den stora tilliten, den heroiska entusiasmen, och det är på en gång rörande och upplyftande att känna en fläkt av stoltheten och den manliga vreden mot fienden, som ännu ge de döda vagongerna och lokomotiven en prägel av det brusande liv, som de nyss hyst och fört vidare. Blombuketterna på järnräckena äro nu visserligen redan litet vissnade, men den känsla, som fäst dem där, den blomstrar ännu. Och även inskrifterna med krita äro redan utplånade här och där, bortsköljda av regnet. Vad gör det? De äro ju inskrivna i folkets hjärtan. Mången gång ha ord och teckning en prägel av en enkel, naiv, folklig talang, en omedelbarhet i uttrycket, som är besläktad med folkvisan. Dikter och utrop äro av otympliga händer mödosamt ditmålade på alla monarkiens språk, tyska, ungerska, polska, tscheckiska. Nu rulla krigsvagnarna ensamma tillbaka, men de män, som här skrivit och tecknat, de måste under marscher, bakom jordvall, med bajonett och gevär bevisa sanningen av vad deras hand lovat. Den vita kritan blir rött blod.

Sedan äro vi äntligen i Galizien, och här känna vi genast, att detta är en annan värld och vi äro fienden närmare, det är som om vi redan andades Rysslands tjocka, onda andedräkt. Folket här är ju dess grannar, och vad vi blott läst om i tidningar, det ha deras närmaste anhöriga och stamfränder själva fått lida. Då man frågar dem, viska de knappt, så gräsliga äro de fasor, som de ha att berätta. Och det är rörande att

se, med vilken kärlek de se efter soldaterna och officerarna; de äro ju nu deras enda, ehuru visserligen starka borgen för, att kosackerna ej bryta in, deras byar och städer ej uppgå i lågor, deras fattiga undernärda kroppar ej sönderslitas av djurisk grymhet. Ju närmare vi komma Ryssland, desto fattigare och mera nedtryckt är folket. Ett mörkt uttryck av dov smärta i de polska ansiktena, lidandet och trycket av många århundradens skam och förtryck i ghettojudarnas sorgsna gestalter. De speja i våra miner, om de åtminstone äro säkra på sin stackars fattigdom, om mord och brand ej skola komma över dem.

I det grevliga slottet. De vidsträckta öppna platserna i den förnäma parken fyllda av en brokig skara officerare och korrespondenter. Journalisterna intressera föga; det är kriget man söker, icke korrespondenterna. Automobiler med kurirer rulla fram, betäckta av damm. Och där utanför portalen stå de polska judarna i sina långa kaftaner, med de bleka ansiktena övervuxna av oklippt skägg. Även de små gossarna bära redan ringlande lockar vid tinningarna, gå i samma dystra, långa svarta rockar som de gamla, och de förefalla knappast unga, de ha i sina miner samma sorgsna allvar som sina fäder, stora, forskande, frågande ögon, som känna till mycket ärvt lidande. Svårmodiga, liksom förlamade, nästan förfärande stillsamma, stirra de på oss, skulle så gärna vilja fråga, men våga det ej. Från denna lilla galiziska judestad lära åttio människor stå under fanorna. Men det är icke bara

detta, som upprör dem; här äro de ju alla utsatta för eldens fara, om inte det jättestora, ondskefulla djuret på andra sidan gränsen blir tämt och kuvat. Alla hoppas, men de äro så fattiga, att de ej ens riktigt våga hoppas. Så stirra de här vid slottet på oss, till vilka underrättelser komma och som telegrafen och kurirer ge besked. Men ännu veta de och vi ingenting. Ännu ligger tystnaden över allt som ett mörkt dok.

Där springer en officer mellan träden till en grupp av journalister. Ännu innan han öppnat munnen, vet man, att han medför ett gott budskap. Man ser mannen för första gången, men vår väntans spänning var så stor, att vi sluka honom med blicken, innan han kommer till oss, och man känner, att man aldrig skall glömma honom, ty han bringar oss en nyhet, som gör oss gladare och friare, stärker vår tillförsikt. Han är här, och han bekräftar våra förväntningar: en seger. Nej, egentligen till och med två segrar! Frammarsch över Lyssagura. Österrikarna ha redan tillryggalagt halva vägen mellan Krakau och Iwangorod. Vidare: två ryska armékårer slagna, över tre tusen osårade fångar, kanoner, maskingevär. Egentligen säger han ännu icke allt detta, han berättar blott om en »god underrättelse», som redan är kommen och skall officiellt meddelas om en timme. Men hur odrägligt lång är inte en timme! Och man ser, hur orden bränna budbäraren på tungan. Där kommer också redan en annan officer, och nu sipprar nyheten igenom, nej, rättare sagt, den bryter fram genom marken som en

väldig källåder. Och nu får man också redan höra talas om tillbakavisandet av det ryska kavalleriangreppet mot Nowosilica. Tjugu tusen man stupade! Ögonen lysa. Visserligen veta alla här, att detta naturligtvis ännu ej är avgörandet, inte kan vara det. Men efter många präktiga skärmytslingar var detta den första stora striden, och den bevisar oss vad vi alla visste men ändå med häftigt tvivel ville höra bekräftat. Men plötsligt tränger utifrån ett obegripligt larm, som ingen kan glömma, som hört det. Det svingar sig över den kolossala parken, det fyller den strålande sommareftermiddagen. Utanför portalen skockar sig hela den lilla judestaden, det är inte bara en folkhop, det är allt vad som här kan röra en fot, gubbar, kvinnor och barn. De ha någonstädes fått höra nyheten om den första stora österrikiska segern över ryssarna, den flög över greveslottets järnstaket till dem, och nu är det som ett vansinne, ett rörande, löjligt och storartat rus. Dessa människor kunna ännu ej konsten att jubla, det har deras ynkliga liv ännu ej lärt dem. Ett tjut är deras jubel, deras första jubel. De trängas och knuffas utanför portalen, fantastiska, sällsamma gestalter. Nu visa sig officerarna för dem, komma skyndsamt ut från slottet och genom parken, och kaftanjudarna sträcka upp sina händer mot dem som mot hjälpande gudar. Rop på den hesa, gurglande »jiddisch», som är deras språk ända till långt bortom Warschau, hälsa räddarna. Och nu är ett ögonblick inne, då dessa förtryckta och förtrampade resa sig och

avslöja sin själ. Det djupa, glödande slavhatet till de ryska plågoandarna flammar upp. En hop pojkar sällar sig till den svartgula fanan, och de gamla börja en glädjedans liksom väl kung Davids folk för årtusenden sedan, då dess fiende blev slagen. Urgamla tempelsånger, som ha hållit sig i årtusenden, uppstämmas. Och de klinga som en hyllning till de österrikiska officerarna. Jehovas stora räkenskapsdag kom; deras stolte fiende, som spottade på dem och förtrampade dem, blev besegrad. Det vanmäktiga hat, som de måst svälja, står att läsa i alla dessa fattiga ansikten. De sjunga, de dansa, deras bröder och systrar skola bli fria, kunna få vara människor.

Så firade den lilla galiziska judestaden Österrikes första stora seger över ryssarna.

Ludvig Bauer,
krigskorrespondent.

*

Genom ryska Polen.

I den ungerska tidningen »Világ» läses följande skildring från krigsskådeplatsen av en ungersk sjukvårdssoldat, som just ankommit med en trupp sårade från Dankl's och Auffenbergs arméer:

De första dagarna efter krigsutbrottet tjänstgjorde jag vid garnisonen i en av Ungerns större städer. Omkring den 20 augusti kom en officer i en automobil till staden. Han begärde en läkare,

en underläkare, en löjtnant och tio soldater. Bland dessa tio var jag ende underofficeren. Redan samma kväll gåvo vi oss i väg i två automobiler. Om bestämmelseorten visste vi ingenting. Auton susade i väg, byar, berg, skogar och gårdar flögo förbi våra ögon.

Tre dagar varade färden; dag och natt jagade maskinen i väg i ett sträck. Bara en enda gång fingo vi en liten stunds rast: på andra dagens morgon. Jag satt i främsta automobilen med befälhavande officeren, löjtnanten och de två läkarna. Vi kommo genom fullständigt främmande trakter, ty officeren studerade ideligen kartor och gav chauffören anvisningar. Man kunde tydligen se att stora slag härjat i dessa trakter och att fienden blivit kastad tillbaka. Överallt lik, i skyttegravarna lågo de döda i högar ovanpå varandra. Brunsvedda åkerfält, avbrända skogar. Ingenstädes en by eller ett enda hus, inte en gård. Ryssarna hade satt eld på allt, när de måste draga sig tillbaka.

»Ryska Polen?» frågade en av läkarna.

»Har varit,» svarade vår officer kort.

Det blev kväll, en mulen, kylig natt. Vår maskin susade vidare, vinden tjöt och bet oss i ansiktet. Vi körde hela natten. I morgongryningen började krigsskådeplatsen upprullas för våra ögon. Överallt stodo våra soldater. Halv tolv kommo vi till en liten by, bestående av några förstörda, brända hus. Framför en lada gjorde vår automobil halt. Vår officer gick in i det ensamma huset, över vilket våra färger vajade. En vakt gick på post

framför det; tydligtvis voro högre officerare därinne.

Manskapet fick just sin middag. Vi fingo också mat och voro som bäst i färd med att äta, då officeren kom ut igen och skyndade bort till bilen.

»Kom! Låt middagen vara! Vidare!»

Vi måste alltså i väg igen. Vår officer pekade ut vägen för chauffören.

»Full maskin!»

Vi foro i väg med en oerhörd hastighet. Plötsligt hörde vi ett öronbedövande dån. Det var kanonerna. Det första intrycket är obeskrivligt. Man kan inte röra sig, man är fullständigt förstelnad. Gråt, tjut, brus, dunder, alla ljud äro med i kanonkonserten.

Nu foro vi ut i stridslinjen. Åskliknande skrällar jagade varandra. Vid vägkanten sågo vi talrika lik; bland dem lågo också sårade, som sedermera uppsamlades. Ett stort slag måste just ha rasat. I brynet av en stor skog slog en större trupp just läger under befäl av en kapten.

Vår automobil stannade. Officeren sprang ur och bort till kaptenen, gjorde honnör.

Denne ropade till oss att vänta, tog vår officer under armen och gick avsides med honom. De talade länge. Så kom vår officer tillbaka:

»Vi skola hämta sårade.»

Först då fingo vi veta vår egentliga uppgift. Vi följde vår läkare in i skogen; i ett stort tält lågo fjorton officerare, alla svårt sårade. Vi förde dem på bårar till automobilerna. Fem av oss

följde med dem. »Snart ses vi igen!» ropade kaptenen till de avresande sårade.

Nu foro vi inte så fort längre och kunde därför taga trakten i bättre skärskådande än då vi susade fram nyss. Överallt bland de döda lågo hästkadaver, brutna gevär, sönderskjutna kanoner. På många ställen glödde ännu askan av de byar, som en gång stått där.

Vi träffade också på soldater. Då kvällen var kall, vilade de insvepta i tältduk eller ofta, där marken var sandig, nedgrävda i den lösa jorden.

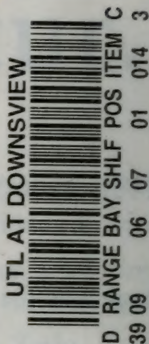
På kvällen kommo vi till en liten galizisk by, där vi lastade av våra sårade. Två av oss stannade kvar som sjukvårdare, de andra vände tillbaka. Nästa dag fingo vi tre sårade officerare och tjugufyra underofficerare. Med dem reste vi till Ungern.

INNEHÅLL.

Krigslitterat

Albert Bonniers förlag.

Den tyska hären *efter omorganisa*
av *Walter von Bremen.* Med 44 b

Krigsbilder från världskriget 1914. I häft
☞ ***Det vackraste illustrationsverket om***

Krigshistorier. Berättelser av Émile
N. Tolstoy, Detlev von Liliencron, Henryk Sienkiewicz, E. Tsjirikov och T. Sakurai. 3 kr.

Krigskartor. Till världskriget 1914 upptagande alla i krigstelegrammen nämnda platser.

I. *Ryska krigsskådeplatsen.* 2 blad. 1 kr.

II. *Fransk-tyska krigsskådeplatsen* samt *Serbien.* 2 blad. 1 kr.

III. *Europas fästningar* jämte *fästningskartor.* 2 blad. 1 kr.

IV. *Europa.* Rikt färgtryck. Format 82 × 105 cm. 1 kr.

Tysklands Vita Bok jämte telegramväxlingen mellan Tyskland och England samt kejsarens och rikskanslerns tal till tyska riksdagen. 2:a uppl. 75 öre.

Tyskland och nästa krig av *F. von Bernhardi,* general av kavalleriet. Bemynd. övers. av H. Stålhane. 4: 25.

Ett folk i vapen. Ett arbete över vår tids härväsen och krigsföring av *Colmar v. d. Goltz.* Övers. av överste E. A. Winroth. 6 kr.; inb. 8 kr.

Rysslands frammarsch. Åtgärderna i Finland sedan 1905. 1: 50.